

ခင်္ဂါပုဒ်
အဘိဓမ္မာသင်တန်းသား / သူများအား
(ပထမအကြိမ်)
 ဓမ္မာစရိယတက္ကသိုလ် နာယကချုပ်ဆရာတော်
ဘဒ္ဒန္တသုခိတ္တာဘိဝံသ
 ပို့ချသင်ကြားအပ်သော
လူတိုင်းအတွက်
လက်တွေ့အသုံးချ အင်္ဂါစမ္မာ
 (သမုခန္ဓာပိုင်း၊ ပစ္စည်းပိုင်း၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း)

(၁)

သမုစ္ဆည်းပိုင်း

ပရမတ္ထတရားတို့ကို သဘောတူချင်းပေါင်းသင်းဖွဲ့စည်း၍ပြဆိုရာအပိုင်းကို “သမုစ္ဆည်းပိုင်း”ဟု ခေါ်သည်။

သမုစ္ဆယ - သဘောတူတရားတို့ကို ပေါင်းစည်းပုံမှာ အာသဝမည်သော တရား တစ်စု၊ ဩဃမည်သော တရားတစ်စု-စသည့်ဖြင့် တစ်ခုစီ တစ်ခုစီပြပုံအားဖြင့် အောက်၌ ထင်ရှားလတ္တံ့။

သလက္ခဏာဝတ္ထုဓမ္မာ = မိမိဆိုင်ရာ လက္ခဏာရှိပြီး အထည်ကိုယ် ဝတ္ထု ရနိုင်သော ပရမတ္ထဓမ္မ ၇၂-ပါး။

ယင်းတို့မှာ -

- ၁။ အာရုံကို သိခြင်းလက္ခဏာရှိသော စိတ် ၁-ပါး
 - ၂။ ဖုသနစသော လက္ခဏာရှိသော စေတသိက် ၅၂-ပါး
 - ၃။ ကက္ခဠစသောလက္ခဏာရှိသော နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈-ပါး
 - ၄။ သန္တိလက္ခဏာရှိသော နိဗ္ဗာန် ၁-ပါး
- ပေါင်း ၇၂-ပါး။

ဆောင်။ ။ နာမ် တေပညံ၊ ရုပ်နိပ္ပန်၊ နိဗ္ဗာန်ယူဘိ၊ ဒွါသတ္တတိ။

သမုစ္ဆည်းပိုင်း၌ လေ့လာရန် အပိုင်း ၄-ခု

- ၁။ **အကုသလသင်္ဂဟ** = အကုသိုလ်တရားတို့ကို (သဘာဝဓမ္မ၏ အစွမ်းဖြင့်) တပေါင်းတည်းပြု၍ ပြဆိုရာအခန်း။
- ၂။ **မိဿကသင်္ဂဟ** = ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, အဗျာကတတို့ကို ရောနှောပြ ဆိုရာအခန်း။
- ၃။ **ဗောဓိပက္ခိယသင်္ဂဟ** = ဗောဓိ (မဂ်ဉာဏ်)၏ အသင်းအပင်းဖြစ်သော (ဝါ) ဗောဓိဉာဏ်ကို ရခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သော သတိပဋ္ဌာန်, သမ္ပပ္ပဓာန်စသောတရားတို့ကို တပေါင်းတည်းပြု၍ ပြဆိုရာအခန်း။

(၂)

၄။ သဗ္ဗသင်္ဂဟ = ပရမတ္ထတရားအားလုံးကို ခန္ဓာစသည်၏ အစွမ်းဖြင့် တပေါင်းတည်းပြု၍ ပြဆိုရာ အခန်း။

(ခ) အကုသလသင်္ဂဟ

ဤအကုသလသင်္ဂဟ၌ အာသဝ ၄-ပါး၊ ဩယ ၄-ပါး၊ ယောဂ ၄-ပါး၊ ဂန္ထ ၄-ပါး၊ ဥပါဒါန် ၄-ပါး၊ နီဝရဏ ၆-ပါး၊ အနုသယ ၇-ပါး၊ သံယောဇဉ် ၁၀-ပါး၊ ကိလေသာ ၁၀-ပါးဟူ၍ ဌာန ၉-မျိုးခွဲ၍ ပြဆိုထားသည်။

အမည်	သင်္ချာ	သရုပ်	တရားကိုယ်
အာသဝ	၄	ကာမာသဝ, ဘဝါသဝ, ဒိဋ္ဌာသဝ, အဝိဇ္ဇာသဝ	၃
ဩယ	၄	ကာမောယ, ဘဝေါယ, ဒိဋ္ဌောယ, အဝိဇ္ဇောယ	၃
ယောဂ	၄	ကာမယောဂ, ဘဝယောဂ, ဒိဋ္ဌိယောဂ, အဝိဇ္ဇာယောဂ	၃
ဂန္ထ	၄	အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထ, ဗျာပါဒကာယဂန္ထ, သီလဗ္ဗတ- ပရာမာသကာယဂန္ထ, ဣဒံသစ္စာဘိနိဝေသကာယဂန္ထ	၃
ဥပါဒါန်	၄	ကာမုပါဒါန်, ဒိဋ္ဌုပါဒါန်, သီလဗ္ဗတုပါဒါန်, အတ္တဝါဒုပါဒါန်	၂
နီဝရဏ	၆	ကာမစွန္ဒ, ဗျာပါဒ, ထိနမိဒ္ဓ, ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာ, အဝိဇ္ဇာ	၈
အနုသယ	၇	ကာမရာဂါနုသယ, ဘဝရာဂါ-, ပဋိယာ-, မာနာ-, ဒိဋ္ဌာ-, ဝိစိကိစ္ဆာ-, အဝိဇ္ဇာနုသယ	၆
သံယောဇဉ် (အဘိဓမ္မာ)	၁၀	ကာမရာဂသံယောဇဉ်, ဘဝရာဂ, ပဋိယ, မာန, ဒိဋ္ဌိ, သီလဗ္ဗတပရာမာသ, ဝိစိကိစ္ဆာ, ဣဿာ, မစ္စရိယ, အဝိဇ္ဇာ	၈
သံယောဇဉ် (သုတ္တန်)	၁၀	ကာမရာဂသံယောဇဉ်, ရူပရာဂ, အရူပရာဂ, ပဋိယ, မာန, ဒိဋ္ဌိ, သီလဗ္ဗတပရာမာသ, ဝိစိကိစ္ဆာ, ဥဒ္ဓစ္စ, အဝိဇ္ဇာ	၇
ကိလေသာ	၁၀	လောဘ, ဒေါသ, မောဟ, မာန, ဒိဋ္ဌိ, ဝိစိကိစ္ဆာ, ထိန ဥဒ္ဓစ္စ, အဟိရိက, အနောတ္တပ္ပ	၁၀

ဆောင်။ ။ အာ, ဩ, ယော, ဂန်၊ ဥပါဒါန်နှင့်၊ နီဝံ+နုသယေ၊ သံ, ကိလေ၊
ကိုးထွေ ပါပသင်္ဂဟ။

(၃)

ပါပသင်္ဂဟ - မိမိကိန်းရာသတ္တဝါတို့ကို အပါယ်စသော ဆင်းရဲဒုက္ခသို့ ရောက်
စေတတ်သောကြောင့် အကုသိုလ်တရားတို့ကို “ပါပ” ဟု ခေါ်ဆိုရ
သည်။ ထို့ကြောင့် အကုသိုလ်သင်္ဂဟကိုပင် “ပါပသင်္ဂဟ” ဟုလည်း ခေါ်သည်။
သင်္ဂဟဂါထာ၌ “နဝဓာ ပါပသင်္ဂဟော” ဟူ၍ သုံးနှုန်းထားသည်။

(၁) အာသဝ ၄-ပါး

အာသဝ - ကြာမြင့်စွာ စိမ်ထုံထားအပ်သော အရက်ကဲ့သို့ သတ္တဝါတို့၏ ခန္ဓာ
အစဉ်၌ (အနမတဂ္ဂသံသရာဝယ်) ကြာမြင့်စွာ စိမ်ထုံထားအပ်သော
တရား။ သတ္တဝါတို့ကို မူးယစ်စေတတ်သောတရား။ (တစ်နည်း) ဘုံအားဖြင့်
ဘဝဂ်တိုင်အောင်၊ ဓမ္မအားဖြင့် ဂေါတြဘုတိုင်အောင် ယိုစီးတတ်၊ ဖြစ်တတ်သော
တရား။
ယင်းအာသဝသည် ကာမာသဝ-စသည်ဖြင့် ၄-ပါးရှိ၏။

၁။ **ကာမာသဝ** = ဝတ္ထုအာရုံကာမဂုဏ်တို့၌ တပ်မက်တတ်သော တဏှာ၊
တရားကိုယ်မှာ - လောဘမူစိတ် ၈-ပါး၌ရှိသော လောဘစေတသိက်တည်း။

၂။ **ဘဝါသဝ** = ရူပဈာန်၊ အရူပဈာန်နှင့် ထိုဈာန်၏ အကျိုးဝိပါက်ဟူသော
ဗြဟ္မာဘဝကို နှစ်သက်တွယ်တာတပ်မက်သော တဏှာ။
တရားကိုယ်မှာ - ဒိဋ္ဌိဂတဝိပွယုတ်စိတ် ၄-ပါး၌ယှဉ်သော လောဘတည်း။

မှတ်ချက်။ ။ပဋိသန္ဓေတည်ပြီးခါစ မိမိဘဝကို နှစ်သက်တတ်သော ဘဝနိကန္တိက
လောဘဇောကိုလည်း “ဘဝါသဝ” ဟူ၍ ဆိုကြသေး၏။ (ဘဝ-
ရအပ်ခါစဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ဘဝကို+နိကန္တိ-နှစ်သက်ခြင်း။) ဤဘဝါသဝမှ
ကြွင်းသမျှလောဘကို “ကာမာသဝ” ချည်းမှတ်ပါ။ (ဋီကာကျော်၊ ၂၁၈။)

၃။ **ဒိဋ္ဌာသဝ** - အယူလွဲမှားမှု (၆၂-ပါးသော) မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။
တရားကိုယ်မှာ - ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် ၄-ခု၌ယှဉ်သော ဒိဋ္ဌိစေတသိက်တည်း။

၄။ **အဝိဇ္ဇာသဝ** - အာရုံ၏ သဘောမှန်ကို မသိမှု။
တရားကိုယ်မှာ - အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၌ ယှဉ်သော မောဟ-တည်း။
ဆောင်။ ။ လော၊ ဒိဋ္ဌိ၊ မောဟ၊ ဤသုံးဝါ အာသဝတရားကိုယ်။

(၄)

(၂) ဩဃာ ၄-ပါး

ဩဃာ - အဟုန်ပြင်းထန်သော ဝဲဩဃာရေအလျဉ်ကဲ့သို့ မိမိကိန်းရာ သတ္တဝါတို့ကို သံသရာဝဋ်ဆင်းရဲ၌ အပါယ်လေးပါးအထိ နစ်မြုပ်အောင် လွှမ်းဖိသတ် ဖြတ်တတ်သော တရား။
ယင်းဩဃာသည် ကာမာယ၊ ဘဝေါယ၊ ဒိဋ္ဌောယ၊ အဝိဇ္ဇောယ-ဟူ၍ ၄-ပါးရှိ၏။

(၃) ယောဂ ၄-ပါး

ယောဂ - ကျွဲ၊ နွားတို့ကို လှည်းရထား၌ ကပ်ယှဉ်ထားသကဲ့သို့ သတ္တဝါတို့ကို (သံသရာဝဋ်ဆင်းရဲမှ မလွတ်မြောက်နိုင်အောင်) ဝဋ်ဆင်းရဲ၌ (ဝါ) ဘဝစက်ယန္တရား ၌ ဖွဲ့နှောင်းယှဉ်စပ်ပေးတတ်သော တရား။
ယင်းယောဂသည် ကာမယောဂ၊ ဘဝယောဂ၊ ဒိဋ္ဌိယောဂ၊ အဝိဇ္ဇာယောဂ-ဟူ၍ ၄-ပါးရှိ၏။

✓ ဤဩဃာ၊ ယောဂ-တို့၏ တရားကိုယ်ကောက်ပုံမှာ အာသဝနှင့် တူ၏။ ဝေနေယျတို့၏ အလိုလိုက်၍ အာသဝ၊ ဩဃာ၊ ယောဂ-ဟူ၍ နာမည် ၃-မျိုးခွဲလျက် ဟောတော်မူသည်။

(၄) ဂန္ထ ၄-ပါး

ဂန္ထ - သတ္တဝါတို့၏ နာမကာယ (နာမ်တရားစု)နှင့် ရူပကာယ (ရုပ်တရားစု)ကို (ဝါ) ပစ္စုပ္ပန်ကာယနှင့် အနာဂတ်ကာယကို ဝဋ်ဆင်းရဲမှ မလွတ်ရအောင် “စုတိပြီး ပဋိသန္ဓေ၊ ပဋိသန္ဓေပြီး စုတိ” ဟု ထုံးနှောင်ဖွဲ့ယှက် ဆက်စပ်ပေးတတ်သော တရား။
ယင်းဂန္ထတရားတို့သည် - အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထ-စသည်ဖြင့် ၄-ပါးရှိ၏။

၁။ **အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထ** = အာရုံတစ်ခုခုကို ရှေးရှုကြံစည်ခြင်း၊ လိုချင်ခြင်း သဘော။ မိမိဥစ္စာကိုဖြစ်စေ၊ သူတစ်ပါးဥစ္စာကို ဖြစ်စေ၊ တရားသည် ဖြစ်စေ၊ မတရားသည်ဖြစ်စေ လိုချင်မှုလောဘဟူသမျှတည်း။

(၅)

(အကုသလကမ္မပထ၌ လာသော အဘိဇ္ဈာကား သူတစ်ပါးစည်းစိမ်ကို မတရားလိုချင်သော လောဘအကြမ်းစားသာတည်း။)

၂။ ဗျာပါဒကာယဂန္ထ - စိတ်၏ဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်းသို့ ရောက်ကြောင်း ဖြစ်သော ဒေါသ။

(အကုသလကမ္မပထ၌လာသော ဗျာပါဒ-ကား သူတစ်ပါးကို သေစေလို သော, သူတစ်ပါး၏ စည်းစိမ်ကို သေကြေ ပျက်စီးစေလိုသော ဒေါသအကြမ်း စားသာတည်း။)

၃။ သီလဗ္ဗတပရာမာသကာယဂန္ထ - “နွား, ခွေးစသည်တို့၏ အလေ့အကျင့် ကို ကျင့်လျှင် ကိလေသာမှလည်း စင်ကြယ်၏။ သံသရာမှလည်း လွတ်မြောက်၏” ဟု မှားယွင်းစွာ သုံးသပ်စွဲလန်းတတ်သော ဒိဋ္ဌိစေတသိက်တည်း။

၄။ ဣဒံသစ္စာဘိနိဝေသကာယဂန္ထ - အယူမှားကြီးကို ယူပြီးလျှင် “ဤငါ့ အယူ အကျင့်သာ အမှန်, ကျန်အယူအကျင့်အားလုံး အလွဲအမှား ချည်းသာ” ဟု ပြင်းပြင်း ထန်ထန်လွန်လွန်ကဲကဲ မှားယွင်းစွာ စွဲလန်းတတ်သော ဒိဋ္ဌိစေတသိက်ပင်တည်း။ (မှန်ကန်သော အယူကို ယူပြီးလျှင် ထိုကဲ့သို့ စွဲမြဲမှုမှာ ဒိဋ္ဌိ မဟုတ်။)

(၅) ဥပါဒါန် ၄-ပါး

ဥပါဒါန် - ဖားကို မြွေက ဖမ်းမျိုထားသကဲ့သို့ (မိမိဆိုင်ရာအာရုံ၌) မစွန့်လွှတ်နိုင်ဘဲ စွဲစွဲလန်းလန်း (အာရုံပြုခြင်း) ယူထားခြင်းသဘော။

ဆောင်။ ။ ဖားကို မြွေငန်း၊ မြဲစွာဖမ်းသို့၊ စွဲလန်းသမှု၊ အာရုံပြု၊ ဥပါဒါန်- ဟုခေါ်။

(၆)

၁။	ကာမုပါဒါန်	ကာမဂုဏ်အာရုံတို့၌ ပြင်းပြင်းထန်ထန်စွဲလန်းတတ်သော သဘော။
၂။	ဒိဋ္ဌပါဒါန်	သီလဗ္ဗတပရာမာသ၊ အတ္တဝါဒဒိဋ္ဌိ ၂-မျိုးတို့မှ တပါး ကျန် ဒိဋ္ဌိ အမျိုးမျိုးတည်း။
၃။	သီလဗ္ဗတုပါဒါန်	နွား၊ ခွေးတို့၏ အလေ့အကျင့်ဖြင့် သံသရာမှ စင်ကြယ် ၏-ဟု စွဲမြဲပြင်းထန်စွာ ယူသော ဒိဋ္ဌိ။
၄။	အတ္တဝါဒုပါဒါန်	အတ္တရို၏-ဟု ယူဆပြောဆိုမှု၊ (ငါ၊ သူတစ်ပါး ယောက်ျား မိန်းမစသည်ဖြင့် မှောက်မှောက်မှားမှား အထင် မှားတတ်သော သက္ကာယဒိဋ္ဌိ။)

တရားကိုယ် - ကာမုပါဒါန်အရ လောဘမူစိတ် ၈-ပါး၌ယှဉ်သော လောဘ။
 ကျန်သုံးပါးအရ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး၌ ယှဉ်သော ဒိဋ္ဌိ။
မှတ်ချက်။ ။ ဒိဋ္ဌိစေတသိက်တစ်ခုတည်းကိုပင် စွဲလမ်းပုံကွဲပြား၍ ၃-မျိုးခွဲခြား
 ဟောတော်မူသည်။

(၆) နိဝရဏ ၆-ပါး

နိဝရဏ - (က) ဈာန်စသည်တို့၏ အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ကုသိုလ်စိတ်ကို ဖြစ်ခွင့်
 မပေးပဲ တားမြစ်ပိတ်ပင်တတ်သော တရား။
 (ခ) ပညာမျက်စိကို ပိတ်ဆို့ဖုံးလွှမ်းတတ်သော (ပညာမျက်စိကန်းအောင်
 ပြုတတ်သော)တရား။

၁။	ကာမစွန္ဒနိဝရဏ	ကာမဂုဏ်ကို လိုချင်တပ်မက်သောတဏှာလောဘ။
၂။	ဗျာပါဒနိဝရဏ	အမျက်ဒေါသအားလုံး။
၃။	ထိနမိဒ္ဓနိဝရဏ	ငိုက်မျဉ်းထိုင်းမှိုင်းခြင်းသဘော ထိန၊ မိဒ္ဓ။
၄။	ဥဒ္ဓစ္စကုဏ္ဍုဒ္ဓနိဝရဏ	ပျံ့လွင့်၊ ပူပန်ခြင်းသဘော ဥဒ္ဓစ္စ၊ ကုက္ကုစ္စ။
၅။	ဝိစိကိစ္ဆာနိဝရဏ	ရတနာသုံးပါးနှင့်ကံ၊ ကံ-၏အကျိုးကို မယုံကြည်ခြင်း သဘော ဝိစိကိစ္ဆာစေတသိက်။
၆။	အဝိဇ္ဇာနိဝရဏ	အာရုံ၏ သဘောမှန်ကို မသိခြင်း၊ တွေဝေခြင်း သဘော မောဟအားလုံး။

(၅)

“ထိနမိဒ္ဓနှင့် ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ၌ တရားကိုယ် ၂-ပါးစီရပါလျက် နိဝရဏတစ်ပါးတည်း အဖြစ် တပေါင်းတည်း ဟောတော်မူခြင်း”

- (က) ထိနနှင့်မိဒ္ဓသည် တွန့်တိုမှုကိစ္စအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ပျင်းရိခြင်းဟူသော အကြောင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝီရိယ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်ခြင်း အားဖြင့်လည်းကောင်း တူ၏။
- (ခ) ဥဒ္ဓစ္စနှင့် ကုက္ကုစ္စသည် မငြိမ်သက်ခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဉာတိဗျသန စသည်တို့ကို ကြံစည်ခြင်းဟူသော အကြောင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း သမထ-၏ ဆန့်ကျင်ဘက်အားဖြင့်လည်းကောင်း တူ၏။
ဤသို့ ကိစ္စ၊ အကြောင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်တူသောကြောင့် တပေါင်းတည်း ဟောတော်မူသည်။

(၇) အနုသယ ၇-ပါး

အနုသယ - (မဂ်ဖြင့် မပယ်အပ်သေးသည်ဖြစ်၍) သတ္တဝါတို့၏ ခန္ဓာအစဉ်၌ အစဉ် ကိန်းအောင်းလိုက်ပါနေသော ကိလေသာတရားများ။

(ထိုအနုသယသည် ဥပါဒ်၊ ဌီ၊ ဘင်အားဖြင့် အထည်ကိုယ်ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ပေါ်နေသည် မဟုတ်၊ ဆိုင်ရာအာရုံနှင့်တွေ့လျှင် အဆင်သင့်ဖြစ်ဖို့ရာ ကိလေသာ တစ်မျိုးသာတည်း။)

ဆောင် ။ ။ သတ္တဝါသန္တာန်၊ အဖန်ဖန်လျှင်၊ အစဉ်တစိုက်၊ လိုက်၍ပါလာ၊ ကိလေသာဟု၊ ဓာတ်အစု၊ အနုသယခေါ်။

၁။ ကာမရာဂါနုသယ	လောဘ (ကာမာသဝနှင့် အဓိပ္ပါယ်တူ၏။)
၂။ ဘဝရာဂါနုသယ	လောဘ (ဘဝါသဝနှင့် အဓိပ္ပါယ်တူ၏။)
၃။ ပဋိယာနုသယ	ဒေါသ
၄။ မာနာနုသယ	မာန
၅။ ဒိဋ္ဌာနုသယ	ဒိဋ္ဌိ
၆။ ဝိစိကိစ္ဆာနုသယ	ဝိစိကိစ္ဆာ
၇။ အဝိဇ္ဇာနုသယ	အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၌ ရှိသော မောဟ

(၈)

ဆောင်။ ။ ကာမ၊ ဘဝ၊ ပဋိယနှင့်၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ဝိစိ၊ အဝိဇ္ဇာ၊ ခုနှစ်ဖြာ၊ မှတ်ပါ
အနုသယ။

(၈) သံယောဇဉ် ၁၀-ပါး

သံယောဇဉ် - သတ္တဝါတို့ကို ထိုထိုဘဝမှ မလွတ်ရအောင် ကြိုးဖြင့် ချည်နှောင်
ထားသကဲ့သို့ ချည်နှောင်တတ်သောတရား။

ဆောင်။ ။ မိမိကိန်းရာ၊ သတ္တဝါကို၊ ထိုထိုဘုံမှ မလွတ်ရအောင်၊
ချည်နှောင်သမှု၊ ကြိုးနှယ်ပြု၊ မှတ်ရှုသံယောဇဉ်။

သံယောဇဉ် ၁၀-ပါးကို သုတ္တန်ပါဠိတော်၌ တစ်မျိုး၊ အဘိဓမ္မာပါဠိတော်၌
တစ်မျိုး ဘုရားရှင်ဟောတော်မူသည်။

သုတ္တန်သံယောဇဉ် ၁၀-ပါး

၁။	ကာမရာဂသံယောဇဉ် (လောဘမူစိတ် ၈-ပါး၌ရှိသော လောဘ။ ကာမာသဝနှင့်တူ၏။)	ဝတ္ထု၊ အာရုံကာမဂုဏ်တို့၌ နှစ်သက်တပ်မက်မှု။
၂။	ရူပရာဂသံယောဇဉ်	ရူပဈာန်နှင့် ထိုဈာန်၏ အကျိုးဝိပါက် (ရူပဗြဟ္မာဘဝ) ၌ နှစ်သက်မှုတဏှာ။
၃။	အရူပရာဂသံယောဇဉ် (၂+၃ သံယောဇဉ်တရားကိုယ်မှာ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပယုတ်စိတ် ၄-ခု၌ယှဉ်သော လောဘ။ ဘဝါသဝနှင့်တူ၏။)	အရူပဈာန်နှင့် ထိုဈာန်၏ အကျိုးဝိပါက် (အရူပ ဗြဟ္မာဘဝ) နှစ်သက်တပ်မက်မှု တဏှာ။
၄။	ပဋိယသံယောဇဉ်	ဒေါသမူစိတ်၌ ယှဉ်သော ဒေါသ။
၅။	မာနသံယောဇဉ်	ဒိဋ္ဌိဂတဝိပယုတ် ၄-ပါး၌ ယှဉ်သော မာန။
၆။	ဒိဋ္ဌိသံယောဇဉ်	တွဲဘက်ဖြစ်သည့် သီလဗ္ဗတပရာမာသဒိဋ္ဌိမှ တပါး ကျန် ဒိဋ္ဌိအမျိုးမျိုးတည်း။
၇။	သီလဗ္ဗတပရာမာသံယောဇဉ်	(သီလဗ္ဗတပရာမာသကာယဂန္ထနှင့် တူ၏။)
၈။	ဝိစိကိစ္ဆာသံယောဇဉ်	ဝိစိကိစ္ဆာ။
၉။	ဥဒ္ဒစ္စသံယောဇဉ်	ဥဒ္ဒစ္စ။
၁၀။	အဝိဇ္ဇာသံယောဇဉ်	မောဟ။

(၉)

အဘိဓမ္မာနည်း သံယောဇဉ် ၁၀-ပါး

အဘိဓမ္မာနည်း၌ တရားကိုယ်မှာ သုတ္တန် နည်းထက် ကုဿာနှင့် မစ္ဆရိယ ၂-ပါးပို၏။ ဥဒ္ဒစ္စလျော့၏။ နည်း ၂-ပါးလုံးပေါင်းလျှင် တရားကိုယ် ၉-ပါးရ၏။

ဆောင်။ ။ လော၊ ဒေါ၊ မာ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ဝိစိကိဏ်နှင့်၊ ဥဒ်၊ ကုဿ၊ မစ္ဆရိ၊ မောဟထည့်၊ မှတ်ဘိတရားကိုယ်။

အဘိဓမ္မာနည်းသံယောဇဉ် ၁၀-ပါးဆောင်ပုဒ်

ကာမ၊ ဘဝ၊ ပဋိယနှင့်၊ မာန-ဒိဋ္ဌိ၊ သီ၊ ဝိစိ၊ ကုဿ၊ မစ်၊ အဝိဇ္ဇာ ဤ ၁၀-ဖြာ၊ မှတ်ပါ အဘိဓမ္မာနည်း။

သုတ္တန်နည်းသံယောဇဉ် ၁၀-ပါးဆောင်ပုဒ်

ကာမ၊ ရူပ၊ အရူပနှင့်၊ တစ်ဝပဋိယာ၊ မာနာ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ သီ၊ ဝိစိကိဏ်၊ ဥဒ်-အဝိဇ္ဇာ ဤ ၁၀-ဖြာ၊ မှတ်ပါသုတ္တန်နည်း။

“တရားကိုယ်ကောက်နည်း အညွှန်း”

အမည်	တရားကိုယ်
ကာမ၊ ဘဝ၊ အဝိဇ္ဇာ	လောဘ
ဗျာပါဒ၊ ပဋိယ	ဒေါသ
သီလဗ္ဗတပရာမာသ၊ ကုဒ်သစ္စာဘိနိဝေသ၊ အတ္တဝါဒ	ဒိဋ္ဌိ
အကြွင်း	ဆိုင်ရာအမည်အတိုင်း

(၉) ကိလေသာ ၁၀-ပါး

ကိလေသာ - စိတ်ကို ပူပန်စေတတ်၊ နှိပ်စက်တတ်သော တရား (ဝါ) စိတ်ကို ညစ်နွမ်းစေတတ်၊ ညစ်ပေစေတတ်သော တရား။

ကိလေသာ ၁၀-ပါးဟူသော်ကား - လောဘ၊ ဒေါသ၊ မေဟ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ထိန၊ ဥဒ္ဒစ္စ၊ အဟိရိက၊ အနောတ္တပ္ပ-တို့တည်း။

(၁၀)

“တစ်ထောင့်ငါးရာ၊ ကိလေသာ”

လောဘသည် နာမ်တေပညာသ (စိတ် ၁၊ စေတသိက် ၅၂၊) နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈၊ လက္ခဏရုပ် ၄၊ ဤ ၇၅-ပါးကို အာရုံပြု၏။ ထို ၇၅-ပါးသော အာရုံသည် မိမိအဇ္ဈတ္တသန္တာန်မှာလည်းရှိ၏။ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်မှာလည်း ရှိ၏။ ထိုကြောင့် အဇ္ဈတ္တသန္တာန်ကို အာရုံပြု၍ လောဘ ၇၅-ပါး၊ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်ကို အာရုံပြု၍ လောဘ ၇၅-ပါးရှိရကား လောဘပေါင်း ၁၅၀-ဖြစ်၏။ ထို့အတူ လောဘကိလေသာကဲ့သို့ ဒေါသစသော ကိလေသာများလည်း ၁၅၀-စီ ရှိရကား ၁၅၀-ကိုတည်း ကိလေသာ ၁၀-ပါးဖြင့် မြောက်လျှင် ၁၅၀၀-ဖြစ်၏။

(၇၅ × ၂ = ၁၅၀ × ၁၀ = ၁၅၀၀၊)

**ဆောင်။ ။ နာမ်တေပညာ၊ ရုပ်နိပ္ပန်၊ လက္ခဏံ ရုပ်လေး။
သန္တာန်နှစ်ဝ၊ မြောက်ဆင့်ကာ၊ တစ်ရာငါးဆယ်ရေး။
ဆယ်ကိလေသာ၊ မြောက်ဆင့်ကာ၊ ငါးရာတစ်ထောင်တွေး။**

“တဏှာအစစ် တရောရှုစ် ရေတွက်ပုံ”

**ဆောင် ။ ။ တဏှာ ၃-တန်၊ အရင်းခံ၊ အာ၊ ကာ၊ သန်နှင့်မြောက်။
တဏှာအစစ်၊ တရောရှုစ်၊ ဖြစ်၏ ကိုယ်မှာရောက်။**

ကာမတဏှာ၊ ဘဝတဏှာ၊ ဝိဘဝတဏှာ-ဟု တဏှာ ၃-မျိုးကိုတည်း။ (တဏှာသုံးမျိုးက အာရုံ ၆-ပါးကို အာရုံပြုသောကြောင့်)အာရုံ ၆-ပါးဖြင့်မြောက်။ ၁၈-ဖြစ်၏။

ထိုတဏှာ ၁၈-မျိုးလုံးသည် အတိတ်၊ အနာဂါတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်ဟူသော ကာလသုံးပါး၌ရှိသော အာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ရကား ကာလသုံးပါးဖြင့်မြောက်။ ၅၄-ဖြစ်၏။ ထို ၅၄-ပါးလုံးပင် မိမိသန္တာန်ကို အာရုံပြု၍လည်းကောင်း၊ သူများ သန္တာန်ကို အာရုံပြု၍လည်းကောင်း ဖြစ်ရကား သန္တာန် ၂-ပါးဖြင့်မြောက်။ ၁၀၈-ဖြစ်၏။

(၃ × ၆ = ၁၈ × ၃ = ၅၄ × ၂ = ၁၀၈၊)

(၁၁)

တဏှာ ၃-တန်

၁။	ကာမတဏှာ	ရူပါရုံစသော အာရုံ ၆-ပါးကို တပ်မက်သော တဏှာ။
၂။	ဘဝတဏှာ	အာရုံ ၆-ပါး၌ အတ္တရှိ၏။ ထိုအတ္တသည် မပြတ်မစဲ အမြဲတည်၏-ဟူသော သဿတဒိဋ္ဌိနှင့် တကွဖြစ်သော တဏှာ။
၃။	ဝိဘဝတဏှာ	အာရုံများ၌ အတ္တရှိ၏။ ထိုအတ္တသည် တစ်ဘဝဆုံးလျှင် ပြတ်တော့၏ဟူသော ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိနှင့် တကွဖြစ်သော တဏှာ။

အာ, ကာ, သန်။ ။ အာ = အာရုံ ၆-ပါး
 ကာ = ကာလ ၃-ပါး
 သန် = သန္တာန် ၂-ပါး

“တဏှာအခဏ် ၁၀၈”

ကာမတဏှာ, ဘဝတဏှာ, ဝိဘဝတဏှာ	၃-ပါးတည်း။
အာရုံ ၆-ပါးနှင့် မြောက်	၃×၆ = ၁၈။
၁၈-တည်း၊ ကာလ ၃-ပါးနှင့်မြောက်လျှင်	၁၈×၃ = ၅၄။
၅၄-တည်း၊ သန္တာန် ၂-ပါးနှင့်မြောက်	၅၄×၂ = ၁၀၈။

(၂) မိဿကသင်္ဂဟ

ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, အဗျာကတတို့ကို ရောနှောပြဆိုရာဖြစ်သော အခန်းအပိုင်းကို “မိဿကသင်္ဂဟ” ဟု ခေါ်သည်။

ဤမိဿကသင်္ဂဟ၌ -

၁။ ဟိတ် ၆-ပါး၊	၂။ ဈာန် ၇-ပါး	၃။ မဂ္ဂင် ၁၂-ပါး၊
၄။ ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါး	၅။ ဗိုလ် ၉-ပါး	၆။ အဓိပတိ ၄-ပါး

၇။ အာဟာရ ၄-ပါးဟူ၍ ၇-ဌာနခွဲ၍ ပြဆိုထားသည်။

(၁၃)

(၂) ဈာန် ၇ ပါး

ဈာန် - ဆိုင်ရာအာရုံကို (ရိုးရိုးအာရုံပြုပုံထက်လွန်ကဲ၍) စူးစူးစိုက်စိုက် ရှုတတ်သော ဝိတက်, ဝိစာရ-စသောတရားအပေါင်းကို “ဈာန်=ဈာန် ဟုခေါ်ရသည်။

ဈာန် ၇-ပါး

၁။	ဝိတက်ဈာန်	ဝိတက်ယှဉ်ရာစိတ် ၅၅-ပါး၌ ရှိသော ဝိတက်စေတသိက်
၂။	ဝိစာရဈာန်	ဝိစာရယှဉ်ရာစိတ် ၆၆-ပါး၌ ရှိသော ဝိစာရစေတသိက်
၃။	ပီတိဈာန်	ပီတိယှဉ်ရာစိတ် ၅၁-ပါး၌ ရှိသော ပီတိစေတသိက်
၄။	ဏေဂ္ဂဈာန်	ဒွိပဉ္စဝိညာဏ်ကြည့်စိတ်၇၉-ပါး၌ ရှိသော ဧကဂ္ဂတာစေတသိက်
၅။	သောမနဿဈာန်	သောမနဿသဟဂုတ်စိတ် ၆၂-ပါး၌ ရှိသောဝေဒနာ
၆။	ဒေါမနဿဈာန်	ဒေါသမူဒွေး၌ ရှိသော ဝေဒနာစေတသိက်
၇။	ဥပေက္ခာဈာန်	စက္ခု-သောတ-ဃာန-ဇိဝါဝိညာဏ်ဒွေကြည့်သော ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၄၇-ပါး၌ ရှိသော ဝေဒနာစေတသိက်

မှတ်ချက်။ ။ ဒွေပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀-၌ ဈာန်တရားကိုယ် မရ။

✓ ပဉ္စဝိညာဏေသု ဈာန်ဂါနိ (နလတ္တန္တိ) (သင်္ဂဟ)

(၃) မဂ္ဂင် ၁၂-ပါး

မဂ္ဂင် - မဂ္ဂသဒ္ဓါသည် လမ်းကြောင်းဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ သမ္မာဒိဋ္ဌိစသော တရားအပေါင်းသည် သုဂတိ, နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်စေတတ်သော လမ်းကြောင်းဖြစ်၍ “မဂ္ဂ - မဂ်”မည်၏။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိစသော တရားအပေါင်းကား ဒုဂ္ဂတိသို့ ရောက်စေတတ်သော လမ်းကြောင်းဖြစ်၍ “မဂ္ဂ - မဂ်”မည်၏။

(၁၄)

ထိုမဂ္ဂမည်သောတရားအပေါင်း၏ အစိတ်အပိုင်းကို “မဂ္ဂင် - မဂ္ဂင်” ဟု ခေါ်သည်။

ဆောင်။ ။ ထိုထိုဂတိ၊ ရောက်မည့်လမ်းကြောင်း၊ တရားပေါင်းကို၊ မဂ္ဂ- ဆိုဘိ။ ထို၏ အင်္ဂါ၊ အစိတ်မှာမူ၊ မဂ္ဂင်-ဟူ၊ မှတ်ယူအမြဲခေါ်။

“မဂ္ဂင် ၁၂-ပါးအဓိပ္ပါယ်နှင့် တရားကိုယ်”

စဉ်	အဓိပ္ပါယ်	တရားကိုယ်
၁။	သမ္မာဒိဋ္ဌိ-ကောင်းစွာ သိမြင်မှု	တိဟိတံစိတ် ၄၇-ပါး၌ယှဉ်သော ပညာ၊
၂။	သမ္မာသင်္ကပ္ပ-ကောင်းစွာ ကြံစည်မှု	ကာမသောဘနစိတ် ၂၄၊ ပ-ဈာန် ၁၁-၌ ယှဉ်သော ဝိတက်၊
၃။	သမ္မာဝါစာ-ကောင်းစွာ ပြောဆိုမှု	မဟာကုသိုလ် ၈၊ လောကုတ္တရာ ၈-၌ယှဉ်သော ပီရတီဇေတသိက်၊
၄။	သမ္မာကမ္မန္တ-ကောင်းစွာ ပြုလုပ်မှု	။ ။ ။
၅။	သမ္မာအာဇီဝ-ကောင်းစွာအသက်မွေးမှု	။ ။ ။
၆။	သမ္မာဝါယာမ-ကောင်းစွာအားထုတ်မှု	သောဘနစိတ် ၅၉-၌ယှဉ်သောဝီရိယ။
၇။	သမ္မာသတိ-ကောင်းစွာအောက်မေ့မှု	။ ။ ။ သတိ။
၈။	သမ္မာသမာဓိ-ကောင်းစွာတည်ကြည်မှု	။ ။ ။ သမာဓိ။
၉။	မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ-မှားယွင်းစွာသိမြင်မှု	ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် ၄-၌ယှဉ်သော ဒိဋ္ဌိ။
၁၀။	မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ-မှားယွင်းစွာကြံစည်မှု	အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-၌ယှဉ်သောဝိတက်။
၁၁။	မိစ္ဆာဝါယာမ-မှားယွင်းစွာအားထုတ်မှု	။ ။ ။ ဝီရိယ။
၁၂။	မိစ္ဆာသမာဓိ = မှားယွင်းစွာတည်ကြည်မှု	ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ်စိတ်ကြည့် အကု ၁၁-၌ယှဉ်သော ဧကဂ္ဂတာ။

မှတ်ချက်။ ။ မဂ္ဂင် ၁၂-ပါးရှိသော်လည်း ဝိတက်, ဝိစာရ, ဧကဂ္ဂတာတို့က ၂-ကြိမ် ထပ်ပါနေသောကြောင့် တရားကိုယ်မှာ ၉-ပါးသာ ရသည်။

အမှာ။ ။ (က) သမ္မာဒိဋ္ဌိစသည်၌ သမ္မာ-သဒ္ဓါသည် “ကောင်းသော”-ဟု အနက် ထွက်၏။ “ကောင်း” ဆိုသည်မှာ = မဖောက်မပြန် လမ်းမှန်ကျ သည်ဟု ဆိုလိုသည်။ ထို့ကြောင့် သမ္မာဒိဋ္ဌိစသည်တို့၏ တရားကိုယ်ကို သောဘန စိတ်၌ ထိုက်သလို ယှဉ်သော ပညာ-စသည်ကိုသာ ကောက်ယူရသည်။

(၁၅)

(ခ) မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိစသည်၌ မိစ္ဆာသဒ္ဓါကား “အမှားအယွင်း ဖောက်ပြန်ခြင်း” ဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ ထို့ကြောင့် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ-စသည်တို့၏ တရားကိုယ်ကို အကုသိုလ်စိတ်၌ ထိုက်သလို ယှဉ်သော ဒိဋ္ဌိစေတသိက်စသည်ကိုသာ ကောက်ယူ ရသည်။

(၄) ဣန္ဒြေ ၂၂-ပါး

ဣန္ဒြေ - ဣန္ဒြိယ-သဒ္ဓါသည် “အစိုးရခြင်း”ဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ မိမိ ဆိုင်ရာ ကိစ္စတို့၌ (ယှဉ်ဘက်တရားတို့ကို မိမိအလိုသို့ လိုက်စေခြင်း မိမိသဘောအတိုင်း ဖြစ်စေခြင်းအားဖြင့်) အစိုးရခြင်းသဘော။

ဥပမာ - စိတ်က အာရုံကို သိလျှင် သမ္ပယုတ်တို့ကလည်း အာရုံကို သိ၍ စိတ်အလိုသို့ လိုက်ကြရသည်။

အဓိပ္ပါယ်နှင့်	တရားကိုယ်
စက္ခုဇြေနှစ် = မြင်မှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	စက္ခုပသာဒရုပ်
သောတိဇြေနှစ် = ကြားမှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	သောတပသာဒရုပ်
ဃာနိဇြေနှစ် = နံမှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	ဃာနပသာဒရုပ်
ဇီဝိဇြေနှစ် = စားမှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	ဇီဝိပသာဒရုပ်
ကာယိဇြေနှစ် = ကြားမှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	ကာယပသာဒရုပ်
ဣတ္ထိဇြေနှစ် = အမ(သဘာဝ)ဖြစ်မှု၌အစိုးရသောတရား	ဣတ္ထိဘာဝရုပ်
ပုရိသိဇြေနှစ် = အဖို(သဘာဝ)ဖြစ်မှု၌အစိုးရသောတရား	ပုမ္မာဝရုပ်
ဇီဝိတိဇြေနှစ် = အတူဖြစ်သောတရားတို့ကို အသက်ရှည် အောင်စောင့်ရှောက်မှု၌ အစိုးရသောတရား ကမ္မဇရုပ်, နာမ်တို့ကို အစိုးရသောတရား	ဇီဝိတရုပ်နှင့် ဇီဝိတိဇြေနှစ်စေတသိက်
မနိဇြေနှစ် = အာရုံသိမှုကိစ္စ၌အစိုးရသောတရား	စိတ်အားလုံး
သုခိဇြေနှစ် = ဣဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို ခံစားမှုကိစ္စ၌ အစိုးရသောတရား	သုခသဟဂုတ်ကာယ ဝိညာဏ်၌ယှဉ်သောဝေဒနာ
ဒုက္ခိဇြေနှစ် = အနိဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို ခံစားမှုကိစ္စ၌ အစိုးရသောတရား	ဒုက္ခသဟဂုတ်ကာယ ဝိညာဏ်၌ယှဉ်သောဝေဒနာ

(၁၆)

သောမနဿိန္ဒြေ = ကျန်အာရုံ ၅-ပါး၏ကုဋ္ဌအရသာကို ခံစားမှု၌အစိုးရသောတရား	သောမနဿသဟဂုတ် ၆-ပါး၌ယှဉ်သော ဝေဒနာ
ဒေါမနဿိန္ဒြေ-ကျန်အာရုံ ၅-ပါး၏ အနိဋ္ဌအရသာကို ခံစားမှု၌အစိုးရသောတရား	ဒေါသမူဒွေး၌ယှဉ်သော ဝေဒနာ
ဥပေက္ခိန္ဒြေ = ကုဋ္ဌမဇ္ဈိကာရုံကို ခံစားမှု၌အစိုးရသောတရား	ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ၅၅-ပါး၌ယှဉ်သောဝေဒနာ
သဒ္ဓိန္ဒြေ=ယုံကြည်မှု၊ကြည်လင်စေမှု၌အစိုးရသောတရား	သောဘနစိတ်တို့၌ ယှဉ်သော သဒ္ဓါစေတသိက်
ဝီရိယိန္ဒြေ=ထောက်ကန်အားပေးမှု၌အစိုးရသောတရား	ဂုဉ-ပါးသောစိတ်တို့၌ ယှဉ်သော ဝီရိယစေတသိက်
သတိန္ဒြေ = အောက်မေ့မှု၊အမှတ်ရစေမှု၌ အစိုးရသောတရား	သောဘနစိတ်တို့၌ ယှဉ်သော သတိစေတသိက်
သမာဓိန္ဒြေ = တစ်ခုတည်းသောအာရုံဝယ်တည် ကြည်မှု၌အစိုးရသောတရား	ဂုဉ-ပါးသောစိတ်တို့၌ ယှဉ်သော ဧကဂ္ဂတာစေတသိက်
ပညိန္ဒြေ-အာရုံ၏သဘောမှန်ကို ထိုထွင်းသိမှု၌ အစိုးရသောတရား (လောကီတိဟိတ်စိတ်၌ရှိသော ပညာကိုသာ ပညိန္ဒြေဟုကောက်ရိုးပြုကြသည်။)	တိဟိတ်စိတ် ၄၇-ပါး၌ ယှဉ်သော ပညာ။
အနုညာဏညာဏာမိတိန္ဒြေ	သောတာပတ္တိမဂ်စိတ်၌ ယှဉ်သော ပညာ။
အညိန္ဒြေ	အထက်မဂ် ၃, အောက်ဖိုလ် ၃-ခု၌ ယှဉ်သော ပညာ။
အညတာဝိန္ဒြေ	အရဟတ္တဖိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်သော ပညာ။

အမှာ ။ ။ ကုဋ္ဌန္ဒြေ ၂၂-ပါးရှိသော်လည်း ဝေဒနာက ၅-ဌာန၊ ပညာက ၄-ဌာနပါဝင် နေသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ဇီဝိတိန္ဒြေ၏ တရားကိုယ်က ရုပ်ဇီဝိတ နာမ်ဇီဝိတ-ဟု ၂-မျိုးရသောကြောင့်လည်းကောင်း ကုဋ္ဌန္ဒြေ ၂၂-ပါးအတွက် စုစုပေါင်း တရားကိုယ် ၁၆-ပါးရှိသည်။

(၁၇)

(၅) ဗိုလ် ၉-ပါး

ဗိုလ် - လောက၌ “ဗိုလ်”လုပ်သူသည် ရန်သူနှင့်ကြုံလျှင် မတုန်လှုပ်သကဲ့သို့ ထို့အတူ ဆန့်ကျင်ဘက်တရားတို့ကြောင့် မလှုပ်မရှားခိုင်မြဲသောတရားကို “ဗလ - ဗိုလ်”ဟု ခေါ်သည်။ (တစ်နည်း) သမ္ပယုတ်တရားများ၌ အခိုင်ခံ့ဆုံးဖြစ်၍ “ဗလ - ဗိုလ်”ဟု ခေါ်သည်။

၁။ သဒ္ဓါဗိုလ်	ကုသိုလ်အာရုံ၌ ယှဉ်ဘက်တရားတို့ကို ကောင်းစွာ စူးစိုက်ကြရန် ဆောင်ပေးသောတရား။ (သောဘနစိတ် ၅၉-ပါး၌ယှဉ်သော သဒ္ဓါ။)
၂။ ဝီရိယဗိုလ်	ယှဉ်ဘက်တရားတို့ကို မဆုတ်နစ်အောင် ထောက်ကန်ပေးသော တရား။
၃။ သတိဗိုလ်	ကုသိုလ်အာရုံ၌ ယှဉ်ဘက်တရားတို့ကို အမှတ်ရနေအောင် ဦးဆောင်ပေးသောတရား။
၄။ သမာဓိဗိုလ်	ယှဉ်ဘက်တရားတို့ကို တစ်ခုတည်းသောအာရုံ၌ တည်ငြိမ်နေ အောင် ဦးဆောင်ပေးသောတရား။
၅။ ပညာဗိုလ်	အာရုံ၏ သဘောမှန်ကို ထိုထွင်းသိမှု၌ ဦးဆောင်ပေးသောတရား။ (သဒ္ဓါဗိုလ်စသော ဗိုလ် ၅-ပါးတို့၏ တရားကိုယ်အရကောက် သည် သဒ္ဓါမြေ-စသည်နှင့်တူ၏။)
၆။ ဟိရီဗိုလ်	ဒုစရိုက်ကို ပြုလုပ်ရန်ရှက်ခြင်း၌ ဦးဆောင်ပေးသောတရား။ (သောဘနစိတ်တို့၌ယှဉ်သော ဟိရီစေတသိက်။)
၇။ သြတ္တပ္ပဗိုလ်	ဒုစရိုက်ကို ပြုလုပ်ရန် ကြောက်လန့်ခြင်း၌ ဦးဆောင်ပေးသော တရား။ (သောဘနစိတ်တို့၌ယှဉ်သော သြတ္တပ္ပစေတသိက်။)
၈။ အဟိရိကဗိုလ်	ဒုစရိုက်အမှုကို ပြုလုပ်ရန် မရှက်ခြင်း၌ ဦးဆောင်ပေးသောတရား။ (အကုသိုလ်စိတ်အားလုံး၌ယှဉ်သော အဟိရိကစေတသိက်။)
၉။ အနောတ္တပ္ပဗိုလ်	ဒုစရိုက်အမှုကို ပြုလုပ်ရန် မကြောက်လန့်ခြင်း၌ ဦးဆောင်ပေး သော တရား။ (အကုသိုလ်စိတ်အားလုံး၌ယှဉ်သော အနောတ္တပ္ပစေတသိက်။)

(၁၈)

(၆) အဓိပတိ ၄-ပါး

အဓိပတိ - မိမိနှင့်အတူ ဖြစ်ဖက်တရားတို့ကို (လွှမ်းမိုးအုပ်ချုပ် အကြီးအကဲလုပ်ပြီး) မိမိအလိုကျဖြစ်အောင် လိုက်ပါစေနိုင်သောတရားကို “အဓိပတိ”ဟု ခေါ်သည်။

ပြိုင်ဘက်မရှိ အကြီးအကဲအရာထိုက်သော (အဓိပတိ) ၄-ပါး

ဆန္ဒာဓိပတိ	ဒွိဟိတ်ဇော ၁၈၊ တိဟိတ်ဇော ၃၄၊ ပေါင်း (၅၂-ပါး)၌ယှဉ်သော ဆန္ဒ
ဝီရိယာဓိပတိ	ဒွိဟိတ်ဇော ၁၈၊ တိဟိတ်ဇော ၃၄၊ ပေါင်း (၅၂-ပါး)၌ယှဉ်သော ဝီရိယ
စိတ္တာဓိပတိ	ဒွိဟိတ်ဇော ၁၈၊ တိဟိတ်ဇော ၃၄၊ ပေါင်း (၅၂-ပါး)
ဝီမံသာဓိပတိ	တိဟိတ်ဇော ၃၄-၌ယှဉ်သော ပညာ။ (စူးစမ်းဆင်ခြင်တတ်သော ပညာကို ဝီမံသာ-ဟု ခေါ်သည်။)

(က) ဒွိဟိတ်ဇော ၁၈-ပါး - လောဘမူ ၈၊ ဒေါသမူ ၂၊ မဟာကုသိုလ်ဉာဏ ဝိပဿနာ ၄၊ မဟာကြိယာဉာဏဝိပဿနာ ၄။

(ခ) တိဟိတ်ဇော ၃၄-ပါး - မဟာကုသိုလ်ဉာဏသမ္ပယုတ် ၄၊ မဟာကြိယာ ဉာဏသမ္ပယုတ် ၄၊ မဟဂ္ဂုတ်ကုသိုလ် ၉၊ မဟဂ္ဂုတ်ကြိယာ ၉၊ လောကုတ် ၈။

မှတ်ချက်။ ။ ဧကဟိတ်ဇောဖြစ်သော မောဟမူဒွေနှင့် အဟိတ်ဇောဖြစ်သည့် ဟသိတုပ္ပါဒ်တို့ကား အဓိပတိ မဖြစ်ထိုက်။

အဓိပတိနှင့် ဣန္ဒြေတို့ အစိုးရပုံ အထူးလင်္ကာ

ဆောင်။ ။ အဓိပတိမျိုး အုပ်ချုပ်စိုးကား ပြိုင်ရိုးမရှိ၊ တပါးတည်းပေ၊ ဘုရင်နေတည်း။
ဣန္ဒြေကား မူးမတ်လားသို့၊ သူများကိစ္စ၊ သူ့လိုကျအောင်၊ လိုက်ရပြီးကာ၊
ကိုယ့်ဆိုင်ရာဝယ်၊ ကိုယ်သာလွှမ်းမိုး၊ အုပ်ချုပ်စိုးသည်၊ ၂-မျိုးသည်ပုံ၊
ကွဲသတည်း။

(၁၉)

အဓိပတိ ဧကောဝ လဗ္ဘတိ - ထိုထိုကိစ္စ၌ အကြီးဆုံး အချုပ်ဆုံးဖြစ်သူသည် တစ်ယောက်တည်းသာ ရှိရသကဲ့သို့ ထို့အတူ မဟာကုသိုလ် ပထမစိတ်၌ အဓိပတိ ၄-ပါးလုံးရှိရာ တစ်ပါးပါးသာ အဓိပတိဖြစ်ရမည်။ ကျန် ၃-ပါးကား နောက်လိုက် ငယ်သားတို့သာတည်း။

ဥပမာ ။ ။ ဆန္ဒထက်သန်သောအခါ ဆန္ဒက အဓိပတိဖြစ်၍ ဝိရိယ-စသည် တို့ကား နောက်လိုက်တရားများသာ ဖြစ်ရသည်ဟူလို။

(၅) အာဟာရ ၄-ပါး

အာဟာရ - အစာအာဟာရသည် ခန္ဓာကိုယ်ကို ကြာရှည်စွာ ဆောင်ရွက် (ထောက်ပံ့ထား) သကဲ့သို့ မိမိဆိုင်ရာအကျိုးကို ဆောင်ရွက်နိုင်၊ ဖြစ်စေနိုင်သော တရားကို **“အာဟာရ”**ဟု ခေါ်သည်။

၁။	ကဗဠိကာရအာဟာရ	စားမျိုအပ်သော အစားအသောက်၌ ပါဝင်သည့် သြဇာရုပ်။
၂။	ဖဿာဟာရ	စိတ်အားလုံး၌ယှဉ်သော ဖဿစေတသိက်။
၃။	မနောသဗ္ဗေတနာဟာရ	စိတ်အားလုံး၌ ယှဉ်သော စေတနာ (သင်္ခါရ)။
၄။	ဝိညာဏာဟာရ	စိတ်အားလုံး။

“အာဟာရလေးပါးက ဆောင်ပုံ ဖြစ်စေပုံ”

- ၁။ ဤကဗဠိကာရအာဟာရသည် သြဇာနှင့်တကွဖြစ်သော ရုပ် ၈-ပါး (အာဟာရ အဋ္ဌကလာပ်ရုပ်)ကို ဆောင်၏။ ဖြစ်စေ၏။
- ၂။ ဤဖဿာဟာရသည် (ဖဿပစ္စယာ ဝေဒနာ-ဟူသည်နှင့်အညီ) ဝေဒနာ-ဟူသော အကျိုးကို ဆောင်၏။ ဖြစ်စေ၏။
- ၃။ ဤမနောသဗ္ဗေတနာဟာရသည် (သင်္ခါရပစ္စယာ ဝိညာဏ်-ဟူသည်နှင့်အညီ) ပဋိသန္ဓေဝိညာဏ်ဟူသော အကျိုးကို ဆောင်၏။ ဖြစ်စေ၏။
- ၄။ ဤဝိညာဏာဟာရသည် (ဝိညာဏပစ္စယာ နာမရူပံ-ဟူသည်နှင့်အညီ) အတူတကွ ဖြစ်ဘက်စေတသိက်နာမ်နှင့်ရုပ်တရားကို ဆောင်၏။ ဖြစ်စေ၏။

(၂၀)

✓ **ဩဇာမကရူပံ, ယေ ဝေဒနံ, ပဋိသန္ဓိကံ။
နာမရူပံ အာဟာရန္တိ၊ တသ္မာ-ဟာရာတိ ဝုစ္စရေ။**

(၃) **ဗောဓိပက္ခိယသင်္ဂဟ**

ဗောဓိပက္ခိယ-၌ ဗောဓိဟူသည် မဂ်ဉာဏ်တည်း။ ထိုမဂ်ဉာဏ်၏ အသင်းအပင်းဖြစ်သော (ဝါ) ဗောဓိဉာဏ်ကို ရခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော သတိပဋ္ဌာန်စသော တရားတို့ကို **“ဗောဓိပက္ခိယ”** ဟု ခေါ်သည်။

ယင်းတရားတို့ကို တပေါင်းတည်းပြု၍ (သိမ်းကျုံး၍) ပြဆိုရာအခန်းကို **“ဗောဓိပက္ခိယသင်္ဂဟ”** ဟု ခေါ်သည်။

ဤဗောဓိပက္ခိယသင်္ဂဟ၌ - သတိပဋ္ဌာန် ၄-ပါး၊ သမ္မပ္ပဓာန် ၄-ပါး၊

ဣဒ္ဓိပါဒ် ၄-ပါး၊ ဣန္ဒြေ ၅-ပါး၊ ဗိုလ် ၅-ပါး၊

ဗောဇ္ဇင် ၇-ပါး၊ မဂ္ဂင် ၈-ပါးဟူ၍ ဌာန ၇-မျိုးခွဲ၍ ပြဆိုထားသည်။

ဆောင်။ ။ သတိ, သမ္မာ, ဣဒ်, ဣ, ဗဒ္ဓိ, ဗောဇ္ဇ, မဂ္ဂ, ခုနစ်တန်, မှန်ရန်ဗောဓိပက္ခိယ။

“ဗောဓိပက္ခိယသင်္ဂဟ ၈-ဌာန”

အမည်	သင်္ချာ	သရုပ်	တရားကိုယ်
သတိပဋ္ဌာန်	၄	ကာယာနုပဿနာ,ဝေဒနာ,စိတ္တာ,ဓမ္မာနုပဿနာ	၁
သမ္မပ္ပဓာန်	၄	ဖြစ်ပြီးအကုသိုလ်များပယ်ရှားရန်အားထုတ်ခြင်း မဖြစ်သေးသည့်အကုသိုလ်များမဖြစ်ရန်အားထုတ်ခြင်း မဖြစ်သေးသောကုသိုလ်များ ဖြစ်ပွားရန် အားထုတ်ခြင်း ဖြစ်ပြီးသောကုသိုလ်များတိုးပွားရန် အားထုတ်ခြင်း	၁
ဣဒ္ဓိပါဒ်	၄	ဆန္ဒိဒ္ဓိပါဒ်, ဝီရိယိဒ္ဓိပါဒ်, စိတ္တိဒ္ဓိပါဒ်, ဝီမံသိဒ္ဓိပါဒ်	၄
ဣန္ဒြေ	၅	သဒ္ဓိန္ဒြေ,ဝီရိယိန္ဒြေ,သတိန္ဒြေ,သမာဓိန္ဒြေ,ပညိန္ဒြေ	၅
ဗိုလ်	၅	သဒ္ဓါဗိုလ်,ဝီရိယဗိုလ်,သတိဗိုလ်,သမာဓိဗိုလ်,ပညာဗိုလ်	၅
ဗောဇ္ဇင်	၇	သတိသမ္မောဇ္ဇင်, ဓမ္မဝိစယ-, ဝီရိယ-, ပီတိ-, ပဿဒ္ဓိ, သမာဓိ-, ဥပေက္ခာ	၇
မဂ္ဂင်	၈	သမ္မာဒိဋ္ဌိ (ပ) သမ္မာသမာဓိ	၈

(၂၁)

ဆောင်။ ။ သတိ၊ သမ္မာ၊ ဣဒ္ဓိပါဒ်တို့၊ လေးရပ်စီသာ၊ ဣ၊ ဗိုလ်မှာကာ၊
ငါးစီထား၍၊ ၇-ပါးဗောဇ္ဈင်၊ မဂ်-ရှစ်အင်ကို၊ ပေါင်းလျှင် ဗောဓိ၊
သုံးခွန်ရှိ၊ ဗောဓိပက္ခိယ-သင်္ဂဟ။

(၁) သတိပဋ္ဌာန် ၄-ပါး

သတိပဋ္ဌာန် - တခြားအာရုံ၌ စိတ်ပြန်နှံ့ပြေးဝင်ခြင်းကို တားမြစ်၍ မိမိဆိုင်ရာ
အာရုံ၌ လွန်လွန်ကဲကဲ စွဲမြဲစွာ တည်သော သတိအထူးကို
“သတိပဋ္ဌာန်”ဟု ခေါ်သည်။

ဆောင်။ ။ လွန်လွန်ကဲကဲ၊ အာရုံထဲ၌၊ စွဲမြဲတည်ဘိ၊ ထိုသတိ၊ သတိပဋ္ဌာန်ခေါ်။

၁။ ကာယာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန် - ခန္ဓာကိုယ်၌ (ဝါ)ဆံပင်၊ မွေးညှင်းစသော
၃၂-ပါးသော ကောဋ္ဌာသ၌ စွဲမြဲစွာတည်၍ အဖန်ဖန်ရှု
မှတ်သော သတိအထူး။

(ဤသို့ ရှုမှတ်ဖန်များလာလျှင် မတင့်တယ် - ရွံရှာဖွယ် - အသုဘ
အခြင်းအရာ ထင်လာ၏။ ထို့ကြောင့် ကာယာနုပဿနာသည် သုဘဝိပလ္လာသ
- တင့်တယ်သည်ဟု ထင်မှားမှုကို ဖယ်ရှားနိုင်၏။)

၂။ ဝေဒနာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန် - ဝေဒနာတို့ကို ဒုက္ခအခြင်းအရာ ထင်-
လာအောင် အဖန်ဖန်ရှုဆင်ခြင်သော သတိအထူး။

(ဤဝေဒနာနုပဿနာသည် သုခဝိပလ္လာသ-ချမ်းသာသည်ဟု
ထင်မှတ်မှုကို ဖယ်ရှားနိုင်သည်)

၃။ စိတ္တာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန် - စိတ်ကို အာရုံပြု၍ ဤစိတ်ကား သရာဂ
စိတ်၊ ဤစိတ်ကား ဝိတရာဂစိတ်-စသည်ဖြင့် ခွဲခြားလျက်
အနိစ္စအခြင်းအရာ ထင်လာအောင် အဖန်ဖန်ရှုဆင်ခြင်
သော သတိအထူး။

(ဤစိတ္တာနုပဿနာသည် နိစ္စဝိပလ္လာသ - တည်မြဲသည်ဟု ထင်မှားမှုကို
ပယ်ရှားနိုင်၏။)

(၂၂)

၄။ ဓမ္မာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန် - သညာက္ခန္ဓာ၊ သင်္ခါရက္ခန္ဓာဟူသော တရား
ဓမ္မတို့ကို အနတ္တအခြင်းအရာထင်လာအောင် အဖန်ဖန်
ရှုဆင်ခြင်သော သတိအထူး။

(ဤသို့ ရှုမှတ်ဖန်များလာလျှင် အရာရာကိစ္စတို့၌ ပရမတ္ထတရားများ
သာ ရွက်ဆောင်နေကြောင်း၊ ပရမတ္ထတရားချည်းသာ ထင်ရှားရှိကြောင်းကို
သိရသဖြင့် စိမ့်နိုင်သော အတ္တကောင်ကလေးမရှိ-ဟူသော အနတ္တအခြင်းအရာ
လွန်စွာ ထင်လာ၏။ ထို့ကြောင့် ဓမ္မာနုပဿနာသည် အတ္တဝိပလ္လာသ - အတ္တ
ရှိ၏-ဟု ထင်မှားမှုကို ဖယ်ရှားနိုင်၏။)

သတိပဋ္ဌာန် ၄-ပါးလုံး၏ တရားကိုယ်မှာ - “မဟာကုသိုလ် ၈၊ မဟာကြိယာ
၈၊ အပ္ပနာဇော ၂၆၊ ပေါင်း ၄၂-ပါးသော စိတ်တို့၌ ယှဉ်သော
သတိစေတသိက်ပင်တည်း။

အဓိပ္ပါယ် ။ ။ သတိ-တရားကိုယ်တစ်ပါးတည်းဖြစ်လျက် သတိပဋ္ဌာန်လေးမျိုး
ကွဲပြားခြင်း (ဝါ) သတိပဋ္ဌာန် ၄-ပါး ခွဲခြားဟောတော်မူခြင်းမှာ -

- ၁။ ကာယ၊ ဝေဒနာ၊ စိတ္တ၊ ဓမ္မ-ဟူ၍ အာရုံယူပုံ ၄-မျိုးပြားခြင်း
- ၂။ ထိုအာရုံများ၌ အသုဘ၊ ဒုက္ခ၊ အနိစ္စ၊ အနတ္တဟူ၍ ရှုပုံအခြင်းအရာက
၄-မျိုးပြားခြင်း။
- ၃။ သုဘ၊ သုခ၊ နိစ္စ၊ အတ္တ-ဟူ၍ ထင်မှားမှုကို ပယ်ခွါခြင်းကိစ္စက ၄-မျိုးပြား
ခြင်းတို့ကြောင့် သတိပဋ္ဌာန် ၄-မျိုး ကွဲပြားရသည်။ (ဝါ)သတိပဋ္ဌာန် ၄-
ပါးခွဲခြား၍ ဘုရားရှင်ဟောတော်မူသည်။

✓ တံ ပန ကာယဝေဒနာစိတ္တဓမ္မေသု အသုဘဒုက္ခနိစ္စနတ္တာကာရဂ္ဂ-
ဟဏာဝသေန သုဘသုခနိစ္စအတ္တသညာဝိပလ္လာသပ္ပဟာနဝသေန
စ စတုပ္ပိမံ။ (ဋီကာကျော်၊ ၂၂၆။)

(၂၃)

(၂) သမ္ဗုဒ္ဓဇာန် ၄-ပါး

- ၁။ ဥပ္ပန္နာနံ ပါပကာနံ ပဟာနာယ ဝါယာမော -
 ဖြစ်ကုန်ပြီးသော အကုသိုလ်တရားတို့ကို ပယ်ခြင်းငှာ အားထုတ်ခြင်း။
- ၂။ အနုပ္ပန္နာနံ ပါပကာနံ အနုပ္ပါဒါယ ဝါယာမော -
 မဖြစ်ကုန်သေးသော အကုသိုလ်တရားတို့ မဖြစ်ခြင်းငှာ အားထုတ်ခြင်း
- ၃။ အနုပ္ပန္နာနံ ကုသလာနံ ဥပ္ပါဒါယ ဝါယာမော -
 မဖြစ်ကုန်သေးသော ကုသိုလ်တရားတို့ ဖြစ်ခြင်းငှာ အားထုတ်ခြင်း။
- ၄။ ဥပ္ပန္နာနံ ကုသလာနံ ဘိယျောဘာဝါယ ဝါယာမော -
 ဖြစ်ကုန်ပြီးသော ကုသိုလ်တရားတို့ကို လွန်စွာတိုးပွားစေခြင်းငှာ အားထုတ်ခြင်း။

တရားကိုယ်မှာ - ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၌ ယှဉ်သော ဝီရိယစေတသိက်တည်း။

(သမ္ဗုဒ္ဓဇာန် ၄-ပါးကို ရဟန္တာတို့ဆောင်ရွက်စရာမလိုသဖြင့် ရဟန္တာတို့ သန္တာန်၌ ဖြစ်လေ့ရှိသောကြိယာစိတ်များ၌ယှဉ်သော ဝီရိယကို မယူရ။ ထို့အပြင် ဖိုလ်တရားတို့သည်လည်း သမ္ဗုဒ္ဓဇာန်ကိစ္စ ၄-ပါးကို မပြုနိုင်ရကား ဖိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်သော ဝီရိယကိုလည်း မယူရ။ ထို့ကြောင့် ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး ၌ ယှဉ်သော ဝီရိယကိုသာ သမ္ဗုဒ္ဓဇာန် ၄-ပါး၏ တရားကိုယ်ဟု မှတ်ရမည်။)

“သမ္ဗုဒ္ဓဇာန် ၄-ပါး ကွဲပြားခြင်း”

တရားကိုယ်အားဖြင့် ဝီရိယတစ်ပါးတည်းဖြစ်သော်လည်း “ဖြစ်ပြီးသော အကုသိုလ်တရားတို့ကို ပယ်ခြင်း” စသော (ဝီရိယ၏)ကိစ္စလေးမျိုး ကွဲပြားသောကြောင့် သမ္ဗုဒ္ဓဇာန် ၄-မျိုးကွဲပြားရသည်။

✓ သမ္မာ ပဒဟန္တိ ဧတေနာတိ သမ္ဗုဒ္ဓဇာနံ၊ ဝါယာမော။ သော စ ကိစ္စဘေဒေန စတုပ္ပိဓော။ (ဋီကာကျော်။)

(၃) ဣဒ္ဓိပါဒ် ၄-ပါး

ဣဒ္ဓိပါဒ် - ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်ရအောင် အားထုတ်သဖြင့် ထိုဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်တရားများ ပြီးစီးထမြောက်မှု (ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်ရမှု)ကို “ဣဒ္ဓိ”ဟု ခေါ်သည်။

(၂၅)

ပြီးစီးထမြောက်သော ဈာန်, မဂ်, ဖိုလ်၏ အခြေခံအကြောင်းတရားများကိုသာ “ဣဒ္ဓိပါဒ်” ဟုခေါ်သည်။

✓ ဣဇ္ဈတိ အဓိဋ္ဌာနာဒိကံ ဧတာယာတိ ဣဒ္ဓိ၊ ဣဒ္ဓိဝိညေဏံ၊ ဣဒ္ဓိယာ+ ပါဒေါ ဣဒ္ဓိပါဒေါ၊ ဆန္ဒောယေဝ ဣဒ္ဓိပါဒေါ ဆန္ဒိဒ္ဓိပါဒေါ။ (ဋီကာကျော်)

၁။	ဆန္ဒိဒ္ဓိပါဒ်	ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၌ ယှဉ်သော ဆန္ဒစေတသိက်။
၂။	ဝီရိယိဒ္ဓိပါဒ်	ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၌ ယှဉ်သော ဝီရိယစေတသိက်။
၃။	စိတ္တိဒ္ဓိပါဒ်	ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး။
၄။	ဝိမသိဒ္ဓိပါဒ်	ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါး၌ ယှဉ်သော ပညာစေတသိက်။

အဓိပ္ပါယ် ။ ။ ဤဣဒ္ဓိပါဒ်တရား ၄-ပါးသည် အကျိုးပြီးစီးသော ရဟန္တာတို့၏ ကြိယာစိတ်နှင့်၎င်း၊ အကျိုးတရားဖြစ်သော ဖိုလ်စိတ်များနှင့်၎င်း မသက်ဆိုင်။ ထို့ကြောင့် တရားကိုယ်ကောက်ရာ၌ သမ္ပပ္ပဓာန်တရားကဲ့သို့ ကုသိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်ခိုက်ဖြစ်သော ဆန္ဒ, ဝီရိယ, ပညာနှင့် ကုသိုလ်စိတ်တို့ကိုသာ ကောက်ယူရသည်။

(၄) ဣန္ဒြေ ၅-ပါး

၁။	သဒ္ဓိဇ္ဈေ	မဟာကု ၈၊မဟာကြိ ၈၊အပ္ပနာဇော ၂၆-တို့၌ ယှဉ်သော သဒ္ဓါစေတသိက်။
၂။	ဝီရိယိဇ္ဈေ	မဟာကု ၈၊မဟာကြိ ၈၊အပ္ပနာဇော ၂၆-တို့၌ ယှဉ်သော ဝီရိယစေတသိက်။
၃။	သတိဇ္ဈေ	မဟာကု ၈၊မဟာကြိ ၈၊အပ္ပနာဇော ၂၆-တို့၌ ယှဉ်သော သတိစေတသိက်။
၄။	သမာဓိဇ္ဈေ	မဟာကု ၈၊မဟာကြိ ၈၊အပ္ပနာဇော ၂၆-တို့၌ ယှဉ်သော ဧကဂ္ဂတာစေတသိက်။
၅။	ပညိဇ္ဈေ	မဟာကု ၈၊မဟာကြိ ၈၊အပ္ပနာဇော ၂၆-တို့၌ ယှဉ်သော ပညာစေတသိက်။

(၂၅)

(၅) ဗိုလ် ၅-ပါး

သဒ္ဓါဗိုလ်, ဝီရိယဗိုလ်, သတိဗိုလ်, သမာဓိဗိုလ်, ပညာဗိုလ်-ဟူ၍ ၅-ပါး။
တရားကိုယ်မှာ ဣန္ဒြေ ၅-ပါးအတိုင်းပင်ဖြစ်၏။

(၆) ဗောဇ္ဈင် ၇-ပါး

✓ ဗုဒ္ဓတိ တောယာတိ ဗောဓိ။ ဗောဓိယာ + အင်္ဂါ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ။
ဗောဓိ - သစ္စာလေးပါးကို သိကြောင်းတရားအပေါင်း (သတိ, ပညာစသော တရားအပေါင်း။)
ဗောဇ္ဈင်္ဂ - (ဈာန် - မဂ္ဂင်ကဲ့သို့) သစ္စာလေးပါးကို သိကြောင်း **ဗောဓိ**မည်သော တရားအပေါင်း၏ အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်းကို **“ဗောဇ္ဈင်”**ဟု ခေါ်သည်။
တရားကိုယ်မှာ - သတိပဋ္ဌာန်ကဲ့သို့ မဟာကုသိုလ်, မဟာကြိယာ, အပ္ပနာဇော တို့၌ ယှဉ်သော သတိ-စသည်တို့တည်း။

၁။	သတိသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော သတိ။
၂။	ဓမ္မဝိစယသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော ပညာ။
၃။	ဝီရိယသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော ဝီရိယ။
၄။	ပီတိသမ္မောဇ္ဈင်	။ ။ ။ ပီတိ။
၅။	ပဿဒ္ဓိသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော ကာယပဿဒ္ဓိ, စိတ္တပဿဒ္ဓိ။
၆။	သမာဓိသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော ဧကဂ္ဂတာ။
၇။	ဥပေက္ခာသမ္မောဇ္ဈင်	မဟာကု, မဟာကြိ, အပ္ပနာဇောတို့၌ ယှဉ်သော တကြမဇ္ဈတ္တတာ။

(၂၆)

(၇) မဂ္ဂင် ၈-ပါး

ဤမဂ္ဂင်တရားကိုယ်များ၌လည်း သတိပဋ္ဌာန်ကဲ့သို့ မဟာကုသိုလ်၊ မဟာကြိယာ၊ အပ္ပနာဇော၌ ရှိသော ပညာ-စသည်ကိုပင် ကောက်ရသည်။ ဤမဂ္ဂင် ၈-ပါးကား နိဗ္ဗာန်သို့ သွားရာ လမ်းမကြီးပေတည်း။

တရားကိုယ်ကောက်ရာ စိတ်များ

- (က) သတိပဋ္ဌာန်, ဣန္ဒြေ, ဗိုလ်, ဗောဇ္ဈင်, မဂ္ဂင်တို့၏ တရားကိုယ်ကောက်ရာ ဌာနဖြစ်သော စိတ်တို့သည် တူညီကြ၏။ (မဟာကု ၈၊ မဟာကြိယာ ၈၊ အပ္ပနာဇော ၂၆၊ ပေါင်း ၄၂-ပါးဖြစ်၏။)
- (ခ) သမ္ပပ္ပဓာန်, ဣဒ္ဓိပါဒ်တို့၏ တရားကိုယ်ကောက်ရာဌာနဖြစ်သော စိတ်တို့သည် တူညီကြ၏။ (ကုသိုလ်စိတ် ၂၁-ပါးဖြစ်၏။)

“သဒ္ဓါ, ပညာ ညီမျှရာ၏။”

- (က) သဒ္ဓါကဲ၍ ပညာနည်းသော် မကြည်ညိုသင့်သည်ကို ကြည်ညိုမိတတ်၍ ဆိုးကျိုးနှင့် ကြိုရတတ်သည်။
- (ခ) ပညာကဲ၍ သဒ္ဓါနည်းသော် ဆေးကြောင့်ဖြစ်သောရောဂါ ကုမရသကဲ့သို့ ကောက်ကျစ်စဉ်းလဲတတ်၏။

“ဝီရိယ, သမာဓိ ညီမျှရာ၏”

- (က) ဝီရိယကဲ၍ သမာဓိနည်းသော် ပျင်းရိတတ်၏။
- (ခ) သမာဓိကဲ၍ ဝီရိယနည်းသော် ပျင်းရိငိုက်မျဉ်းတတ်၏။

(အဘိ၊ ၄၊ ၂။ ၂၆၄။)

(၂၇)

“သတိပဋ္ဌာန် ပွားကျိုး”

စင်ကြယ်, ပူဆွေး၊	ငိုကြွေးကင်းရန်။
ကိုယ်စိတ်ဆင်းရဲ၊	အမြဲချုပ်ရန်။
မဂ်ဉာဏ်သို့ရောက်၊	မျက်မှောက်နိဗ္ဗာန်။
စသည်ကျိုး၊	ပွားတိုး သတိပဋ္ဌာန်။

(၄) သဗ္ဗသင်္ဂဟ

စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်, နိဗ္ဗာန်ဟူသော ပရမတ္ထတရားအားလုံးကို သိမ်းကျုံး ရေတွက်ပြဆိုရာ အခန်းကို “သဗ္ဗသင်္ဂဟ”ဟု ခေါ်သည်။

ဤသဗ္ဗသင်္ဂဟ၌ ခန္ဓာ ၅-ပါး၊ အာယတန ၁၂-ပါး၊ ဓာတ် ၁၈-ပါး၊ သစ္စာ ၄-ပါးဟူ၍ ၄-ဌာနရှိသည်။

(၁) ခန္ဓာ ၅-ပါး

ခန္ဓသဒ္ဒါသည် “အစုအပုံ”ဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ ထို့ကြောင့် ရူပက္ခန္ဓာ = ရုပ်အစု၊ ဝေဒနက္ခန္ဓာ = ဝေဒနာအစုစသည်ဖြင့် သိမှတ်ရာ၏။

အတိတ်, အနာဂတ်, ပစ္စုပ္ပန်, အဇ္ဈတ္တ, ဗဟိဒ္ဓ, ဩဠာရိက, သုခုမ, ဟီန, ပဏီတ, ဒူရ, သန္တိကအားဖြင့် များပြားလှသော ရုပ်, ဝေဒနာ, သညာ, သင်္ခါရ, ဝိညာဏ်တို့ကို ငါးစု, ငါးပုံ-ပေါင်းစုထားခြင်းကို “ခန္ဓာ ၅-ပါး”ဟု ခေါ်သည်။

၁။	ရူပက္ခန္ဓာ	ရုပ် ၂၈-ပါး (ရုပ်အစုအဝေး)
၂။	ဝေဒနက္ခန္ဓာ	ဝေဒနာစေတသိက် (ခံစားမှုဝေဒနာအစုအဝေး။)
၃။	သညာက္ခန္ဓာ	သညာစေတသိက် (မှတ်သားမှုသညာ အစုအဝေး။)
၄။	သင်္ခါရက္ခန္ဓာ	ကြွင်းစေတသိက် ၅၀(ပြုပြင်စီရင်မှုသင်္ခါရအစုအဝေး။)
၅။	ဝိညာဏ္ဍက္ခန္ဓာ	စိတ် ၈၉ (သိမှုဝိညာဏ်အစုအဝေး။)

(၂၈)

နိဗ္ဗာန်ကို ခန္ဓာမဖွဲ့ရ ။ ။ အတိတ်, အနာဂတ်, ပစ္စုပ္ပန်စသော အကွဲ, အပြားမရှိ
ခြင်းကြောင့် နိဗ္ဗာန်ကို ခန္ဓာမဖွဲ့အပ်၊ မဖွဲ့ထိုက်။

✓ ဘေဒါဘာဝေန နိဗ္ဗာန်၊ ခန္ဓသင်္ဂဟနိဿိဒ္ဓံ။ (သင်္ဂဟ)

“ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ၅-ပါး”

ဥပါဒါန်တရားတို့၏ အာရုံဖြစ်သောခန္ဓာကို “ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ” ဟု ခေါ်သည်။
ဥပါဒါန်တရားတို့၏ တရားကိုယ်မှာ ကာမုပါဒါန် = လောဘနှင့် ဒိဋ္ဌပါဒါန် =
ဒိဋ္ဌိတို့ဖြစ်၍ အကုသိုလ်တရားများဖြစ်ကြသည်။ ထိုအကုသိုလ်တရားတို့သည်
လောကီစိတ်, စေတသိက်, ရုပ်ခန္ဓာများကိုသာ အာရုံပြုနိုင်ကြသည်။ ထို့ကြောင့်
ဥပါဒါန်တရားတို့၏ အာရုံဖြစ်သော ခန္ဓာဟူသည် လောကီစိတ်များ ထိုစိတ်နှင့်
ယှဉ်သော စေတသိက်များနှင့် ရုပ်တရားများဖြစ်ကြသည်။

၁။	ရူပုပါဒါနက္ခန္ဓာ	ရုပ် ၂၈-ပါး
၂။	ဝေဒနုပါဒါနက္ခန္ဓာ	လောကီစိတ် ၈၁-ပါး၌ယှဉ်သော ဝေဒနာစေတသိက်။
၃။	သညုပါဒါနက္ခန္ဓာ	လောကီစိတ် ၈၁-ပါး၌ယှဉ်သော သညာစေတသိက်။
၄။	သင်္ခါရုပါဒါနက္ခန္ဓာ	ဝေဒနာ, သညာမှကြွင်းသောလောကီစေတသိက်၅၀။
၅။	ဝိညာဏုပါဒါနက္ခန္ဓာ	လောကီစိတ် ၈၁-ပါး။

“ခန္ဓာ, ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ-ဟူ ၂-မျိုးခွဲဟောရခြင်း”

- ၁။ လောကီဖြစ်စေ, လောကုတ္တရာဖြစ်စေ ခန္ဓာဖွဲ့၍ ရကောင်းသမျှ တရား
အားလုံးကို သိမ်းကျုံးလျက် ပြတော်မူခြင်းငှာ ခန္ဓဒေသနာကို ဟောတော်
မူသည်။
- ၂။ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းစီးဖြန်းရာ၌ကား လောကုတ္တရာခန္ဓာများကို အာရုံပြု၍
မစီးဖြန်းရ။ ဝဋ်ဒုက္ခတရားများကို အာရုံပြု၍ စီးဖြန်းပါမှ အနိစ္စ, ဒုက္ခ,
အနတ္တသဘော ထင်မြင်နိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ဝိပဿနာရှုမှတ်ရန်အလို့ငှာ
လောကီတရားသက်သက် ကိုသာ ခန္ဓာဖွဲ့လျက် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဒေသနာကို
ဟောတော်မူသည်။

(၂၉)

(၂) အာယတန (၁၂)ပါး

အာယတန-သဒ္ဒါသည် “အကြောင်း”ဟူသောအနက်ကို ဟော၏။ စိတ်၊ စေတသိက်တို့သည် ရူပါရုံ၊ စက္ခုပသာဒစသည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဖြစ်ကြကုန်၏။ ဤသို့ စိတ်၊ စေတသိက်တို့၏ ဖြစ်ကြောင်းတရားများကို “**အာယတန**”ဟု ဆိုရသည်။

စိတ်၊ စေတသိက်တို့၏ ဖြစ်ကြောင်းဟူသည် ဒွါရနှင့် အာရုံတည်း။ ထိုဒွါရနှင့် အာရုံတို့က ၆-ပါးစီပြားခြင်းကြောင့် အာယတန ၁၂-ပါးဖြစ်လာရသည်။

✓ **ဒွါရလမ္မဏဘေဒန၊ ဘဝန္တာ-ယတနာနိ စ။ (သင်္ဂဟ)**

ဒွါရ ၆-ပါးတို့အကြောင်းပြု၍ (အတွင်း) အဇ္ဈတ္တိကာယတန ၆-ပါးရ၏။

	အာယတန	တရားကိုယ်
၁။	စက္ခုယတန	စက္ခုပသာဒ
၂။	သောတာယတန	သောတပသာဒ
၃။	ဃာနာယတန	ဃာနပသာဒ
၄။	ဇီဝါယတန	ဇီဝါပသာဒ
၅။	ကာယာယတန	ကာယပသာဒ
၆။	မနာယတန	စိတ် ၈၉ (အကျယ် ၁၂၁)

အာရုံ ၆-ပါးကို အကြောင်းပြု၍ (အပြင်) ဗဟိရာယတန ၆-ပါးရ၏။

	အာယတန	တရားကိုယ်
၁။	ရူပါယတန	ရူပါရုံ (အဆင်း)
၂။	သဒ္ဒါယတန	သဒ္ဒါရုံ (အသံ)
၃။	ဂန္ဓာယတန	ဂန္ဓာရုံ (အနံ့)
၄။	ရသာယတန	ရသာရုံ (အရသာ)
၅။	ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတန	ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ (ပထဝီ, တေဇော, ဝါယော)
၆။	ဓမ္မာယတန	စေတသိက် ၅၂၊ သုခုမရုပ် ၁၆၊ နိဗ္ဗာန်။

(၃၀)

(၃) ဓာတ် ၁၈-ပါး

ဓာတ် - မိမိသဘောကို ဆောင်တတ်သော တရားကို “ဓာတ်”ဟု ခေါ်သည်။
(မိမိသဘောလက္ခဏာအတိုင်း ထင်ရှားစွာဖြစ်သည်ကို “ဆောင်သည်”
ဟု ခေါ်သည်။)

ဒွါရ ၆-ပါး၊ အာရုံ ၆-ပါး၊ ဝိညာဏ် ၆-ပါးပြားသောကြောင့် ဓာတ် ၁၈-
ပါး ဖြစ်လာရသည်။

✓ ဒွါရလမ္မ တဒုပ္ပန္န-ပရိယာယေန ဓာတုယော။ (သင်္ဂဟ)

ဒွါရ ၆၊ အခံဓာတ်	အာရုံ ၆၊ အတိုက်ဓာတ်၊	ဝိညာဏ် ၆၊ အပွင့်ဓာတ်
၁။ စက္ခုဓာတ်(စက္ခုပသာဒ)	ရူပဓာတ် (ရူပါရုံ)	စက္ခုဝိညာဏဓာတ် (စက္ခုဝိညာဏ်)
၂။ ဓာတုဓာတ်(ဓာတုပသာဒ)	သဒ္ဒဓာတ် (သဒ္ဒါရုံ)	ဓာတုဝိညာဏဓာတ် (ဓာတုဝိညာဏ်)
၃။ ယာနဓာတ်(ယာနပသာဒ)	ဂန္ဓဓာတ် (ဂန္ဓာရုံ)	ယာနဝိညာဏဓာတ် (ယာနဝိညာဏ်)
၄။ ဇိဝှိဓာတ်(ဇိဝှိပသာဒ)	ရသဓာတ် (ရသာရုံ)	ဇိဝှိဝိညာဏဓာတ် (ဇိဝှိဝိညာဏ်)
၅။ ကာယဓာတ်(ကာယပသာဒ)	ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ် (ပ,တေ,ဝါ)	ကာယဝိညာဏဓာတ် (ကာယဝိညာဏ်)
၆။ မနောဓာတ်(ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပင်္ဂါရုံဒွေ)	ဓမ္မဓာတ် (စေ ၅၊ သုဒုမရုပ် ၁၆၊ နိဗ္ဗာန်။)	မနောဝိညာဏဓာတ် (ဒွိပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀၊ မနောဓာတ် ၃ ကြည် ကြွင်းစိတ် ၇၆။)

- ✓ ဒွါရ ၆-ပါးကို အခံဓာတ်ဟူ၍လည်းကောင်း
- ✓ အာရုံ ၆-ပါးကို အတိုက်ဓာတ်ဟူ၍လည်းကောင်း
- ✓ ဝိညာဏဓာတ်၆-ပါးကို အပွင့်ဓာတ်ဟူ၍လည်းကောင်းခေါ်၏။

(၄) သန္တာလေးပါး

သစ္စ-သဒ္ဒါသည် “အမှန်”ဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ ဒုက္ခဟူ၍
ဟောထားသောတရားမှန်သမျှသည် ဧကန်အမှန်ဒုက္ခဖြစ်၏။ သမုဒယ-ဟူ၍
ဟောထားသော တဏှာသည်လည်း ဧကန်အမှန် ဒုက္ခ-၏ အကြောင်းဖြစ်၏။
နိရောဓဟူ၍ ဟောထားသော နိဗ္ဗာန်သည်လည်း ဧကန်အမှန်ဒုက္ခ၏ ချုပ်ရာမှန်၏။

(၃၁)

နိရောဓဂါမိနိပဋိပဒါဟူ၍ ဟောထားသော မဂ္ဂင် ၈-ပါးသည်လည်း ဧကန်အမှန် နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းအကျင့်မှန်ဖြစ်၏။ ဤသို့ မှန်ကန်သော တရားကို **“သစ္စာ”** ဟု ခေါ်သည်။

ထိုသစ္စာလေးပါးကိုပင် အရိယာတို့သာ သိအပ်သောကြောင့် **“အရိယ သစ္စာ”** ဟုလည်းခေါ်ရပြန်သည်။

သစ္စာလေးပါးအဓိပ္ပါယ်နှင့်	တရားကိုယ်
ဒုက္ခသစ္စာ - ဆင်းရဲခြင်းအမှန်သဘော	လောကီစိတ် ၈၁၊ လောဘကြောင့် စေတသိက် ၅၁၊ ရုပ် ၂၈။
သမုဒယသစ္စာ-ဆင်းရဲကြောင်း အမှန်သဘော	လောဘစေတသိက်
နိရောဓသစ္စာ-ဆင်းရဲဒုက္ခငြိမ်းရာ အမှန်သဘော	နိဗ္ဗာန်
မဂ္ဂသစ္စာ - ဆင်းရဲဒုက္ခငြိမ်းရာနိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်းအကျင့်မှန်	မဂ်စိတ်၌ ယှဉ်သော မဂ္ဂင် ၈။

သစ္စာပိုမို - သစ္စာ ၄-ပါးမှလွတ်သောတရားဟူသည် မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၂၉-နှင့် ဖိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၃၇-ပါးဖြစ်သည်။

မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၂၉-ပါး ရေတွက်ပုံ

မဂ်စိတ် ၄-ပါး၌ယှဉ်သော စေတသိက် ၃၆-ပါးမှ မဂ္ဂင်တရားကိုယ် ၈-ပါး (ပညာ, ဝိတက်, ဝီရတီ ၃, ဝီရိယ, သတိ, ဧကဂ္ဂတာ)ကိုနှုတ်လျှင် ၂၈-ပါးကျန်၏။ ယင်း ၂၈-ပါးနှင့် မဂ်စိတ် ၁-ပါးပေါင်းလျှင် ၂၉-ပါးဖြစ်၏။ **(မဂ်စိတ်နှင့် လက္ခဏာတူ၍ တစ်ပါးတည်း ရေတွက်ထားသည်။)**

ဖိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၃၇-ပါး ရေတွက်ပုံ

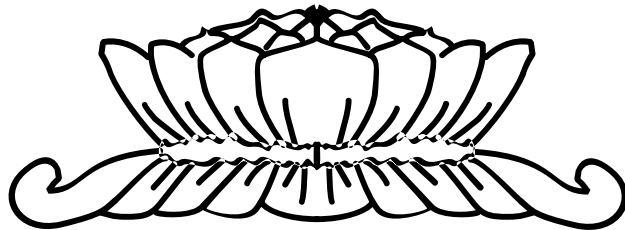
ဖိုလ်စိတ် ၄-ပါးနှင့်ယှဉ်သော စေတသိက် ၃၆-ပါးနှင့် ဖိုလ်စိတ် ၁-ပါးပေါင်းလျှင် ၃၇-ပါးဖြစ်၏။ **(ဖိုလ်စိတ် ၄-ပါးကို လက္ခဏာတူ၍ တစ်ပါးတည်း ယူသည်။)**

(၃၂)

လောကီ + လောကုတ္တရာ အကြောင်း + အကျိုးခွဲပုံ

- (က) ဒုက္ခသစ္စာနှင့် သမုဒယသစ္စာကား လောကီသစ္စာ။
- (ခ) နိရောဓသစ္စာနှင့် မဂ္ဂသစ္စာတို့ကား လောကုတ္တရာသစ္စာ။
- (ဂ) သမုဒယသစ္စာနှင့် မဂ္ဂသစ္စာတို့ကား အကြောင်းသစ္စာ။
- (ဃ) ဒုက္ခသစ္စာနှင့် နိရောဓသစ္စာတို့ကား အကျိုးသစ္စာ။

သမ္မစည်းပိုင်းပြီး၏။

(၃၃)

ပစ္စည်းပိုင်း

ပစ္စည်းပိုင်း ။ ။ ရုပ်, နာမ်ဓမ္မတို့သည် ကုဿရနိမ္မာန (တန်ခိုးရှင်ဖန်ဆင်းမှု) ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်ရသည် မဟုတ်၊ အကြောင်းမရှိဘဲလည်း ဖြစ်ပေါ်လာရသည် မဟုတ်ပေ။ အကြောင်းတရားကြောင့် အကျိုးတရားများ ဖြစ်ပေါ်လာရသည်။ ဤသို့ ကြောင်း+ကျိုးဆက်သွယ်ပုံကို ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း၊ ပဋ္ဌာန်းနည်းတို့ဖြင့် ပြဆိုရာ အပိုင်းကို **“ပစ္စည်းပိုင်း”** ဟု ခေါ်သည်။

ပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပ္ပန်

ပစ္စည်း ။ ။ ဆိုင်ရာအကျိုးကို ပေးတတ်သော အကြောင်းတရားကို **“ပစ္စယ-ပစ္စည်း”** ဟု ခေါ်သည်။

ပစ္စယုပ္ပန် ။ ။ အကြောင်းတရားကြောင့်ဖြစ်သော အကျိုးတရားကို **“ပစ္စယုပ္ပန် - ပစ္စယုပ္ပန်”** ဟု ခေါ်သည်။

ပစ္စည်းတရားက ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား ကျေးဇူးပြုသည်ဟု ဆိုရာ၌ -

- (က) မဖြစ်သေးသော ပစ္စယုပ္ပန်တရားကို ဖြစ်စေခြင်း၊
- (ခ) ဖြစ်ပြီးသော ပစ္စယုပ္ပန်တရားကို တည်တံ့အောင် ထောက်ပံ့ခြင်းကို ဆိုသည်။

ဆောင် ။ ။ ဖြစ်စေ၊ တည်စေ၊ ဤနှစ်ထွေ၊ ခေါ်လေ ကျေးဇူးပြု။

နည်း ၂-ပါး ထူးခြားပုံ

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း ။ ။ အဝိဇ္ဇာ-စသော အကြောင်းတရားတို့ဖြစ်ခြင်းကြောင့် သင်္ခါရ စသော အကျိုးတရားတို့ ဖြစ်ပေါ်ပုံအခြင်းအရာလောက် မျှဖြင့် မှတ်အပ်သောနည်း (ဝါ) အကြောင်းပစ္စည်းတရားကို အစွဲပြု၍ အကျိုးပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့ ဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ပြသောနည်း။

(ပစ္စယသတ္တိမပါ။ အကြောင်း+အကျိုးဆက်သွယ်ရုံမျှကို ပြသောနည်း-ဟူလို)

ပဋ္ဌာန်းနည်း။ ။ အကြောင်း + အကျိုး ဆက်သွယ်ရုံမက (အထူးပြု၍ဖြစ်သော ပစ္စည်းဟု ဆိုအပ်သော တည်ရာ)ပစ္စယသတ္တိကိုပါ ပြသောနည်း။

လိုရင်းချုပ်မှာ-ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း၌ အကြောင်းပစ္စည်း, အကျိုးပစ္စယုပ္ပန် ၂-မျိုးကို သာ ပြသည်။ ပဋ္ဌာန်းနည်း၌ကား အကြောင်းပစ္စည်း, အကျိုး ပစ္စယုပ္ပန်နှင့် ကျေးဇူးပြုပုံ ပစ္စယသတ္တိကိုပါ ပြသည်။

ဆောင်။ ။ ပဋိစ္စမှာ၊ ကြောင်း+ကျိုးသာ၊ပဋ္ဌာ-သတ္တိ၊ အပိုသိ၊ မှတ်ဘိနည်း ၂-ပါး။

ဥပမာ။ ။ (က) အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာ (လ) ဒေါမနဿုပါယာသာ သမ္ဘဝန္တိ- ဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ပါဠိတော်၌ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ-ဖြင့် ပစ္စည်း တရားကို ပြသည်။ သင်္ခါရာ-ဖြင့် ပစ္စယုပ္ပန်တရားကို ပြသည်။ သင်္ခါရပစ္စယာ- ဖြင့် ပစ္စည်းတရားကို ပြသည်။ ဝိညာဏံ-ဖြင့် ပစ္စယုပ္ပန်ကို ပြသည်။ ဤသို့ ပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပ္ပန်လောက်ကိုသာ ပြသည်။ မည်သည့်ပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်ဟု ပစ္စယသတ္တိအထူးကို မပြချေ။

(ခ) ဟေတု ဟေတုသမ္ပယုတ္တကာနံ ဓမ္မာနံ တံသမုဋ္ဌာနာနဉ္စ ရူပါနံ ဟေတုပစ္စယေန ပစ္စယော-ဟူသော ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်၌
၁။ ဟေတု-ဖြင့် ပစ္စည်းတရားကို ပြသည်။
၂။ ဟေတုသမ္ပယုတ္တကာနံ ဓမ္မာနံ တံသမုဋ္ဌာနာနဉ္စ ရူပါနံ-ဖြင့် ပစ္စယုပ္ပန်တရားကို ပြသည်။
၃။ ဟေတုပစ္စယေန-ဖြင့် ပစ္စယသတ္တိကို ပြသည်။
ဤသို့ ပစ္စည်း, ပစ္စယုပ္ပန်သာမက ပစ္စယသတ္တိထူးကိုပါ ထုတ် ဖော်၍ ပြသည်။ ဤကား ပါဠိတော်ရင်းဖြင့် ရှင်းလင်းချက်တည်း။

ပစ္စည်း, ပစ္စယုပ္ပန်နှင့် သင်္ခါတ, အသင်္ခါတ

(က) ပစ္စည်းတရားတွင် = စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်ဟူသော သင်္ခါတတရားနှင့် နိဗ္ဗာန်-ဟူသော အသင်္ခါတရား, ပညတ်တရားတို့ ပါဝင်ကြသည်။

(၃၅)

(ခ) ပစ္စယုပ္ပန်တရားတွင် = သင်္ခတတရားဖြစ်သော စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်တို့သာ ပါဝင်နိုင်သည်။

သင်္ခတ ။ ။ ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ-ဟူသော အကြောင်းတရား ၄-ပါးတို့ ပြုပြင်အပ်သောတရား။

အသင်္ခတ ။ ။ ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ-ဟူသော အကြောင်းတရား ၄-ပါးတို့က ပြုပြင်စီရင်ခြင်း မရှိသောတရား။

(၁) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း

အနုလောမပါဠိတော်			ပဋိလောမပါဠိတော်	
စဉ်	အကြောင်း	အကျိုး	အကြောင်း	အကျိုး
၁။	အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ	သင်္ခါရာ	အဝိဇ္ဇာယတွေဝ အသေသိက္ခာနိရောဓ	သင်္ခါရနိရောဓော
၂။	သင်္ခါရပစ္စယာ	ဝိညာဏံ	သင်္ခါရနိရောဓာ	ဝိညာဏနိရောဓော
၃။	ဝိညာဏပစ္စယာ	နာမရူပံ	ဝိညာဏနိရောဓာ	နာမရူပနိရောဓော
၄။	နာမရူပပစ္စယာ	သဠာယတနံ	နာမရူပနိရောဓာ	သဠာယတန ။
၅။	သဠာယတန ။	ဖဿော	သဠာယတန ။	ဖဿနိရောဓော
၆။	ဖဿပစ္စယာ	ဝေဒနာ	ဖဿနိရောဓာ	ဝေဒနာနိရောဓော
၇။	ဝေဒနာပစ္စယာ	တဏှာ	ဝေဒနာနိရောဓာ	တဏှာနိရောဓော
၈။	တဏှာပစ္စယာ	ဥပါဒါနံ	တဏှာနိရောဓာ	ဥပါဒါနိရောဓော
၉။	ဥပါဒါနပစ္စယာ	ဘဝေါ	ဥပါဒါနနိရောဓာ	ဘဝနိရောဓော
၁၀။	ဘဝပစ္စယာ	ဇာတိ	ဘဝနိရောဓာ	ဇာတိနိရောဓော
၁၁။	ဇာတိပစ္စယာ	ဇရာမရဏံ	ဇာတိနိရောဓာ	ဇရာမရဏံ
အကျိုးဆက်	သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါယာသာ သမ္ဘဝန္တိ (နိရုဇ္ဈန္တိ) ဝေမေတဿ ကေဝလဿ ဒုက္ခက္ခန္ဓဿ သမုဒယော (နိရောဓော) ဟောတိ။			

(၃၆)

(ခ) အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာ - သိထိုက်သည်ကို မသိ၊ မသိထိုက်သည်ကိုသာ သိသော အဝိဇ္ဇာဟူသောအကြောင်းကြောင့် ပုညာဘိသင်္ခါရ၊ အပုညာဘိသင်္ခါရ၊ အာနေဇ္ဇာဘိသင်္ခါရတရားတို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြ ကုန်၏-ဟူရာ၌ -

အဝိဇ္ဇာ။ ။ သိထိုက်သည်ကို မသိ၊ မသိထိုက်သည်ကိုသာ သိသော တရား (ဝါ)အသိဉာဏ်ပညာ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်တရား။

တရားကိုယ်မှာ - အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၌ ယှဉ်သော မောဟစေတသိက်တည်း။

အဝိဇ္ဇာ-၏ ဖုံးကွယ်ရာ ၈-ဌာန

အဝိဇ္ဇာမည်သော မောဟသည်-

- ၁။ ဒုက္ခသစ္စာ
- ၂။ သမုဒယသစ္စာ
- ၃။ နိရောဓသစ္စာ
- ၄။ မဂ္ဂသစ္စာ ဤလေးပါးကို မသိအောင် ဖုံးကွယ်ထား၏။
- ၅။ ပုဗ္ဗန္တ = အတိတ်ကဖြစ်ခဲ့သော ခန္ဓာ, အာယတန, ဓာတ်အဖို့အစု။
- ၆။ အပရန္တ = အနာဂတ်၌ဖြစ်မည့် ခန္ဓာ, အာယတန, ဓာတ်အဖို့အစု။
- ၇။ ပုဗ္ဗန္တာပရန္တ = ရှေ့+နောက်ဘဝတို့၌ဖြစ်သော ခန္ဓာ, အာယတန, ဓာတ်အဖို့အစုတို့ကိုလည်း မသိမမြင်အောင် ဖုံးကွယ်ထား၏။
- ၈။ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တရားတို့၏ အမှန်သဘောကိုလည်း မသိအောင် ဖုံးကွယ် ထား၏။

မသိတိုင်း အဝိဇ္ဇာ မဟုတ် ။ ။ ဤ ၈-ပါးနှင့် စပ်ဆိုင်ရာကို မသိခြင်းကိုသာ “အဝိဇ္ဇာ”ဟု ခေါ်သည်။ အလွန်ဉာဏ်ကြီးသူတို့၏ အရာဖြစ်သော အချက်အလက် များကို ပိုင်ပိုင်နိုင်နိုင် မသိခြင်းမှာ အဝိဇ္ဇာမဟုတ်၊ မိမိဉာဏ်၏ သတ္တိညံ့မှုသာတည်း။

✓ **စတုသု အရိယသစ္စေသု, ပုဗ္ဗန္တာဒီသု စတုသု အညာဏသေတံ နာမံ။ (ဋီကာကျော်)**

(၃၅)

သင်္ခါရာ (သမ္ဘဝန္တိ) ။ ။ ယခုဘဝ၌ ကိုယ်မှု၊ နှုတ်မှု၊ စိတ်မှုများနှင့် နောက်ဘဝ အတွက် အကျိုးဝိပါက်များကို ပြုစီမံတတ်သော ကံတရားကို **“သင်္ခါရ”**ဟု ခေါ်သည်။

တရားကိုယ်မှာ - လောကီကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်စိတ်၌ ယှဉ်သော စေတနာ ၂၉-ပါးတည်း။ (ဤသင်္ခါရတို့သည် အဝိဇ္ဇာကြောင့် ဖြစ်ကုန်၏။)

သင်္ခါရအပြား ၃-ပါး

ပုညာဘိသင်္ခါရ - ခန္ဓာအစဉ်ကို ကိလေသာအညစ်အကြေးမှလည်းကောင်း၊ မကောင်းသော ရုပ်၊ နာမ်အကျိုးတရားများ ရရှိမှုမှလည်းကောင်း သန့်ရှင်းစင်ကြယ်စေ၍ ကုသိုလ်အဖြစ်ပြုစီမံတတ်သောတရား။

(မဟာကုသိုလ်၊ ရူပကုသိုလ်၌ ယှဉ်သော စေတနာ ၁၃-ပါး)

အပုညာဘိသင်္ခါရ - ခန္ဓာအစဉ်ကို ကိလေသာအညစ်အကြေးများနှင့် မကောင်းသော ရုပ်၊ နာမ်အကျိုးတရားများ ဖြစ်စေခြင်းဖြင့် ညစ်နွမ်းစေ၍ အကုသိုလ်အဖြစ် ပြုစီမံတတ်သောတရား။ (အကုသိုလ်စေတနာ ၁၂-ပါး)

အာနေဇ္ဈာဘိသင်္ခါရ - ဆန့်ကျင်ဘက်တရားတို့မှ လွန်ဝေးကွာ၍ မလှုပ်မယှက် အလွန်ငြိမ်သက်တည်ကြည်သော ကုသိုလ်အဖြစ်ပြုစီမံတတ်သော တရား။ (အရူပကုသိုလ် စေတနာ ၄-ပါး)

(၂) သင်္ခါရပစ္စယာ + ဝိညာဏံ (သင်္ခါရကြောင့် ဝိညာဏ်ဖြစ်၏။)

ဝိညာဏ်-အရ (က) ဘဝဟောင်းနှင့် ဘဝသစ်ကိုဆက်စပ်ပေးသော ပဋိသန္ဓေစိတ် ၁၉-ပါးဟူသော **ပဋိသန္ဓေဝိညာဏ်**နှင့်

(ခ) ပဋိသန္ဓေနောက်ပိုင်းမှသည် စုတိကာလတိုင်အောင် (ကုသိုလ် + အကုသိုလ်အား လျော်စွာဖြစ်ပေါ်လာသော) လောကီဝိပါက် ၃၂-ပါးဟူသော **ပဝတ္တိဝိညာဏ်**ကို ယူ။

(၃၈)

သင်္ခါရနှင့် ဝိညာဏ်တွဲစပ်ပုံ

- (က) ပုညာဘိသင်္ခါရကြောင့် အဟိတ်အကုသလဝိပါက် ၈-ပါး၊ မဟာဝိပါက် ၈-ပါး၊ ရူပါဝိပါက် ၅-ပါး၊ ပေါင်း ဝိညာဏ် ၂၁-ပါးဖြစ်၏။
 - (ခ) အပုညာဘိသင်္ခါရကြောင့် အကုသလဝိပါက်ဝိညာဏ် ၇-ပါးဖြစ်၏။
 - (ဂ) အာနေဇ္ဇာဘိသင်္ခါရကြောင့် အရူပဝိပါက်ဝိညာဏ် ၄-ပါးဖြစ်၏။
- (ဝဋ်တရားတို့၏ လည်နေပုံကို ပြဆိုသောအရာဖြစ်၍ လောကုတ္တရာ ဝိပါက်ဝိညာဏ်ကို မယူရ-ဟုမှတ်။)**

(၃) ဝိညာဏပစ္စယာ နာမရူပံ (ဝိညာဏ်ကြောင့် နာမ်ရူပံဖြစ်၏။)

ဝိညာဏပစ္စယာ နာမရူပံ-၌ ဝိညာဏ-အရ = ရှေးရှေးဘဝက ပြုခဲ့သော ကမ္မ ဝိညာဏ်နှင့် ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ဖြစ်သော ဝိပါက်ဝိညာဏ်များကို ယူရသည်။ စေတနာတည်းဟူသော ကံနှင့်ယှဉ်သော စိတ်ကို **“ကမ္မဝိညာဏ်”** ဟု ခေါ်သည်။ **(သင်္ခါရပစ္စယာ ဝိညာဏ်-၌ အကျိုးဝိညာဏ်ကိုသာ ယူသည်။ ဝိညာဏပစ္စယာ-၌ အကြောင်းဝိညာဏ်ကို ယူသည်။ အရကောက်မတူသည်ကို သတိပြုပါ။)**

နာမရူပံ-၌ နာမ-အရ = လောကီဝိပါက်ဝိညာဏ်နှင့်ယှဉ်သော စေတသိက် ၃၅-ပါးကို ယူ။ **ရူပံ-အရ** ကမ္မဇရုပ်ကို ယူ။ ဤနာမ်ရုပ်တရားတို့သည် ဝိညာဏ်ကြောင့် ဖြစ်ကြကုန်၏။

(၄) နာမရူပပစ္စယာ သဠာယတနံ

နာမရူပပစ္စယာ-၌ နာမရူပ-အရ ဆိုခဲ့ပြီးသော နာမ်ရုပ်တို့ကိုပင်ယူ။ **သဠာယတနံ-၌ အာယတန ၆-ပါးကား** စက္ခာယတန၊ သောတာယတန၊ ဃာနာ-ယတန၊ ဇိဝှိယတန၊ ကာယာယတန၊ မနာယတန-တို့တည်း။ **(ဤ၌ မနာယတန-အရ လောကီဝိပါက် ၃၂-ပါးကို ယူ။)**

(၃၉)

(၅) သဠာယတနပစ္စယာ ဖဿော

ဤ၌ သဠာယတန-အရ ဆိုခဲ့ပြီး အဇ္ဈတ္တိကာယတန ၆-ပါးကို ယူ။
ဖဿ-အရ လောကီဝိပါက် ၃၂-ပါး၌ယှဉ်သော ဖဿ-ကို ယူ။
ဖဿ ၆-ပါး ။ ။ စက္ခုသမ္ပဿ၊ သောတသမ္ပဿ၊ ဃာနသမ္ပဿ၊ ဇိဝှိသမ္ပဿ၊
 ကာယသမ္ပဿ၊ မနောသမ္ပဿ-တို့တည်း။
 စက္ခုယတနကြောင့်ဖြစ်သော ဖဿ-ကို စက္ခုသမ္ပဿ-ဟု ခေါ်သည်။
 သောတသမ္ပဿ-စသည်၌လည်း ဤနည်းပင်တည်း။
တရားကိုယ်မှာ-စက္ခုသမ္ပဿ-အရ စက္ခုဝိညာဏ်ဒွေး၌ယှဉ်သော ဖဿ။ (ပ)
ကာယသမ္ပဿ-အရ ကာယဝိညာဏ်ဒွေး၌ယှဉ်သော ဖဿ။
မနောသမ္ပဿ-အရ (ဒွိပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀-ကြည်) လောကီဝိပါက် ၂၂-ပါး၌ ယှဉ်သော
 ဖဿ။ **(ဖဿနှင့် သမ္ပဿမှာ အနက်အဓိပ္ပါယ် အတူတူပင်။)**

(၆) ဖဿပစ္စယာ ဝေဒနာ

ဤ၌ ဖဿ-အရ ဆိုခဲ့ပြီးသော ဖဿများကိုပင်ယူ။
ဝေဒနာ-အရ လောကီဝိပါက် ၃၂-ပါး၌ယှဉ်သော ဝေဒနာ စေတသိက်ကိုယူ။
ဝေဒနာ ၆-ပါး ။ ။ စက္ခုသမ္ပဿဇာဝေဒနာ၊ သောတသမ္ပဿဇာဝေဒနာ၊
 ဃာနသမ္ပဿဇာဝေဒနာ၊ ဇိဝှိသမ္ပဿဇာဝေဒနာ၊ ကာယ-
 သမ္ပဿဇာဝေဒနာ၊ မနောသမ္ပဿဇာဝေဒနာ-တို့တည်း။
 စက္ခုသမ္ပဿကြောင့်ဖြစ်သော ခံစားမှုဝေဒနာကို စက္ခုသမ္ပဿဇာဝေဒနာ-
 ဟု ခေါ်သည်။ (ပ) သောတသမ္ပဿဇာဝေဒနာစသည်နည်းတူ။
တရားကိုယ်မှာ - စက္ခုသမ္ပဿဇာဝေဒနာ-အရ စက္ခုဝိညာဏ်ဒွေး၌ယှဉ်သော
 ဝေဒနာ။ (ပ) **မနောသမ္ပဿဇာဝေဒနာ-အရ** ကျန်လောကီ
 ဝိပါက် ၂၂-ပါး၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာ။

(၄၁)

တဏှာနှင့် ကာမုပါဒါန် ထူးခြားပုံ

ကာမုပါဒါန်သည် တဏှာလောဘ-ပင်ဖြစ်ရကား တဏှာပစ္စယာ-အရ အကြောင်းတဏှာနှင့် ဥပါဒါန်-၌ ပါဝင်သော ကာမုပါဒါန်တို့ အဘယ်သို့ ထူးကြ လေသနည်းဟု မေးခွန်းထုတ်စရာရှိ၏။ ၎င်း၏ အဖြေကား -

၁။ အချင်းချင်းထောက်ဆ၍ ရှေးကျပြီး အားသေးသော လိုချင်မှုသည် **တဏှာ** မည်၏။

နောက်ကျ၍ အားကြီးသော လိုချင်တပ်မက်မှုသည် **ကာမုပါဒါန်**မည်၏။

၂။ တစ်စုံတစ်ခုသော အာရုံကို မရသေးခင် လိုချင်တောင့်တမှုသည် **တဏှာ**။ ရရှိပြီးနောက် စုံစုံမက်မက် ပြင်းထန်စွာ နှစ်သက်စွဲလန်းမှုသည် **ကာမုပါဒါန်**။

၃။ ထို့အပြင် **တဏှာသည်** အပိစ္ဆတာ = အလိုနည်းမှု (မလိုချင်မှု)၏ ဆန့်ကျင်ဘက်တည်း။

ကာမုပါဒါန်ကား - သန္တောသ = တင်းတိမ်ရောင့်ရဲမှု၏ ဆန့်ကျင်ဘက် တည်း။

၄။ **တဏှာသည်** တောင့်တမှု၊ ရှာဖွေမှု ဒုက္ခအစု၏ အကြောင်းရင်းတည်း။ **ကာမုပါဒါန်သည်** ရရှိထားသော အာရုံကို ကြောင့်ကြရမှု စောင့်ရှောက် ရမှုဒုက္ခစု၏ အကြောင်းရင်းတည်း။ (ဤသို့ ထူးကြသည်။)

✓ **ဇ္ဇေ စ ဒုဗ္ဗလတဏှာ တဏှာ နာမ (ပ) အာရက္ခဒုက္ခမူလံ ဥပါဒါနန္တိ အယမေတေသံ ဝိသေသော။ (ဋီကာကျော်။ ၂၃၆။)**

(၉) ဥပါဒါနပစ္စယာ ဘဝေါ

ဤ၌ **ဘဝ-အရ** ကမ္မဘဝ, ဥပပတ္တိဘဝ ၂-မျိုးကို ယူ။

(၁) အနာဂါတ်အကျိုးကို ဖြစ်စေတတ်သော ပစ္စုပ္ပန်လောကီကုသိုလ် ၁၇၊ အကုသိုလ် ၁၂-ပါး၌ရှိသော စေတနာ (ကံ) ၂၉-ခုသည် **“ကမ္မဘဝ”**မည်၏။

(၂) ထိုစေတနာတို့ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော လောကီဝိပါက်စိတ်, စေတသိက် နှင့် ကမ္မဇရုပ်တို့သည် **“ဥပပတ္တိဘဝ”**မည်၏။

(၄၂)

ထိုဥပပတ္တိဘဝသည်- ကာမဘဝ, ရူပဘဝ, အရူပဘဝ,
သညီဘဝ, အသညီဘဝ, နေဝသညီနာသညီဘဝ,
ဧကဝေါကာရဘဝ, စတုဝေါကာရဘဝ, ပဉ္စဝေါကာရဘဝ-

ဟူ၍ ၉-ပါးရှိ၏။ (ဘဝကြီး ၉-ပါးဟူ၍လည်း ဆိုကြသည်။)

- ထိုတွင် ၁။ ကာမ ၁၁-ဘုံကို “ကာမဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၂။ ရူပ ၁၆-ဘုံကို “ရူပဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၃။ အရူပ ၄-ဘုံကို “အရူပဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၄။ အသညသတ်ဘုံကို “အသညီဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၅။ နေဝသညာနာသညာယတနဘုံကို “နေဝသညီနာသညီဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၆။ ကြွင်း ၂၉-ဘုံကို “သညီဘဝ”ဟု ခေါ်သည်။
- ၇။ ရုပ်ခန္ဓာ ၁-ပါးသာရှိသော အသညသတ်ဘုံကို “ဧကဝေါကာရဘဝ” ဟု ခေါ်သည်။
- ၈။ နာမ်ခန္ဓာ ၄-ပါးသာရှိသော အရူပ ၄-ဘုံကို “စတုဝေါကာရဘဝ” ဟု ခေါ်သည်။
- ၉။ ခန္ဓာ ၅-ပါးရှိသော ကာမဘုံနှင့် ရူပဘုံတို့ကို “ပဉ္စဝေါကာရဘဝ” ဟူ၍ ခေါ်သည်။

သင်္ခါရနှင့် ကမ္မဘဝ ထူးခြားပုံ

သင်္ခါရနှင့် ကမ္မဘဝသည် လောကီကုသိုလ်, အကုသိုလ်၌ယှဉ်သော စေတနာချည်းဖြစ်၍ အဘယ်သို့ထူးသနည်းဟု မေးဖွယ်ရှိ၏။

- အဖြေကား -** ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ အကျိုးပေးဖို့ရန် အတိတ်ဘဝတုန်းက ဖြစ်ခဲ့သော စေတနာသည် **သင်္ခါရမည်၏။**
- = နောင်အနာဂတ်ဘဝ၌ အကျိုးပေးဖို့ရန် ယခုပစ္စုပ္ပန်၌ဖြစ်သော စေတနာသည် **ကမ္မဘဝမည်၏။**

ဆောင် ။ ။ အတိတ်စေတနာ၊ သင်္ခါရ၊ ကမ်မှာ ပစ္စုပ္ပန်။

(၄၃)

(၁၀) ဘဝပစ္စယာ ဇာတိ။ (ကမ္မဘဝကြောင့် ဇာတိဖြစ်၏။)

ဤ၌ **ဘဝ-အရ** ကမ္မဘဝ-ကိုသာ ယူ။
ဇာတိ-အရ ထိုထိုဘဝတို့၌ လောကီဝိပါက်စိတ်, စေတသိက်၊ ကမ္မဇရုပ်တို့၏ (ဥပပတ္တိဘဝခန္ဓာတို့၏) ဖြစ်ခြင်း(ဥပါဒ်)ကိုသာ ယူ။ **(ဇာတိ - ဥပပတ္တိဘဝ။)**

ဘဝ ၂-ခု အထူး

၁။ ဥပါဒါနပစ္စယာ ဘဝေါ-၌ **ဘဝ-အရ** ကမ္မဘဝ, ဥပပတ္တိဘဝ ၂-ပါးကိုသာ ယူ။
၂။ ဘဝပစ္စယာ ဇာတိ-၌ **ဘဝ-အရ** ကမ္မဘဝ-ကိုသာ ယူ။ **(ဋီကာကျော်)**

**(၁၁) ဇာတိပစ္စယာ ဇရာမရဏံ,
သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါယာသာ သမ္ပဝန္တိ။**

ဇာတိကြောင့် ဇရာမရဏ (ပ) ဥပါယာသတို့ဖြစ်ကြကုန်၏ဟု ဆိုရာ၌ -
(က) **ဇရာ-ဟူသည်** ဇာတိကဲ့သို့ ထိုထိုဘဝတို့၌ လောကီဝိပါက်စိတ်, စေတသိက်, ကမ္မဇရုပ်တို့၏ (ဥပပတ္တိဘဝခန္ဓာတို့၏) ရင့်ခြင်း (ဋီ)တည်း။

(သတ္တဝါတို့၏အရွယ်မှ ဆုတ်ယုတ်ခြင်း, အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း, ဆွေးမြေ့ခြင်းတို့တည်း။)

(ခ) **မရဏ-ဟူသည်** ထိုထိုဘဝတို့၌ လောကီဝိပါက်စိတ်, စေတသိက်, ကမ္မဇရုပ်တို့၏ (ဥပပတ္တိဘဝခန္ဓာတို့၏) ပျက်စီးခြင်း(ဘင်)တည်း။
(သတ္တဝါတို့၏ ဇီဝိတိန္ဒြေကင်းပြတ်၍ သေဆုံးခြင်းပင်တည်း။)

(ဂ) **သောက-ဟူသည်** ဆွေမျိုး, စည်းစိမ်, ဂုဏ်သိမ်-စသည်တို့၏ ပျက်စီးမှုကြောင့် စိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်း ဝမ်းနည်းခြင်းတည်း။

တရားကိုယ်မှာ - ဒေါသမူဒွေ၌ယှဉ်သော ဒေါမနဿဝေဒနာတည်း။

(ဃ) **ပရိဒေဝ-ဟူသည်** တစ်စုံတစ်ခုပျက်စီးမှုကြောင့် တမ်းတငိုကြွေးခြင်း။
တရားကိုယ်မှာ- စိတ္တဇဝိပလ္လာသသဒ္ဓရုပ်တည်း။
(စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ဖောက်ပြန်သော အသံရုပ်-ဟူလို။)

(၄၄)

- (င) **ဒုက္ခ-ဟူသည်** ကိုယ်ဆင်းရဲမှု ကာယိကဒုက္ခတည်း။
တရားကိုယ်မှာ - ဒုက္ခသဟဂုတ်ကာယဝိညာဏ်၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာတည်း။
- (စ) **ဒေါမနဿ-ဟူသည်** စိတ်ဆင်းရဲမှု၊ စိတ်နှလုံး မသာယာမှု၊ စေတသိက-
ဒုက္ခတည်း။
တရားကိုယ်မှာ - ဒေါသမူဒွေ၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာတည်း။
- (ဆ) **ဥပါယာသ-ဟူသည်** သောကပရိဒေဝတို့ထက် လွန်ကဲလျက် အသံမျှ
မထွက်နိုင်အောင် ရှိုက်ကြီးငင်ကြီးဖြစ်ကာ အတွင်းဆွေးဆွေးခြင်း၊ ဆင်းရဲ
ပင်ပန်းခြင်း။
တရားကိုယ်မှာ - ဒေါသမူဒွေ၌ ယှဉ်သော ဒေါသတည်း။

သောက, ပရိဒေဝ, ဥပါယာသ-အထူး

- ဒယ်အိုးဖြင့် ဆီချက်ရာ၌ -
- ၁။ အိုးအတွင်း ဆီကျက်နေခြင်းသည် ဝမ်းနည်းခြင်းသောကနှင့် တူ၏။
 - ၂။ ကျက်အားကြီး၍ ဆီများဝေလျှံတက်ခြင်းသည် ငိုသံထွက်လာခြင်း ပရိဒေဝ
နှင့် တူ၏။
 - ၃။ ဝေလျှံတက်ပြီးနောက် ကျန်ရစ်သော ဆီ၏ ကုန်ခမ်းသွားအောင် ကျက်ခြင်း
သည် အတွင်းဆွေးဆွေးကာ လွန်စွာပူလောင်သော ဥပါယာသနှင့်တူ၏။

ဆောင် ။ ။ ၁။ အိုးတွင်းဆီကျက်၊ သောကတွက်၊ လျှံတက် ပရိဒေဝ။
၂။ ကုန်းခမ်းအောင်သာ၊ ကျက်မှုမှာ၊ ဥပါယာသပေ။
၃။ ပမာသဘော၊ ထင်အောင်နေ့၊ စိတ်စော ဆင်ခြင်လေ။

ဇာတိ-၏ အကျိုးရင်းနှင့် အကျိုးဆက်

- ၁။ **ဇရာမရဏ-သည်** (ဇာတိရှိလျှင် မည်သည့်ဘဝ၌ မဆို ဇရာ, မရဏ ဧကန်
ရှိမြဲ ဖြစ်၍) ဇာတိ-၏ မုချအကျိုးရင်းတည်း။
- ၂။ **သောကပရိဒေဝ-စသည်**တို့ကား ဗြဟ္မာပြည်၌ မဖြစ်၊ နတ်ပြည်၌ကား
တစ်ချို့ဖြစ်၏။ လူ့ပြည်၌ ဇာတိဖြစ်ပြီးနောက် မကြာခင်သေဆုံးသူမှာ

(၄၅)

သောကစသည်ဖြစ်ခွင့် မရ။ ထို့ကြောင့် သောက၊ ပရိဒေဝ-စသည်တို့သည် ဇာတိ၏ အကျိုးရင်းမဟုတ်။ (အချို့သတ္တဝါ မှာသာ ဖြစ်၏ အချို့သတ္တဝါ၌ မဖြစ်သော) ဇာတိ၏အကျိုးဆက် အကျိုးဖျားများ သာဖြစ်ကြသည်။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း၌ သိမှတ်ဖွယ်ရာများ

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်၌ အင်္ဂါ ၁၂-ပါး ကာလ ၃-ပါး အစပ် ၃-ပါး
အလွှာ ၄-ပါး အခြင်းအရာ ၂၀၊ ဝဋ် ၃-ပါး
မူလ ၂-ပါး ဤ ၇-မျိုးကို သိအပ်၏။

ဆောင်။ ။ အင်္ဂါဆယ်နှစ်၊ သုံးဆစ်ကာလ၊ သုံးဝအစပ်လေးရပ်အလွှာ၊ ခြင်းရာ နှစ်ဆယ်၊ ဝဋ်-သုံးသွယ်နှင့်၊ နှစ်သွယ်မူလ၊ ခုနစ်ဝ၊ သိကြ ပဋိစ္စမှာ။

(၁) အင်္ဂါ ၁၂-ပါး

(လှည်းဘီးစက်ဝိုင်း၌ ဒေါက်ဆံများ မပါလျှင် မပြီးသကဲ့သို့) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် စက်ဝိုင်း၌ မပါလျှင်မပြီး အရေးအကြီးဆုံးဖြစ်သော အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်း ၁၂-ပါးဟူသည် -

အဝိဇ္ဇာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ၊ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ ဘဝ၊ ဇာတိ၊ ဇရာမရဏ-တို့ဖြစ်သည်။

(၂) အခွန်(ကာလ) သုံးပါး-ဟူသည်

- (က) အဝိဇ္ဇာနှင့် သင်္ခါရတို့သည် အတိတ် အခွန်(ကာလ) ၌ဖြစ်သော တရားများတည်း။
 - (ခ) ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ၊ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ ကမ္မဘဝ-တို့ကား ပစ္စုပ္ပန်အခွန်(ကာလ) ၌ဖြစ်သောတရားများတည်း။
 - (ဂ) ဇာတိနှင့် ဇရာမရဏတို့သည် အနာဂတ်အခွန်(ကာလ)၌ ဖြစ်သောတရားများတည်း။
- ✓ **အဝိဇ္ဇာသင်္ခါရ အတိတောအခွါ။ ဇာတိဇရာမရဏ အနာဂတောအခွါ။ မဇ္ဈေ အဋ္ဌ ပစ္စုပ္ပန်အခွါတိ တယောအခွါ။ (သင်္ဂဟ)**

(၄၆)

(၃) အစပ် ၃-ပါး

- (က) အတိတ်အကြောင်း၏ အဆုံးသင်္ခါရနှင့် ပစ္စုပ္ပန်အကျိုး၏အစဝိညာဏ် တို့၏ အကြားသည် ၁-စပ်။
- (ခ) ပစ္စုပ္ပန် အကျိုး၏အဆုံး ဝေဒနာနှင့် ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်း၏ အစတဏှာတို့၏ အကြားသည် ၁-စပ်။
- (ဂ) ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်း၏အဆုံး ကမ္မဘဝနှင့် အနာဂတ်အကျိုး၏အစ ဇာတိ တို့၏အကြားသည် ၁-စပ်။

(၄) အလွှာ-၄-ပါး

- (က) အတိတ်အကြောင်း ၁-လွှာ = အဝိဇ္ဇာ သင်္ခါရ။
- (ခ) ပစ္စုပ္ပန်အကျိုး ၁-လွှာ = ဝိညာဏ်, နာမ်ရုပ်, သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ။
- (ဂ) ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်း ၁-လွှာ = တဏှာ, ဥပါဒါန်, ကမ္မဘဝ။
- (ဃ) အနာဂတ်အကျိုး ၁-လွှာ = ဇာတိ, ဇရာမရဏ။

(၅) အခြင်းအရာ ၂၀

- (က) အတိတ်အကြောင်းအခြင်းအရာ ၅-ပါး = အဝိဇ္ဇာ, သင်္ခါရ, တဏှာ, ဥပါဒါန်, ကမ္မဘဝ။
- (ခ) ပစ္စုပ္ပန်အကျိုးအခြင်းအရာ ၅-ပါး = ဝိညာဏ်, နာမ်ရုပ်, သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ။
- (ဂ) ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်းအခြင်းအရာ ၅-ပါး = တဏှာ, ဥပါဒါန်, ကမ္မဘဝ, အဝိဇ္ဇာ, သင်္ခါရ။
- (ဃ) အနာဂတ်အကျိုးအခြင်းအရာ ၅-ပါး = ဝိညာဏ်, နာမ်ရုပ်, သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ ပေါင်း ၂၀-ဖြစ်၏။

(၄၇)

ကြောင်း, ကျိုး ၅-ပါးစီဖြင့် ခြင်းရာ ၂၀-ဖြစ်ပုံ

အတိတ်အကြောင်းနှင့် ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်းတို့သည် မကင်းရာ, မကင်းကြောင်းဖြစ်၍ အဝိဇ္ဇာ, သင်္ခါရ-ရလျှင် တဏှာ, ဥပါဒါန်, ဘဝ-တို့လည်း ရနိုင်သည်။ တဏှာ, ဥပါဒါန်, ဘဝရလျှင်လည်း အဝိဇ္ဇာ, သင်္ခါရ ရနိုင်သည်။

ဇာတိ, ဇရာ, မရဏ-ဟူသည်မှာလည်း သီးခြားမရှိ၊ ဝိညာဏ်စသော ၅-ပါး၏ (ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, ပျက်ခြင်း-ဟူသော) အခိုက်အတန့်မျှသာ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဇာတိ, ဇရာမရဏ-အရ ဝိညာဏ်စသော ၅-ပါးကိုပင် ယူရသည်။

(၆) ဝဋ် ၃-ပါး

“အကြောင်းပြီး အကျိုး, အကျိုးပြီးအကြောင်း”ဟု အကြောင်း+အကျိုး မပြတ်ပဲ ချာချာလည်နေအောင် လည်ပတ်နေသော တရား။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် အင်္ဂါ ၁၂-ပါးကို ဝဋ်သုံးပါးဖြင့် ခွဲလျှင် -

- ၁။ အဝိဇ္ဇာ, တဏှာ, ဥပါဒါန်တို့သည် **ကိလေသဝဋ်။**
(ကိလေသာ ၁၀-ပါးတွင် ဤတရားတို့၏ တရားကိုယ်များ ပါဝင်နေသည်ကို သတိပြု။)
- ၂။ ကမ္မဘဝ, သင်္ခါရ-တို့သည် (ကံတရားချည်းဖြစ်သောကြောင့်) **ကမ္မဝဋ်။**
- ၃။ ဝိညာဏ်, နာမ်ရုပ်, သဠာယတန, ဖဿ, ဝေဒနာ, ဥပပတ္တိဘဝ, ဇာတိ, ဇရာမရဏ-တို့သည်(အကျိုးတရားများချည်းဖြစ်သောကြောင့်) **ဝိပါကဝဋ်။**
(ဤဝိပါကဝဋ်ကို ရည်ရွယ်၍ ဝိညာဏ်, နာမ်ရုပ်စသည်တို့၌ ဝိပါက စေတသိက်နှင့် ကမ္မဇရုပ်များချည်းသာ ကောက်ယူခဲ့သည်။ ဤဝိပါကဝဋ်ကို ရည်ရွယ်၍ပင် တစ်စုံတစ်ယောက်မှာ ဒုက္ခကြီးစွာခံစားနေရလျှင် “ဒီလူ ဝဋ်ခံနေရတယ်၊ ဝိပါကဝဋ် အားကြီးရှာတယ်”ဟု ၎င်း၊ “သူတစ်ပါးကို နာအောင် မလုပ်နဲ့၊ ဝဋ်လိုက်တတ်တယ်”ဟု ၎င်း၊ “ဝဋ်မှာ အမြဲ, ငရဲမှာ အပ”ဟု၎င်း ပြော စမှတ်ပြုကြသည်။)

(၄၈)

(၇) ဝဋ်မြစ် (မူလ) ၂-ပါး

အမြစ်အရင်းအစကို “မူလ”ဟု ခေါ်သည်။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စက်သည် -

- ၁။ အတိတ်ဘဝအကြောင်းမှ စ၍ ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ အကျိုးဖြစ်သည့်တိုင်အောင် ရှေ့ပိုင်း ၁-စက်။ (ပုဗ္ဗန္တစက်)
- ၂။ ပစ္စုပ္ပန်ဘဝအကြောင်းမှစ၍ အနာဂတ်ဘဝအကျိုးတိုင်အောင် နောက်ပိုင်း ၁-စက်။ (အပရန္တစက်) ဟူ၍ ၂-စက်ရှိသည်။

ထိုတွင် -

- ၁။ အဝိဇ္ဇာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်၊ သဠာယတန၊ ဖဿ၊ ဝေဒနာ-တို့ကား ရှေ့ပိုင်းစက်တည်း။ (ပုဗ္ဗန္တစက်) ထိုစက်၌ အဝိဇ္ဇာသည် အရင်းမူလအစ ဖြစ်သည်။
 - ၂။ တဏှာ၊ ဥပါဒါန်၊ ဘဝ၊ ဇာတိ၊ ဇရာမရဏ-တို့ကား နောက်ပိုင်း စက်တည်း။ (အပရန္တစက်။) ထိုစက်၌ တဏှာသည် အရင်းမူလအစဖြစ်သည်။ ဤသို့လျှင် အဝိဇ္ဇာ၊ တဏှာ-ဟူ၍ ဝဋ်မြစ်မူလ ၂-ပါးရှိကြသည်။
- ✓ ပုဗ္ဗန္တဿ အဝိဇ္ဇာမူလံ၊ အပရန္တဿ တဏှာမူလန္တိ အာဟ “အဝိဇ္ဇာ-တဏှာဝသေန ဒွေ မူလာနီ”တိ။ (ဋီကာကျော်)

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (သံသရာစက်ရဟတ်) လည်ပုံ

သတ္တဝါများသည် လူ၊ နတ်၊ ဗြဟ္မာစသော ဘဝအမျိုးမျိုး၊ ရုပ်နာမ်ခန္ဓာ အမျိုးမျိုးဖြင့် ကျင်လည်နေခြင်းမှာ ဗြဟ္မာဗိဿနိုး-စသော တန်ခိုးရှင်တို့၏ ဖန်ဆင်းမှု ကြောင့် မဟုတ်ဘဲ အဝိဇ္ဇာနှင့် တဏှာ-တည်းဟူသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် သံသရာဝဋ် ဆင်းရဲ၌ လည်ပတ်ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သော ဝဋ်မြစ် (မူလ) ၂-ပါးကြောင့်ပင် ဖြစ်ရလေသည်။ ဤဝဋ်မြစ် ၂-ပါးကို အခြေခံ၍ ကျန်တရားစုများ ဖြစ်သော သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်၊ နာမ်ရုပ်စသည့် တရားများသည်လည်း ဆက်စပ်၍ ကြောင်း + ကျိုးမပြတ် လည်ပတ်ကြရလေသည်။

(၄၉)

ဤသို့ မိမိတို့ ရရှိထားသော ရုပ်နာမ်အစုကို အရင်းတည်၍ နောက်ရုပ်၊ နာမ်သစ်ရစေရန် (သုခ မရောယှက်၊ ဒုက္ခတုံ့၊ ဒုက္ခစုသာ ဖြစ်သော အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းတရားများကို ကြောင်း + ကျိုးဆက်စပ်၍ ပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် သံသရာ တစ်ခွင်တွင် ဘဝအမျိုးမျိုး ကျင်လည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (သံသရာစက်ရဟတ်) ပျက်ကိန်း

သစ်ပင်၌ ရေသောက်မြစ်ပြတ်လျှင် တစ်ပင်လုံး ပျက်စီးရသကဲ့သို့ အဝိဇ္ဇာ၊ တဏှာ-တည်းဟူသော ရေသောက်မြစ် ၂-ခုကို အရဟတ္တမဂ်တည်းဟူသော သံလျက်ဖြင့် ဖျက်ဆီးလိုက်သောအခါ သင်္ခါရတရားများသည် အပြီးတိုင် ချုပ်ငြိမ်း၍ အဖန်ဖန်လည်ပတ်နေသော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စက်ရဟတ်ကြီး ပျက်ရလေ့ တော့သည်။

(၅၀)

အဝိဇ္ဇာ-၏ အကြောင်းရင်း

အဝိဇ္ဇာ-၏ အကြောင်းရင်းကား အာသဝေါတရား ၄-ပါးတည်း။

သတ္တဝါများသည် အာသဝေါတရား ၄-ပါး (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟ) ရှိနေခြင်းကြောင့်သာ သောက-စသည်တို့ဖြစ်နေခြင်းဖြစ်သည်။ ဤသို့ သောက-စသည်တို့ဖြစ်ရခြင်းတွင် (ဆင်းရဲဒုက္ခရောက်ရခြင်း၏ အမှန်သဘောစသော အချက်တို့ကို ဖုံးလွှမ်းကာကွယ်ထားမှု) အဝိဇ္ဇာသဝ-မောဟသည် အဓိက အကြောင်းဖြစ်သည်။ ၎င်းကို အကြောင်းပြု၍ သောက-စသည်တို့နှင့်အတူ နောက်နောက်အဝိဇ္ဇာများထပ်ဖြစ်ရခြင်းကြောင့် သောက-စသည်တို့၏ အကြောင်း မှာ အာသဝေါတရားများဖြစ်ရသကဲ့သို့ အဝိဇ္ဇာ-၏အကြောင်းမှာ အာသဝေါ တရားပင် ဖြစ်သည်။

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် ဘဝစက်, အင်္ဂါ, ကာလ-စသည်ခွဲပုံဇယား

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် ဘဝစက်, အင်္ဂါ, ကာလစသည်														
ဘဝစက်	၂	အဝိဇ္ဇာမှလက် ပုဗ္ဗဘဝစက်						တဏှာမှလက် အပရန္တဘဝစက်						
အင်္ဂါ	၁၂	အဝိဇ္ဇာ	သင်္ခါရ	ဝိညာဉ်	နာမ်ရုပ်	သဗ္ဗဃတန	ဖဿ	ဝေဒနာ	တဏှာ	ဥပါဒါန်	ဘဝ ကမ္မဘဝ	ဥပပတ္တိဘဝ	ဇာတိ	ရောမရဏ
ကာလ	၃	အတိတ်		ပစ္စုပ္ပန်						အနာဂတ်				
အခြင်းအရာ	၂၀	ဇာတိကြောင်း-၅၊ ဖွန်ကြောင်း-၅		ပစ္စုပ္ပန်အကျိုး-၅၊ အနာဂတ်အကျိုး-၅				အတိတ်ကြောင်း၊ ဖွန်ကြောင်း						
အလွှာ	၄	အတိတ်အကြောင်းလွှာ		ပစ္စုပ္ပန်အကျိုးလွှာ				ပစ္စုပ္ပန်အကြောင်းလွှာ		အနာဂတ်အကျိုးလွှာ				
အစပ်	၃	ဟေတုဖလ		ဖလဟေတု				ဟေတုဖလ						
ဝဋ်	၃	ကိလေသ	ကမ္မ	ပိပိက				ကိလေသ	ကမ္မ	ပိပိက				
မူလ	၂	မူလ						မူလ						

(၅၁)

(၂) ပဋ္ဌာန်းနည်း

ပဋ္ဌာန်းနည်း ။ ။ အကြောင်း + အကျိုးတို့၏ ဆက်သွယ်ပုံကို ပစ္စယသတ္တိတို့ဖြင့် ပြဆိုသောနည်း။

ပဋ္ဌာန်းနည်း သိမှတ်ဖွယ်ရာများ

ပစ္စည်း ။ ။ အကျိုးပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့၏စွဲ၍ ဖြစ်တည်ကြောင်းတရားကို **“ပစ္စည်း”** ဟု ခေါ်သည်။

ပစ္စယုပ္ပန် ။ ။ အကြောင်း **“ပစ္စည်း”** တရားတို့ကြောင့်ဖြစ်သော အကျိုးတရားကို **“ပစ္စယုပ္ပန်”** ဟု ခေါ်သည်။

ပစ္စနိက် ။ ။ ပစ္စယုပ္ပန်တွင် မပါဝင်ဘဲ ပစ္စယုပ္ပန်တရားများနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက် တရား အပေါင်းကို **“ပစ္စနိက်”** ဟု ခေါ်သည်။

ကျေးဇူးပြု ။ ။ (၁) မဖြစ်သေးသော အကျိုးပစ္စယုပ္ပန်တရားကို ဖြစ်ပေါ်စေခြင်း။
(၂) တပါးသောအကြောင်းကြောင့် ဖြစ်ပြီးသော ပစ္စယုပ္ပန် တရား တို့ကို တည်တံ့အောင် ထောက်ပံ့ခြင်း။

ဆောင် ။ ။ ဖြစ်စေ၊ တည်စေ၊ ဤနှစ်ထွေ၊ ခေါ်လေ ကျေးဇူးပြု။

ပစ္စယုဒ္ဒေသ ပါဠိတော်

ဟောတုပစ္စယော အာရမ္မဏပစ္စယော (လ) အဝိဂတပစ္စယောတိ။

ဤပစ္စယုဒ္ဒေသသည် အနန္တနယသမန္တပဋ္ဌာန်းကျမ်းကြီး၌ မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူအပ်သော အကြောင်းတရားများကို အကျဉ်းချုပ်ပြသော ဒေသနာ ဖြစ်သည်။ ဤပစ္စယုဒ္ဒေသ-၏ အဆုံး၌ **“အဝိဂတပစ္စယောတိ”** ဟု တိ-အက္ခရာ တစ်လုံးတည်းဖြင့် ရှိခြင်းသာ မူရင်းဖြစ်သည်။ ဟောတိ-ဟု ဟော-အက္ခရာထည့် မဆိုသင့်။

(၅၂)

၂၄-ပစ္စည်းတို့၏ တရားကိုယ်နှင့် အဓိပ္ပါယ်

ပဋ္ဌာန်းပါဠိတော်၌ ဟေတုပစ္စယော-စသည်ဖြင့် ၂၄-ပစ္စည်းသရုပ်ကို ရှေးဦးစွာ ထုတ်ပြ၍ ထို့နောက်မှ အလွန်ကျယ်ဝန်းစွာဟောတော်မူထားသည်။ အရှင်အနုရုဒ္ဓါ-၏ သင်္ဂြိုဟ်ကျမ်း၌ကား ပဋ္ဌာန်းနည်းအားလုံး၏ တစ်စွန်းတစ်စသရုပ် မျှကိုပင် “ပဋ္ဌာန်းနည်း”ဟု မိန့်ဆိုသည်။ ပဋ္ဌာန်းဒေသနာနည်း၏ အနှစ်သာရ လောက်ကိုသာ “ပဋ္ဌာန်းနည်း”ဟု ဖော်ပြထားသည်။

ဤ၌လည်း အကျယ်မဖော်ပြတော့ပဲ ပဋ္ဌာန်းပစ္စည်းတစ်မျိုးစီ၏

- (က) ပစ္စည်းသရုပ် (ခ) ပစ္စယုပ္ပန်သရုပ်နှင့်
- (ဂ) ပစ္စယသတ္တိတို့ကို လိုရင်းမျှ ထုတ်နှုတ် ဖော်ပြသွားမည်။

- ပစ္စယ** = အကြောင်းတရား။
- ပစ္စယုပ္ပန်** = အကျိုးတရား။
- ပစ္စယသတ္တိ** = ပစ္စည်းတမျိုးစီ၏ ကျေးဇူးပြုနိုင်သောအခြင်းအရာသတ္တိ။

(၁) ဟေတုပစ္စယော

(အမြစ်သဖွယ်)အကြောင်းရင်းဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

ပစ္စည်း	လောဘ, ဒေါသ, မောဟ, အလောဘ, အဒေါသ, အမောဟ ဟိတ် ၆-ပါး။
ပစ္စယုပ္ပန်	သဟိတ်စိတ် ၇၁-ပါး၊ မောဟမူဒွေး၌ မောဟကြည်သော စေတ သိက် ၅၂-ပါး၊ သဟိတ်စိတ္တဇရုပ်, သဟိတ်ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်
ပစ္စယသတ္တိ	ရေသောက်မြစ်သည် သစ်ပင်အား မြဲမြံခိုင်ခံ့တည်တံ့စေခြင်းငှာ အကျိုးပြုသကဲ့သို့ ဟိတ် ၆-ပါးသည်လည်း သမ္ပယုတ်တရား တို့အား မြဲမြံခိုင်ခံ့ တည်တံ့နေအောင် ကျေးဇူးပြုသည်။ ဟိတ် ၆-ပါးသည် ယှဉ်ဘက်သမ္ပယုတ်တရားတို့အား၎င်း၊ မိမိတို့ ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ် တို့အား၎င်း ဟေတုသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြကုန်၏။

(၅၃)

(၂) အာရမ္မဏပစ္စယော

(အာရုံဖြစ်၍ အာရုံသဘောဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား)

ပစ္စည်း	ပစ္စုပ္ပန်, အတိတ်, အနာဂတ်ဖြစ်သော စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ ရုပ် ၂၈-ပါး၊ ကာလဝိမုတ်ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်, ပညတ်ဟူသော အာရုံ ၆-ပါး။
ပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
ပစ္စယသတ္တိ	ကြီးတန်းတောင်ပေးတို့သည် မသန်စွမ်းသူတို့အား ဆွဲတွယ် ထောက်တည်ရန်အလို့ငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ အာရုံ ၆-ပါးတရားတို့သည် စိတ်, စေတသိက်တို့အား ဆွဲတွယ်ထောက်တည်ရာအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြ၏။ အတိတ်အနာဂတ်ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ ၆-ပါးတို့သည် အသီးသီးမိမိတို့နှင့် ဆိုင်သော စိတ်, စေတသိက်တို့အား အာရမ္မဏသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၃) အဓိပတိပစ္စယော

စကြာဝတေးမင်းကဲ့သို့ (ဥပမာ) အကြီးအမှူးဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

ယင်းအဓိပတိပစ္စည်းသည် - (က) အာရမ္မဏာဓိပတိ

(ခ) သဟဇာတာဓိပတိ-ဟု ၂-မျိုးရှိ၏။

ထိုတွင် -

(က) အာရုံပြုသော စိတ်, စေတသိက်တရားတို့ကို လွှမ်းမိုး၍ အစိုးရသော အာရုံသဘောအားဖြင့် ကျေးဇူးပြုသော ပစ္စည်းသည် **အာရမ္မဏာဓိပတိ** ပစ္စည်းမည်၏။

(ခ) မိမိနှင့်စပ်၍ ဖြစ်ကုန်သော တရားတို့၏ အကြီးအမှူး၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သော လွန်ကဲသောတရားသည် **သဟဇာတာဓိပတိ** ပစ္စည်းမည်၏။

(၅၇)

(က) အာရမ္မဏာဓိပတိ	ပစ္စည်း	အလေးအမြတ်ပြုအပ်သော အတိတ်, အနာဂါတ်, ပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေး၊ မောဟမူဒွေး၊ ဒုက္ခသဟဂုတ်ကာယဝိညာဏ်ကြည်သော စိတ် ၈၄-ပါး၊ ဒေါသ, ကုဿာ, မစ္ဆရိယ, ကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာကြည်သော စေတသိက် ၄၇-ပါး၊ ကာလဝိမုတ်ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်။ (အာရုံ ၆-ပါး)
	ပစ္စယုပ္ပန်	အလေးအမြတ်ပြုတတ်သော လောဘမူစိတ် ၈-ပါး၊ မဟာကုသိုလ် ၈-ပါး၊ မဟာကြိယာဉာဏသမ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး၊ လောကုတ္တရာစိတ် ၈-ပါး(ဒေါသ, ကုဿာ, မစ္ဆရိယ, ကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာ, အပ္ပမညာကြည်သော) စေတသိက် ၄၅-ပါး။
(ခ) သာဓကဓိပတိ	ပစ္စည်း	ဒွိဟိတ်ဇော, တိဟိတ်ဇော ၅၂-ပါး၊ ယင်း ၅၂-ပါး၌ယှဉ်သော ဆန္ဒ, ဝီရိယ, ဝီမံသ (ပညာ)ဟူသော အဓိပတိတရားကိုယ် ၄-ပါး။
	ပစ္စယုပ္ပန်	အဓိပတိတရားကိုယ်ကြည်သော သာဓိပတိဇော ၅၂-ပါး၊ ဝိစိကိစ္ဆာကြည်သော စေတသိက် ၅၁-ပါး၊ သာဓိပတိစိတ္တဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	စကြာဝတေးမင်းသည် အာဏာတန်ခိုးဖြင့် တစ်ပါးသူတို့၏ ကြီးစိုးခြင်းကို တားမြစ်၍ နိုင်ငံသူ/နိုင်ငံသားတို့အား မိမိအလိုသို့လိုက်ပါစေလျက် အကြီးအကဲအဖြစ်ဖြင့် အစိုးရသကဲ့သို့ ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား မိမိအလိုသို့လိုက်စေ၍ ရှေ့ဆောင်အကြီးအကဲဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို အဓိပတိ ပစ္စယသတ္တိ-ဟု ခေါ်သည်။	

မှတ်ချက် ။ ။ သာဓိပတိဇော ၅၂-ပါးဟူသည် ဇော ၅၅-ပါးတွင် ဧကဟိတ်ဇော ၂-ပါးနှင့် အဟိတ်ဇော (ဟသိတုပ္ပါဒ်) ၁-ပါး၊ ဤ ၃-ပါးကြည်သော ကျန်ဇော ၅၂-ပါးဖြစ်သည်။ အဓိပတိတပ်သောတရားများနှင့်တကွဖြစ်သော ဇောများကို **“သာဓိပတိဇော”**ဟုခေါ်သည်။

(၅၅)

(၄) အနန္တရပစ္စယော

အခြားမဲ့ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။
(မိမိချုပ်ဆုံးပြီးနောက် အခြားမဲ့၌ စိတ်၊ စေတသိက်တို့ ဖြစ်ပွားအောင် ဆောင်ရွက်သမှုကျေးဇူးပြုသော ပစ္စည်းသည် အနန္တရ-ပစ္စည်းမည်၏။)

ပစ္စည်း	ရဟန္တာတို့၏ စုတိစိတ်ကြင်သော ရှေးရှေးသော စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး
ပစ္စယုပ္ပန်	ရဟန္တာတို့၏ စုတိစိတ်နှင့်တကွ နောက်နောက်သော စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
ပစ္စယသတ္တိ	<p>ကေရာဇိဘုရင်၏ နတ်ရွာလားခြင်းသည် သာကြီးရတနာအား မင်းအဖြစ် အဘိသိက်ခံခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ရှေးရှေးဖြစ်သော စိတ်၊ စေတသိက် တို့သည် နောက်နောက်အခြားမဲ့ဖြစ်ကြသော စိတ်၊ စေတသိက်တို့အား အနန္တရသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြကုန်၏။</p> <p>ရှေးရှေးသော မျိုးစေ့သည် နောက်နောက်မျိုးစေ့အား အစဉ်မပြတ် ဖြစ်ပေါ်ရစ်အောင် မျိုးအညွှောက်ပေးခြင်းဖြင့် ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ရှေးရှေးစိတ္တုပ္ပါဒ်သည် မိမိချုပ်ပောက်သည်ရှိသော် နောက်နောက်စိတ္တုပ္ပါဒ်ဖြစ်ပေါ်ရစ်ရန် မျိုးအညွှောက်ပေး၍ ကျေးဇူးပြု၏။ ထို့အတူ စိတ်ကလည်း နောက်စိတ် ဖြစ်ရန် စိတ်မျိုးအညွှောက်ချန်ထားခဲ့၏။ ဖဿကလည်း နောက် ဖဿဖြစ်ရန် ဝေဒနာကလည်း နောက်ဝေဒနာဖြစ်ရန် အလုံးစုံသော စေတသိက် တို့သည် အသီးသီး မိမိတို့၏ ဇာတ်အစဉ်အဆက်မပြတ် ဖြစ်ပေါ်ရန် မျိုးအညွှောက်ချန်ထားခဲ့၏။ ဤသို့ နောက်စိတ္တုပ္ပါဒ်အား ဖြစ်ပေါ်ခွင့်ရရန် မျိုးအစဉ်ပေးသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကိုပင်အနန္တရပစ္စယသတ္တိဟု ခေါ်၏။</p>

(၅၆)

(၅) သမနန္တရပစ္စယော

ကောင်းစွာအခြားမဲ့ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

အနန္တရပစ္စည်းနှင့် သမနန္တရပစ္စည်းတို့သည် သံ-သဒ္ဓါ ပါ/မပါမျှသာ ထူး၏။ အနက်သဘောအားဖြင့် အထူးမရှိ။ ပစ္စည်း + ပစ္စယုပ္ပန် လုံးဝတူ၏။

ပစ္စယသတ္တိ ။ ကေရုဇ်မင်း၏ ရဟန်းပြုခြင်းသည် သားကြီးရတနာအား မင်းအဖြစ်ကို ရစေခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ရှေးရှေးဖြစ်သော စိတ်၊ စေတသိက်တို့သည် နောက်နောက် အခြားမဲ့ဖြစ်ကြသည့် စိတ်၊ စေတသိက်တို့အား ကောင်းစွာအခြားမရှိစေဘဲ ဖြစ်ပေါ်ရန် ကျေးဇူးပြုကြကုန်၏။

(ရှေးရှေးစိတ်၊ စေတသိက်တို့က နောက်နောက်စိတ်၊ စေတသိက်တို့အား အစဉ်အဆက်မပြတ် မျိုးအညွှောက်ပေးကြရာ၌ “စိတ်သည် ဖဿ၊ ဝေဒနာ-စသည်တို့အား မပေးပဲ စိတ်အားသာလျှင် ပေး၏။ ဖဿသည် စိတ်၊ ဝေဒနာ-စသည်တို့အား မပေးပဲ ဖဿအားသာလျှင်ပေး၏။ ထို့အတူ ကြွင်းသော စိတ်၊ စေတသိက်တို့ကလည်း ဇာတ်မတူသူတို့အား မပေးပဲ အသီးသီးဇာတ်တူသူအားသာလျှင် ပေးဆက်ကြ၏။ ဤသို့ ဇာတ်မရော၊ မပြောင်းစေဘဲ မိမိတို့၏ ဇာတ်တူသားအားသာလျှင် ကောင်းစွာမျိုးအစဉ်ပေးကြသောကြောင့် အနန္တရပစ္စည်းကိုပင် “သံ-ကောင်းစွာ” ဟူသောပုဒ်ဖြင့် အထူးပြု၍ “**သမနန္တရ ပစ္စည်း**” ဟု ဟောတော်မူသည်။)

(၆) သဟဇာတပစ္စယော

အတူတကွဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ပစ္စည်း	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ စတုဇမဟာဘုတ် ၄-ပါး၊ ပဉ္စဝေါကာရ ပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါး၊ ဟဒယဝတ္ထု။
ပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓအလုံးစုံသော ရုပ် ၂၈-ပါး၊ ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါး၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	ဆီမီးသည် မီးတောက်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် အရောင်အလင်းကို အတူတကွဖြစ်စေသကဲ့သို့ အကြောင်းတရားတို့သည် မိမိတို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြသည်နှင့် တပြိုင်နက် အကျိုးတရားတို့အား တစ်ပြိုင်နက်အတူတကွ ဖြစ်ပေါ်လာအောင် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ သဟဇာတပစ္စယသတ္တိ ” ဟု ခေါ်သည်။

(၅၇)

- (က) စိတ်, စေတသိက်တို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ မိမိတို့ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း သဟဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) မဟာဘုတ် ၄-ပါးသည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ ဥပါဒါရုပ်တို့အား၎င်း သဟဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဂ) ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါးတို့သည် ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်တို့အား သဟဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်
- (ဃ) ဟဒယဝတ္ထုသည် ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါးအား သဟဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၇) အညမညပစ္စယော

ပစ္စည်း	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ စတုဇမဟာဘုတ် ၄-ပါး၊ ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါး၊ ဟဒယဝတ္ထု။
ပစ္စယပုဂ္ဂိုလ်	အထက်ပါပစ္စည်းတရားများနှင့် အတူတူပင်။
ပစ္စယသတ္တိ	သစ်သားသုံးခွ တိဒဏ္ဍသည် အချင်းချင်းတစ်ချောင်းသည် တစ်ချောင်းအား ထောက်ပံ့ခိုင်စေခြင်းငှာ အပြန်အလှန်ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ အချင်းချင်း အပြန်အလှန်ကျေးဇူးပြုမှုကို “အညမညပစ္စယသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။

- (က) စိတ်, စေတသိက်တို့သည် တစ်ခုကို တစ်ခု အချင်းချင်း အညမညသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြ၏။
- (ခ) စတုဇမဟာဘုတ် ၄-ပါးတို့သည် အချင်းချင်းအညမညသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြ၏။
- (ဂ) ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါးနှင့် ဟဒယဝတ္ထုတို့သည် အချင်းချင်းအပြန်အလှန် အညမညသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြ၏။

(၅၇)

(ဇ) နိဿယပစ္စယော

မှီရာဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

- နိဿယပစ္စည်းသည် ၁။ သဟဇာတနိဿယ
- ၂။ ပုရေဇာတကနိဿယ-ဟု ၂-မျိုးရှိသည်။

၁။(က)သဟဇာတနိဿယပစ္စည်း	စိတ် ၈၉-၊ စေတသိက် ၅၂၊ စတုဇမဟာဘုတ် ၄၊ ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅၊ ဟဒယဝတ္ထု
၁။(ခ)သဟဇာတနိဿယပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉၊ စေတသိက် ၅၂၊ စတုဇမဟာဘုတ် ၄၊ ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်
၂။(က)ပုရေဇာတနိဿယပစ္စည်း	ပဝတ္တိအခါ မဇ္ဈိမာယုကပသာဒ ၅-ပါး၊ ပဋိသန္ဓေ စိတ်-စသည်ရှေးရှေးအနန္တရစိတ်နှင့်အတူဥပါဒ်သော ဟဒယဝတ္ထု၊ နိရောဓသမာပတ်မှ ထသည့်အခါ ရှေးစိတ္တက္ခဏတစ်ချက်စာကာလ၌ဖြစ်သော ဟဒယဝတ္ထု၊ မရဏာသန္ဓေအခါ စုတိစိတ်မှ အထက် ၁၇-ချက်မြောက်သောစိတ်နှင့်အတူဥပါဒ်သော ဟဒယဝတ္ထု။
၂။(ခ)ပုရေဇာတနိဿယပစ္စယုပ္ပန်	ပဉ္စဝေါကာရဘုံ၌ဖြစ်ခိုက် အရူပဝိပါက် ၄-ခုကြင်သော ပဝတ္တိဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
ပစ္စယသတ္တိ	မြေကြီးသည် သစ်ပင်များနှင့် သတ္တဝါတို့၏ မှီရာဖြစ်သကဲ့သို့ ပစ္စယုပ္ပန် တရားတို့အား မှီရာအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “နိဿယပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။

- (က) စိတ်, စေတသိက်တို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ မိမိတို့ကြောင့် ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်းသဟဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြသည်။
- (ခ) စတုဇမဟာဘုတ် ၄-ပါးတို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ ဥပါဒါရုပ်တို့အား၎င်း သဟဇာတနိဿယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။
- (ဂ) ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါးတို့သည် ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်တို့အား သဟဇာတနိဿယသတ္တိဖြင့်ကျေးဇူးပြု၏။

(၆၀)

- (ဂ) သုခ, ဒုက္ခစသောဝိပါက်တရားတို့သည်၎င်း၊ ကြိယာတို့သည်၎င်း၊ အလုံးစုံသော ရုပ်တရားတို့သည်၎င်း၊ ကျောင်း၊ အိမ်၊ ပုဂ္ဂိုလ်စသည့်အချို့သော ပညတ်တို့သည်၎င်း၊ မိမိသန္တာန်နှင့် သူတစ်ပါးသန္တာန်၌ နောင်ဖြစ်ပေါ်မည့် အကုသိုလ်၊ ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာတို့အား ဥပနိဿယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဃ) နာနက္ခဏိကကံတို့သည် မိမိကြောင့်ဖြစ်သော ဝိပါက်စိတ်တို့အား ဥပနိဿယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (င) ဈာန်၊ အဘိညာဏ်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်တရားတို့သည် မိမိကို နှစ်သက်သော တဏှာလောဘတရားအား၎င်း၊ လိုချင်တောင့်တ၍ ရအောင် အားထုတ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော ကုသိုလ်တရားအား၎င်း၊ ထိုသို့အားထုတ်ရာ၌ ဆင်းရဲခြင်း၊ ချမ်းသာခြင်းဖြစ်သော သုခ, ဒုက္ခ, ဝိပါက်တရားတို့အား၎င်း ဥပနိဿယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြကုန်၏။

အကျဉ်းမှတ်ရန်။ ။ အကြင်အမှတ်မရှိ တစ်စုံတစ်ခုသော တရားကို ဖြစ်စေ၊ ပုဂ္ဂိုလ်ကို ဖြစ်စေ အကြောင်းပြု၍ မိမိသန္တာန်၌၎င်း၊ သူတစ်ပါးသန္တာန်၌၎င်း၊ နောင် ကာလ, ရှေးကာလတို့ဝယ် ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာတရားတို့သည် ဖြစ်ပေါ်ကြကုန်၏။ ထိုအမှတ်မရှိ တစ်စုံတစ်ခုသောတရား (သို့မဟုတ်)ပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိကိုအကြောင်းခံ၍ ဖြစ်ပေါ်သော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာတို့အား ဥပနိဿယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။

(ပဋ္ဌာန်း ၂၄-ပစ္စည်းတွင် ဤပကတူပနိဿယပစ္စည်းကို “အကျယ်ဝန်းဆုံး”ဟု ဆိုကြသည်။)

(၁၀) ပုရေဇာတပစ္စယော

ရှေးကဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။
 ၁။ ဝတ္ထုပုရေဇာတ ၂။ အာရမ္မဏပုရေဇာတ
 ၃။ ဝတ္ထာရမ္မဏပုရေဇာတ-ဟူ၍ ၃-မျိုးရှိသည်။

(၆၁)

၁၊ ဝတ္ထုပုရေဇာတပစ္စည်း ၎င်း၏ ပစ္စယုပ္ပန်	ပုရေဇာတနိဿယအတိုင်း ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါးဖြစ်၏။ ပုရေဇာတနိဿယပစ္စယုပ္ပန်အတိုင်း အရူပဝိပါက် ၄-ပါးကြည်သော သတ္တဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
၂၊ အာရမ္မဏပုရေဇာတ ပစ္စည်း	သတ္တရသာယုကအာရုံဖြစ်ကောင်းသော အာရုံ ၆-ပါးဟူသည့် နိပ္ပန္နရုပ် ၁၈-ပါး။
၎င်း၏ ပစ္စယုပ္ပန်	ပဉ္စဝေါကာရဘုံ၌ဖြစ်ခိုက် ကာမစိတ် ၅၄-ပါး၊ အဘိညာဏ်ဒွေး၊ အပ္ပမညာကြည်သော စေတသိက် ၅၀။
၃၊ ဝတ္ထာရမ္မဏပုရေဇာတ ပစ္စည်း	မိုးရာ အာရုံလည်းပြုရာဖြစ်သော ဟဒယဝတ္ထု
၎င်း၏ ပစ္စယုပ္ပန်	ဟဒယဝတ္ထုကို မှီ၍၊ အာရုံလည်းပြု၍ဖြစ်သော မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ကာမဇော ၂၉-ပါး၊ တဒါရုံ ၁၁-ပါး၊ အဘိညာဏ်ဒွေး၊ ကုဿာ၊ မစ္ဆရိယ၊ ကုက္ကုစ္စ၊ ဝိရတီ၊ အပ္ပမညကြည်သော စေတသိက် ၄၄-ပါး။
ပစ္စယသတ္တိ	ကမ္ဘာဦးအခါ၌ဖြစ်ကြသော နေ့လတို့သည် မိမိတို့ထင်ရှားရှိခိုက် အလင်းကိုမှီကုန်သော သတ္တဝါတို့အား ရှေး၌ဖြစ်နှင့်၍ ကျေးဇူးပြု သကဲ့သို့ ရှေးဦးစွာ ဖြစ်နှင့်ပြီး ပစ္စယုပ္ပန်တို့အား ကျေးဇူးပြုသည်ကို “ပုရေဇာတပစ္စယသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။

- (က) ပဝတ္တိအခါ ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါးတို့သည် မိမိအပေါ်၌ မှီ၍ဖြစ်ပေါ်လာသော
ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါးတို့အား ဝတ္ထုပုရေဇာတသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) သတ္တရသာယုကရကောင်းသော အာရုံ ၆-ပါးတို့သည် မိမိကိုယ်ကို အာရုံ
ပြု၍ ဖြစ်သော ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါးတို့အား အာရမ္မဏပုရေဇာတသတ္တိ
ဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဂ) ဝိပဿနာစိတ်၊ အဘိညာဏ်စိတ်တို့ဖြင့် ဟဒယဝတ္ထုကို ရှု၍ အာရုံပြု၍
ပရိနိဗ္ဗာန်စံကြသော ရဟန္တာတို့သာလျှင် မရဏာသန္ဓေအခါ၌ ဝတ္ထာရမ္မဏ
ပစ္စည်း ကိုရအပ်၏။ ကြွင်းသောပုဂ္ဂိုလ်တို့၌ မရဏာသန္ဓေအခါတွင် မရ အပ်။
မရဏာသန္ဓေ မတိုင်မီ လောဘစိတ်၊ ဒေါသစိတ်၊ မောဟစိတ်၊ ဝိပဿနာ
စိတ်၊ အဘိညာဏ်တို့ဖြင့် အာရုံပြုသောအခါတို့၌သာ ရအပ်၏။

(၆၂)

(၁၁) ပစ္ဆာဇာတပစ္စယော

နောက်မှဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

(ပစ္စည်းတရားတို့သည် ပစ္စယုပ္ပန်တရား၏ နောက်မှဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြု
တတ်သော တရား။)

ပစ္စည်း	ပစ္စဝေါကာရဘုံ၌ဖြစ်ခဲ့ရန် အရူပဝိပါက် ၄-ခုကြည့်သော စိတ် ၈၅-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
ပစ္စယုပ္ပန်	ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါးနှင့် ဒွိဇ၊ တိဇ၊ စတုဇရုပ်များ
ပစ္စယသတ္တိ	လင်းတငယ်တို့၏ အာဟာရ၌ လိုလားတောင့်တသော ချဉ်ခြင်း စေတနာ သည် နောက်မှ ဖြစ်၍ ထင်ရှားရှိသော ကိုယ်အား ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ နောက်မှဖြစ်၍ ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား ကျေးဇူးပြုမှုကို “ပစ္ဆာဇာတသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။

အရှင်ဗာကုလရဟန္တာလောင်းသည် ကလေးသူငယ်ဘဝ သမုဒ္ဒရာထဲသို့
ကျသွားရာ ရေနစ်၍ မသေ၊ ငါးကြီးမျို၍လည်း မသေ၊ ထိုသို့ မသေခြင်းမှာ
နောင်အခါ ရဟန္တာဖြစ်မည့် သတ္တိက မသေရန် အကျိုးပြုသောကြောင့်ဖြစ်၏။
ထို့အတူ နောက်မှ ဖြစ်လာကြသော စိတ်၊ စေတသိက်တို့သည် ရှေးဦးစွာဖြစ်နှင့်၍
ဌီခဏတွင် တည်ရှိကြသော ဝတ္ထုရုပ်နှင့်တကွ ဒွိဇ၊ တိဇ၊ စတုဇရုပ်အပေါင်းကို
“ပစ္ဆာဇာတသတ္တိ”ဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြ၏။

(၆၃)

(၁၂) အာသေဝနပစ္စယော

အဖန်တလဲလဲမှီဝဲထုံအပ်သည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ပစ္စည်း	လောကီအဆုံးဇော၊ မဂ်ဇော၊ ဖိုလ်ဇောတို့သည် ကြဉ်အပ်သော ရှေးရှေးသော လောကီဇော ၄၇-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး။
ပစ္စယုပ္ပန်	ပထမဇောနှင့် ဖိုလ်ဇောတို့ကြဉ်သော နောက်နောက်သော ဇော ၅၁-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး
ပစ္စယသတ္တိ	ရှေးရှေး၌ ကျမ်းဂန်စာပေသင်ကြားခြင်းသည် နောက်နောက်ကျမ်းဂန် စာပေသင်ကြားခြင်းကို လွယ်ကူထက်သန်အားရှိအောင် ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့၎င်း၊ ရှေးရှေး၌ ထုံအပ်သော နံ့သာသည် နောက်နောက်၌ ထုံအပ်သော နံ့သာအား အဆင်းအနံ့လွန်စွာတိုးပွားစေလျက် ခိုင်မြဲစွာဖြစ်စေခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့၎င်း ထို့အတူ နောက်နောက်ဇောတို့အား ထက်သန်အားရှိအောင် အထုံအဟုန်ပေးသည့် အနေဖြင့် ရှေးရှေးဇောတို့၏ ကျေးဇူးပြုမှုကို အာသေဝနပစ္စယသတ္တိ-ဟုခေါ်သည်။

(၁၃) ကမ္မပစ္စယော

မျိုးစေ့ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

၁။ သဟဇာတကမ္မ ၂။ နာနက္ခဏိကကမ္မ ၂-မျိုးရှိသည်။

၁။ သဟဇာတကမ္မပစ္စည်း	စိတ် ၈၉-ပါး၌ ယှဉ်သော စေတနာ ၈၉-ပါး။
၄င်း၏ပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတနာကြဉ်သော စေတသိက် ၅၁-ပါး၊ စိတ္တဇရုပ်၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်။
၂။ နာနက္ခဏိကမ္မပစ္စည်း	အကုသိုလ်ကံ ၁၂-ပါး၊ မဟာကုသိုလ်ကံ ၈-ပါး၊ မဟဂ္ဂုတ်ကုသိုလ်ကံ ၈-ပါး၊ မဂ်စေတနာကံ ၄-ပါး
၄င်း၏ပစ္စယုပ္ပန်	ဝိပါက်စိတ် ၃၆-ပါး၊ ၎င်းနှင့်ယှဉ်သော စေတသိက် ၃၈-ပါး၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်၊ ပဝတ္တိကမ္မဇရုပ်၊ အသညသတ်ကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	ကောင်းစွာသို့မှီးစီရင်အပ်သော မျိုးစေ့သည် အညွန့်အညှောက်နှင့်တကွ အပင်သစ်ကို ဖြစ်စေသကဲ့သို့ ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာ ကဋတ္တာရုပ်တို့ဖြစ်ဖို့ရန် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ကမ္မပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။

(၆၄)

- (က) စိတ် ၈၉-ပါး၌ယှဉ်သော စေတနာ ၈၉-ပါးသည် မိမိနှင့်ယှဉ်ဘက် သမ္ပယုတ် တရားတို့အား၎င်း၊ မိမိကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေ အခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း သဟဇာတကမ္မသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) နာနက္ခဏိကစေတနာသည် မိမိတို့ကြောင့်ဖြစ်သော ဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာ၊ ကဋတ္တာရုပ်တို့အား နာနက္ခဏိကမ္မသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၁၄) ဝိပါကပစ္စယော

အကျိုးဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

ပစ္စည်း	ဝိပါက်စိတ် ၃၆-ပါး၊ စေတသိက် ၃၈-ပါး
ပစ္စယပုဂ္ဂိုလ်	အချင်းချင်းမှထောက်သဖြင့် ဝိပါက်စိတ် ၃၆-ပါး၊ စေတသိက် ၃၈-ပါး၊ ဝိပါက်စိတ္တဇရုပ်၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်
ပစ္စယသတ္တိ	ချမ်းအေးသောလေသည် ချမ်းအေးသည့်အရပ်၌နေသောသူအား ချမ်းငြိမ်း စေခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ပြုလုပ်အားထုတ်ခြင်း ကြိယာဗျာပါရကင်းစေ ၍ ငြိမ်သက်စွာ ဖြစ်စေသောအားဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ဝိပါကပစ္စယ သတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။ ဝိပါက်စိတ္တုပ္ပါဒ် ၃၆-ပါးတို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ မိမိတို့ကြောင့် ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း ဝိပါကပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြကုန်၏။

(၆၅)

(၁၅) အာဟာရပစ္စယော

ထောက်ပံ့ခိုင်စေတတ်သည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

၁။ ရုပ်အာဟာရ ၂။ နာမ်အာဟာရ-ဟု ၂-မျိုးရှိသည်။

၁။ ရုပ်အာဟာရပစ္စည်း	အဇ္ဈတ္တစတုဇြဏ်နှင့် စားသောက်မျိုးသွင်းအပ်သော အစာအဟာရ၌ ပါရှိသည့် ဗဟိဒ္ဓဩဇာ။
ရုပ်အာဟာရပစ္စယုပ္ပန်	အာဟာရမြှုပ်သောသတ္တဝါ၏ အဇ္ဈတ္တစတုဇရုပ်။
၂။ နာမ်အာဟာရပစ္စည်း	ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိညာဏ်
နာမ်အာဟာရပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ စိတ္တဇရုပ်၊ ပဋိသန္ဓေ ကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	အိမ်အိုကို ထောက်ကန်ထားသောကျားတိုင်တို့သည် အိမ်အိုအား မြိုင်စေခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား ဖြစ်စေခြင်း၊ ထက်သန်အားကောင်းအောင် စောင့်ရှောက်ထောက်ပံ့ထမ်းဆောင်ခြင်းကိစ္စတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “အာဟာရပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။

- (က) အဇ္ဈတ္တဩဇာ၊ ဗဟိဒ္ဓဩဇာဟူသော အာဟာရသည် အာဟာရဇရုပ်တို့အား ဖြစ်စေခြင်း၊ ထောက်ပံ့ခြင်း၊ ဌီအနေ၌ တည်ရှိကြကုန်သော ကြွင်းသော တိဇရုပ်တို့အား ထောက်ပံ့ခြင်းဟူသော အာဟာရပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) ဖဿ၊ စေတနာ၊ ဝိညာဏ်ဟူသော နာမ်အာဟာရတို့သည် မိမိတို့နှင့် ယှဉ်ဘက် သမ္ပယုတ်တရားတို့အား၎င်း၊ မိမိတို့ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား ၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း “အာဟာရပစ္စယသတ္တိ” ဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၆၆)

(၁၆) ကုန္ဒိယပစ္စယော

အစိုးရသည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

၁။ သဟဇာတိန္ဒြိယ ၂။ ပုရေဇာတိန္ဒြိယ ၃။ ရူပဇီဝိတိန္ဒြိယ ၃-မျိုးရှိသည်။

၁။ သဟဇာတိန္ဒြိယပစ္စည်း	နာမ်ဇီဝိတ, စိတ်, ဝေဒနာ, သဒ္ဓါ, ဝီရိယ, သတိ, သမာဓိ, ပညာ- ဟူသော နာမ်ကုန္ဒိယ ၈-ပါး
၄င်း၏ပစ္စယုပ္ပန်	စိတ် ၈၉၊ စေတသိက် ၅၂၊ စိတ္တဇရုပ်၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်
၂။ ပုရေဇာတိန္ဒြိယပစ္စည်း	မဇ္ဈိမာယုက ပသာဒ ၅-ပါး
၄င်း၏ပစ္စယုပ္ပန်	ဒွိပဇ္ဇဝိညာဏ် ၁၀၊ သဗ္ဗစိတ္တသာဓာရဏစေတသိက် ၇-ပါး
၃။ ရူပဇီဝိတိန္ဒြိယပစ္စည်း	ကမ္မဇရုပ်ကလာပ်၌ ပါသော ရုပ်ဇီဝိတ
၄င်း၏ပစ္စယုပ္ပန်	ဇီဝိတကြည်သော ကလာပ်တူကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	နိုင်ငံတစ်ခု၌ တိုင်းရေးပြည်ရေးကိစ္စများကို ခွဲဝေစီမံအုပ်ချုပ်ကြ သော ဝန်ကြီးများသည် မိမိနှင့် ဆိုင်သောကိစ္စရပ်များ၌ အခြား ဝန်ကြီးများနှင့် ပြည်သူတို့အား မိမိအလိုသို့လိုက်ပါစေ၍ အစိုးရ သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား မိမိအလိုသို့လိုက်စေ၍ အစိုးရသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ကုန္ဒိယပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။

- (က) နာမ်ကုန္ဒိယတို့သည် ယှဉ်ဘက်သမ္မယုတ်တရားတို့အား၄င်း၊ မိမိတို့ကြောင့်
ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၄င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၄င်း
ကုန္ဒိယပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) ပသာဒရုပ် ၅-ပါးတို့သည် မိမိတို့ကိုမိမိဖြစ်ကြသော စိတ်, စေတသိက်
တို့အား ကုန္ဒိယပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဂ) ရုပ်ဇီဝိတိန္ဒြိယသည် မိမိနှင့် ကလာပ်တူကမ္မဇရုပ်တို့အား ကုန္ဒိယပစ္စယ
သတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၆၇)

(၁၇) ဈာနပစ္စယော

ကပ်၍ ရှုတတ်သည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ပစ္စည်း	ဝိတက်, ဝိစာရ, ပီတိ, ဝေဒနာ, ဧကဂ္ဂတာ (ဈာနင်တရားကိုယ် ၅-ပါး)
ပစ္စယုပ္ပန်	ဒွေပစ္စဝိညာဏ် ၁၀-ကြည့်၊ စိတ် ၇၉-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ စိတ္တဇရုပ်၊ ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	တောင်ထိပ်ပေါ်သို့ တက်ပြီးကြည့်သောသူသည် အဝေး+အနီး အရပ်တို့ကို မြင်ခြင်းဟူသောအကျိုးကျေးဇူးကို ရသကဲ့သို့ ပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား အာရုံသို့ ရှေးရှုကပ်၍ စူးစူးစိုက်စိုက်ရှုစေသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ဈာန ပစ္စယသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။
ဈာနင်တရားတို့သည် ယှဉ်ဘက်သမ္ပယုတ်တရားတို့အား၎င်း၊ မိမိတို့ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း ဈာနပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။	

(၁၈) မဂ္ဂပစ္စယော

အကြောင်းဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

ပစ္စည်း	သဟိတ်စိတ် ၇၁-ပါး၌ရှိသော ပညာ, ဝိတက်, ဝိရတီ ၃-ပါး, ဝီရိယ, သတိ, ဧကဂ္ဂတာ, ဒိဋ္ဌိ။
ပစ္စယုပ္ပန်	သဟိတ်စိတ် ၇၁-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ သဟိတ်စိတ္တဇရုပ်၊ သဟိတ်ပဋိသန္ဓေကမ္မဇရုပ်။
ပစ္စယသတ္တိ	ဤမှာဘက်မှ ထိုမှာဘက်သို့ ကူးသူသည် ဤမှာဘက်မှ ထွက်မြောက်ကြောင်း ဖြစ်သကဲ့သို့ လက်ရှိတုံ့ဘဝမှ သုဂတိဘုံ, ဒုဂ္ဂတိဘုံ, နိဗ္ဗာန်သို့ ဆိုက်ရောက်ကြောင်း(မဂ်)ဖြစ်၍ ထွက်မြောက်ရန် ကျေးဇူးပြုမှုကို “မဂ္ဂပစ္စယသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။
မဂ္ဂင်တရားတို့သည် ယှဉ်ဘက်သမ္ပယုတ်တရားတို့အား၎င်း၊ မိမိကြောင့် ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်းမဂ္ဂပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။	

(၆၉)

- (က) စိတ်, စေတသိက်တရားတို့သည် မိမိတို့ကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ရှေးဦးစွာဖြစ်နှင့်၍ ဌီအနေ၌ တည်ရှိကြသော စတုဇရုပ်တို့အား၎င်း ဝိပဿနာပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) ပဋိသန္ဓေအခါ ဟဒယဝတ္ထုသည် ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေအား ဝိပဿနာပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဂ) ပဝတ္တိအခါ ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါးတို့သည် မိမိတို့ကိုမှီ၍ဖြစ်လာကြသော ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါးတို့အား ဝိပဿနာပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၂၁) အတ္ထိပစ္စယော

ရှိသည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သော တရား။

- ၁။ သဟဇာတတ္ထိ ၂။ ပုရေဇာတတ္ထိ ၃။ ပစ္ဆာဇာတတ္ထိ
- ၄။ အာဟာရတ္ထိ ၅။ ဣန္ဒြိယတ္ထိ-ဟူ၍ ၅-မျိုးရှိသည်။

၁။	သဟဇာတတ္ထိသည်	သဟဇာတပစ္စည်းနှင့်တူ၏။
၂။	ပုရေဇာတတ္ထိသည်	ပုရေဇာတပစ္စည်းနှင့်တူ၏။
၃။	ပစ္ဆာဇာတတ္ထိသည်	ပစ္ဆာဇာတပစ္စည်းနှင့်တူ၏။
၄။	အာဟာရတ္ထိသည်	ရုပ်အာဟာရပစ္စည်းနှင့်တူ၏။
၅။	ဣန္ဒြိယတ္ထိသည်	ရူပဇီဝိတိန္ဒြိယပစ္စည်းနှင့်တူ၏။
ပစ္စယသတ္တိ	ဟိမဝန္တာတောင်မင်းသည် သစ်ပင်ပန်းပင်စသည်တို့အား မိမိထင်ရှား ရှိနေခြင်းအားဖြင့် ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ပစ္စယပုဂံတရားတို့အား ထက်သန်အားရှိအောင် ထင်ရှားစွာ တည်ရှိနေသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “အတ္ထိပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။	

- (က) စိတ်, စေတသိက်တို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ မိမိကြောင့်ဖြစ်သော စိတ္တဇရုပ်တို့အား၎င်း၊ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်တို့အား၎င်း အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ခ) အဇ္ဈတ္တ, ဗဟိဒ္ဓစတုဇမဟာဘုတ်တို့သည် အချင်းချင်းအား၎င်း၊ မိမိတို့ကို မှီကုန်သော ဥပါဒါရုပ်တို့အား၎င်း အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၅၀)

- (ဂ) ဟဒယဝတ္ထုသည် ပဉ္စဝေါကာရပဋိသန္ဓေ ၁၅-ပါးတို့အား အတ္ထိပစ္စယ သတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (ဃ) ဝတ္ထုရုပ် ၆-ပါးနှင့် သတ္တရသာယုကရကောင်းသော အာရုံ ၆-ပါးတို့သည် ရှေးဦးစွာဖြစ်နှင့်၍ နောက်မှဖြစ်ကြသော ၆-ဒွါရဝီထိစိတ်များနှင့် စေတသိက်များအား အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (င) နောက်နောက်ဖြစ်လာကြသော စိတ်, စေတသိက်တို့သည် ရှေးဦးစွာဖြစ်နှင့်၍ ဌိအနေဖြင့် တည်ရှိကြကုန်သော ရူပကာယစတုရေရုပ်တို့အား အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။
- (စ) အဇ္ဈတ္တဩဇာနှင့်တကွ စားသောက်မျိုးသွင်းအပ်သော ကဗဠိကာရ အာဟာရသည် ဌိအနေဖြင့် တည်ရှိကြကုန်သော ရူပကာယ စတုရေရုပ်တို့အား အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်
- (ဆ) ရုပ်ဇီဝိတိန္ဒြေသည် ကလာပ်တူ ကမ္မဇရုပ်တို့အား အတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုသည်။

(၂၂) နတ္ထိပစ္စယော

မရှိသည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပုန်မှာ အနန္တရပစ္စည်းနှင့်တူ၏။	
ပစ္စယသတ္တိ	ညဉ့်၏ ကင်းခြင်းသည် နေ့ဖြစ်ခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့၎င်း၊ ဆီမီးငြိမ်းခြင်းသည် အမှိုက်မှောင်ဖြစ်ခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့၎င်း၊ ဘုရင်မင်းမြတ်၏ နတ်ရွာစံခြင်းသည် မိမိသားကြီးအား ဘုရင်ဖြစ်ခွင့်ကို အပ်နှင်းသကဲ့သို့၎င်း၊ မိမိ ချုပ်ငြိမ်း၍ မရှိခြင်းဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “နတ္ထိပစ္စယသတ္တိ” ဟု ခေါ်သည်။
ရှေးရှေးစိတ္တုပ္ပါဒ်တို့သည် မိမိတို့၏ အခြားမဲ့၌ဖြစ်ကြသော နောက်နောက်စိတ္တုပ္ပါဒ်တို့အား နတ္ထိပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြသည်။	

(၅၁)

(၂၃) ဝိဂတပစ္စယော

ကင်းသည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ဝိဂတပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပ္ပန်မှာ နတ္ထိပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပ္ပန်အတိုင်းဖြစ်သည်။ “ဝိဂတ = ကင်းခြင်းနှင့် နတ္ထိ = မရှိခြင်း”တို့သည် အနက်သဘောတူကြ၏။	
ပစ္စယသတ္တိ	နေ၏ဝင်ခြင်းသည် လရောင်ကို လင်းစေခြင်းငှာ ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ ကင်းချုပ်သည်၏အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှုကို “ဝိဂတပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။
ရှေးရှေးစိတ္တုပ္ပါဒ်တို့သည် မိမိတို့၏ အခြားမဲ့၌ဖြစ်ကြသော နောက်နောက် သောစိတ္တုပ္ပါဒ်တို့အား ဝိဂတပစ္စယသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုကြသည်။	

(၂၄) အဝိဂတပစ္စယော

မကင်းသည်ဖြစ်၍ ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။

ပစ္စည်းနှင့် ပစ္စယုပ္ပန်မှာ အတ္ထိပစ္စည်း၏ ပစ္စည်း, ပစ္စယုပ္ပန်အတိုင်းဖြစ်၏။ “အဝိဂတ = မကင်းခြင်း”သည် “အတ္ထိ= ရှိခြင်း”နှင့် သဘောတူ၏။	
ပစ္စယသတ္တိ	မဟာသမုဒ္ဒရာသည် မိမိအတွင်း၌ရှိကြကုန်သော ငါးလိပ်-စသည် တို့အား ပီတိ, သောမနဿဖြစ်ပွားစေခြင်းငှာ မိမိ၏ မကင်းသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုသကဲ့သို့ မကင်းသည်၏ အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုမှု ကို “အဝိဂတပစ္စယသတ္တိ”ဟု ခေါ်သည်။

(၅၂)

ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း

ကမ္မဋ္ဌာန်းအမျိုးမျိုးကို ပြဆိုရာ အပိုင်းအခန်းကို **“ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း”** ဟု ခေါ်သည်။

✓ **သမထဝိပဿနာနံ ဘာဝနာနံ (သင်္ဂဟ)**

ဘာဝနာ ။ ။ လွန်စွာအကျိုးများသဖြင့် မိမိသန္တာန်၌ အဖန်ဖန်ဖြစ်စေထိုက်သော တရား။ (ထိုဘာဝနာကို မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်လာအောင်၊ တိုးပွားလာအောင် အားထုတ်မှုကို **“ဘာဝနာပွား”** ဟု ခေါ်သည်။
ဆောင်။ ။ အကျိုးတရား၊ အလွန်များသဖြင့်၊ ဖြစ်ပွားစေအပ်၊ တရားမြတ်၊ မှတ်အပ်ဘာဝနာ။

ဘာဝနာ ၂-မျိုး

ထိုဘာဝနာသည် သမထဘာဝနာ၊ ဝိပဿနာဘာဝနာ-ဟု ၂-မျိုးရှိသည်။

(၁) သမထဘာဝနာ ။ ။ နီဝရဏတရားတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ဝိတက်-စသော အောက်အောက်စွာအင်္ဂါများကို၎င်း ငြိမ်သက်စေနိုင်သည့် သမာဓိကို **“သမထဘာဝနာ”** ဟု ခေါ်သည်။

တရားကိုယ်မှာ - လောကီကုသိုလ်၊ ကြိယာစိတ်တို့၌ယှဉ်သော သမာဓိ (ခေါ်) ဧကဂ္ဂတာစေတသိက်ပင်ဖြစ်သည်။

ထိုတွင် - ပထမဈာန်သမာဓိက နီဝရဏတို့ကို ငြိမ်းစေ၍ ဒုတိယဈာန်စသည်တို့က ဝိတက်စသည်တို့ကို ငြိမ်းစေသည်။ ဤစကားစဉ်များအရ သမထဘာဝနာကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားထုတ်လျှင် (ရူပဈာန်၊ အရူပဈာန်ဟူသော) မဟဂ္ဂုတ်ဈာန်များကို ရနိုင်၏။

(၂) ဝိပဿနာဘာဝနာ ။ ။ တေဘူမကရုပ်နာမ်တရားတို့ကို အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ-ဟု ရှုမြင်တတ်သော ဉာဏ်ပညာကို **“ဝိပဿနာဘာဝနာ”** ဟု ခေါ်သည်။

တရားကိုယ်မှာ - မဟာကုသိုလ်၊ မဟာကြိယာစိတ်တို့၌ယှဉ်သော ဉာဏ်ပညာတည်း။

(၅၃)

ဤဝိပဿနာကို ပွားများအားထုတ်လျှင် ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့် မဂ်ဉာဏ်၊ ဖိုလ်ဉာဏ်ကို ရနိုင်၏။

ကမ္မဋ္ဌာန်း ။ ။ ကမ္မဿ + ဌာနံ ကမ္မဋ္ဌာနံ။ ဘာဝနာပွားများအားထုတ်မှု၏ တည်ရာ အာရုံ။ ဤစကားအရ ဘာဝနာ ၂-ပါးကို ပွားများအားထုတ်မှု၏ တည်ရာဖြစ်သော ပထဝီကသိုဏ်းစသော အာရုံများနှင့် ရုပ်နာမ် အာရုံများကို “ကမ္မဋ္ဌာန်း”ဟု ခေါ်သည်။

(ပထဝီကသိုဏ်းစသော အာရုံများသည် သမထဘာဝနာ၏ ကမ္မဋ္ဌာန်းဖြစ်သည်။ ရုပ်, နာမ်အာရုံများကား ဝိပဿနာဘာဝနာ၏ ကမ္မဋ္ဌာန်းဖြစ်သည်။)

(က) သမထကမ္မဋ္ဌာန်းဆိုင်ရာ သိမှတ်ဖွယ်ရာများ

- ၁။ သမထကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀-ပါး
- ၂။ စရိုက် ၆-ပါး
- ၃။ ဘာဝနာ ၃-ပါး
- ၄။ နိမိတ် ၃-ပါးတို့တည်း။

(ထိုအားလုံးကိုသိမှ သမထကမ္မဋ္ဌာန်းဆိုင်ရာကို အပြည့်အစုံသိသူဟု ဆိုရသည်။)

သမထကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀-သရုပ်

	အမည်	သင်္ချာ	သရုပ်
၁။	ကသိုဏ်း	၁၀	ပထဝီ, အပေါ, တေဇော, ဝါယော, နီလ, ပီတ, လောဟိတ, ဩဒါတ, အာကာသ, အာလောက
၂။	အသုဘ	၁၀	ဥဒ္ဓုမာတက, ဝိနီလက, ဝိပုဗ္ဗက, ဝိဇ္ဇိအာ, ဝိက္ခယိတက, ဝိက္ခိကာက, ဟတဝိက္ခိကာ, လောဟိတက, ပုဋ္ဌဝက, အဋ္ဌိက။
၃။	အနုဿတိ	၁၀	ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, ဓာဂါနုဿတိ, ဒေဝတာနုဿတိ, ဥပသမာနုဿတိ, မရဏာနုဿတိ, ကာယဂတာသတိ, အနာပါနုဿတိ။
၄။	အပ္ပမညာ	၄	မေတ္တာ, ကရုဏာ, မုဒိတာ, ဥပေက္ခာ။
၅။	သညာ	၁	အာဟာရေ ပဋိက္ခလသညာ
၆။	ဝဝတ္ထာန်	၁	စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်
၇။	အာရုပ္ပ	၄	အာကာသာနုပ္ပာယတန, ဝိညာ - အင်္ဂုညာ - နေဝသညာ -
		၄၀	

(၃၄)

(က) ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး

(ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုသောပုဂ္ဂိုလ်၏ အလုံးစုံ တစ်ပြိုင်နက် ထင်မြင်အောင် ဆင်ခြင်ကြည့်ရှုအပ်သော အာရုံ)

ကသိဏ-သဒ္ဒါသည် အလုံးစုံဟူသော အနက်ကို ဟော၏။

၁။	ပထဝီကသိုဏ်း	မြေကသိုဏ်း	ဘူတကသိုဏ်း ၄-ပါး
၂။	အာပေါကသိုဏ်း	ရေကသိုဏ်း	
၃။	တေဇောကသိုဏ်း	မီးကသိုဏ်း	
၄။	ဝါယောကသိုဏ်း	လေကသိုဏ်း	
၅။	နီလကသိုဏ်း	အညိုရောင်အဆင်း	ဝဏ္ဏကသိုဏ်း ၄-ပါး
၆။	ပီတကသိုဏ်း	အရွှေရောင်အဆင်း	
၇။	လောဟိတကသိုဏ်း	အနီရောင်အဆင်း	
၈။	ဩဒါတကသိုဏ်း	အဖြူရောင်အဆင်း	
၉။	အာကာသကသိုဏ်း	ကောင်းကင်အပေါက်ဟင်းလင်းပြင်ကသိုဏ်း	
၁၀။	အာလောကကသိုဏ်း	အလင်းရောင်ကသိုဏ်း	

“ကသိုဏ်းဝန်း ပြုလုပ်ပုံ”

၁။ ပထဝီကသိုဏ်းကို ပြုလုပ်လိုလျှင် = မြေသားဒြပ်ကို အနည်းဆုံး ၁-ထွာ၊ လက် ၄-သစ်ခန့်။ အကြီးဆုံးကောက်နယ်တလင်းခန့် အချင်းရှိအောင် ဝိုင်းဝိုင်းစက်စက်ပြုလုပ်အပ်၏။

၂။ အာပေါ(ရေ)ကသိုဏ်းရှုမှတ်လိုလျှင် = အနည်းဆုံး ၁-ထွာ၊ လက် ၄-သစ်ခန့် အချင်းရှိသည့် ရေလုံစသည်၌ ရေအပြည့်ထည့်၍ ထိုရေအစုကို ကသိုဏ်းအဖြစ် ရှုမှတ်နိုင်သည်။

၃။ တေဇော (မီး)ကသိုဏ်းရှုမှတ်လိုလျှင် = အနည်းဆုံး ၁-ထွာ၊ လက် ၄-သစ်ခန့် အဝန်းအဝိုင်းရှိသည့် မီးကျဲအစုကို စီမံရာ၏။

(၅၅)

၄။ ဝါယော(လေ)ကသိုဏ်းရှုမှတ်လိုလျှင် = လေတိုက်ခတ်သည့်နေရာ၌ မိမိ၏ ဆံပင်ဖျားများကို လေတိုးဝှေ့သွားသော အခြင်းအရာကို၎င်း (သို့မဟုတ်)ကြံခင်း၊ မြက်ခင်းတို့၏ အဖျားများကို လေတိုးဝှေ့သော အခြင်းအရာကို၎င်း အာရုံယူ၍ လေကသိုဏ်းအဖြစ် ရှုမှတ်နိုင်သည်။

(၅) နီလကသိုဏ်းအတွက်- အညိုရောင်ပန်းများကို အနည်းဆုံး ၁-ထွာ၊ လက် ၄-သစ်ခန့်ရှိသည့် ပန်းကုံးတစ်ခု၌ အပြည့်စီထည့်ထားနိုင်၏။ (သို့မဟုတ်) အညိုရောင် အဝတ်စကို အချင်း ၁-ပေခန့်ရှိအောင် စက်ဝိုင်းသဏ္ဍာန်ဖြတ်တောက်ပြီး အဖြူရောင် နံရံ (သို့မဟုတ်) စက္ကူဖြူပေါ်၌ ကပ်ထားနိုင်၏။

အမှာ။ ။ (၆) ပီတကသိုဏ်း (၇) လောဟိတကသိုဏ်း (၈) သြဒါတကသိုဏ်း တို့ကိုလည်း နီလကသိုဏ်းနည်းတူ ပြုလုပ်နိုင်၏။

(၉) အာကာသကသိုဏ်းအတွက် - ကောင်းကင် (သို့မဟုတ်) ဟင်းလင်းပြင်ကို မြင်နိုင်ရန် အပေါက်ပြုလုပ်ရမည်။

(၁၀) အာလောကကသိုဏ်းအတွက် - နံရံပေါက်စသည်မှ ဝင်ရောက်လာသော အလင်းအကွက်ကို ရှုမှတ်နိုင်သည်။

(ကသိုဏ်းဝန်းသည် အနားရေး ပြတ်သားရမည်။ ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် မရောယှက်ရ၊ အရွယ်ကြီးလွန်းလျှင် အကုန်သိမ်းခြံ၍ ရှုမှတ်ရန် ခက်မည်။ ငယ်လွန်းလျှင်လည်း ရှုမှတ်ရသူ၌ စိတ်ကျဉ်းကျပ်သွားနိုင်သည်။ အချင်း ၁-ထွာ၊ လက် ၄-သစ်။ (သို့မဟုတ်) ၁-ပေခန့်အရွယ်သည် အသင့်လျော်ဆုံးဖြစ်သည်။)

(၄၆)

(ခ) အသုဘ ၁၀-ပါး

မတင့်တယ် စက်ဆုပ်ဖွယ်အာရုံ။

၁။ ဥဒ္ဓါမာတက	သေသည်မှနောက် ဖူးဖူးရောင်သည်ဖြစ်၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်ရှိသော သူသေကောင်။
၂။ ဝိနီလက	ညိုမည်းပုပ်ပွနေသော သူသေကောင်။
၃။ ဝိပုဗ္ဗက	ယိုစီးသောပြည်ရှိသော သူသေကောင်။
၄။ ဝိစ္ဆိဒ္ဓက	အပိုင်းအပိုင်းပြတ်နေသော သူသေကောင်။
၅။ ဝိက္ခယိဏက	ခွေးလင်းတစသည်တို့ ခဲစားကိုက်ဖြတ်ထားသော သူသေကောင်။
၆။ ဝိက္ခိတ္တက	လက်, ခြေ, ဦးခေါင်း, ကိုယ်ခန္ဓာတို့ ဖရိုဖရဲတခြားစီဖြစ်နေသော သူသေကောင်။
၇။ ဖာဏိက	ဓားလှံစသည်တို့ဖြင့် အစိတ်စိတ်အမွှာမွှာဖြစ်နေအောင် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ပြီး သတ်ဖြတ်ထားသော သူသေကောင်။
၈။ လောဟိဏက	သွေးထွက်ယိုစီးလျှင် တစ်ကိုယ်လုံးပေ လိမ်းကျံနေသော သူသေကောင်။
၉။ ပုဠဝက	ပိုးလောက်များ ပြည့်နှက်နေသော သူသေကောင်။
၁၀။ အဋ္ဌိက	အရိုးစုမျှသာ ကြွင်းကျန်ရစ်သော သူသေကောင်။

မှတ်ချက်။ ။ အသုဘအခြင်းအရာကို သူသေကောင်၌သာ ရသည်မဟုတ်။ အသက်ရှင်ဆဲအခိုက်၌လည်း -

- ၁။ လေဖြန်း၍ ဖောရောင်သောအခါ
- ၂။ အနာများမှ သွေးပြည်ယိုစီးလိမ်းကျံနေသည့်အခါ
- ၃။ သွားရိုးပေါ်နေသည့်အခါများတွင် **ဥဒ္ဓါမာတက, ဝိပုဗ္ဗက, လောဟိဏက,**

အဋ္ဌိကသဘောများကို ရနိုင်သည်။ ပင်ကိုယ်အနေအထား၌ပင်လျှင် အတွင်း၌ အရိုးများကို တိုင်ထူ၍, အရိုးများဖြင့် အခြင်ရနယ်ဖွဲ့၍ ကြွက်သားများဖြင့် လိမ်းကျံကာ, အကြောတည်းဟူသော ကြိမ်, နွယ်တို့ဖြင့် ဖွဲ့ချည်လျက်, အထက်၌ အပေါ်ယံအရေပါးကို ခြုံလွှမ်းထားပြီးလျှင်, ဆံပင်မွေးညှင်းများက မြက်ပင်, ခြံနွယ်များပမာ ပေါက်ရောက်နေကြသဖြင့် ဤခန္ဓာကိုယ်ကြီးဖြစ်လာပုံကို စဉ်းစား ဆင်ခြင်၍ အသုဘအခြင်းအရာကို ထင်လာစေနိုင်သည်။

(၅၅)

(ဂ) အနန္တသမ္ဘိ ၁၀-ပါး

အဖန်ဖန်အောက်မေ့ဆင်ခြင်မှု (သတိစေတသိက်)။

၁။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိ	ဘုရားရှင်၏ ပုံသဏ္ဍာန်တော်, ဂုဏ်တော်များကို အဖန်ဖန်အောက်မေ့ဆင်ခြင်မှုသဘော။
၂။ ဓမ္မာနုဿတိ	ပိဋကတ်တရားတော်များနှင့်တကွ မဂ်ဖိုလ်နိဗ္ဗာန်တရားတော်များ၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို အဖန်ဖန်အောက်မေ့ဆင်ခြင်မှုသဘော။
၃။ သံယာနုဿတိ	အရိယာသံဃာတော်တို့၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို အဖန်ဖန်အောက်မေ့ ဆင်ခြင်မှုသဘော။
၄။ သီလာနုဿတိ	မိမိစောင့်ထိန်းထားသော သီလအမျိုးမျိုးတို့၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို(မကျိုးမပေါက်မပြောက်မကျားပုံကို) အဖန်ဖန်အောက်မေ့ ဆင်ခြင်မှုသဘော။
၅။ စာဂါနုဿတိ	မိမိစွန့်ကြဲပေးကမ်းလှူဒါန်းသမျှ (ဂုဏ်ပကာသနကိုလည်း မမျှော်မော်မော်မောက်မောက်လည်း မပြု ဝန်တို့မှုလည်း မဖက်ပဲ)ရက်ရက်ရောရော စွန့်ကြဲပေးကမ်းလှူဒါန်းအပ်သော (မိမိအလှူ) ဒါနဂုဏ်ကို အဖန်ဖန်အောက်မေ့ ဆင်ခြင်မှုသဘော။
၆။ ဒေဝတာနုဿတိ	နတ်, ဗြဟ္မာတို့ကို သက်သေပြု၍ မိမိ၏ ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ပင် အဖန်ဖန်ဆင်ခြင်အောက်မေ့ခြင်း။ (သဒ္ဓါ, သီလ, သုတ, စာဂ, ပညာ, ဟိရီ, ဩတ္တပ္ပ-ဟူသော သူတော်ကောင်း တရားနှင့် ပြည့်စုံသူတို့သည် ဤလူပြည်မှ စုတေကြလျှင် နတ်ပြည်, ဗြဟ္မာပြည်တို့၌ ဖြစ်ကြ၏။ ငါ့မှာလည်း ထိုတရားများ ရှိပေသည်တကား”ဟု မိမိ၏ ကုသိုလ်တရားတို့ကို အောက်မေ့အားရနေမှုပင် ဖြစ်သည်။
၇။ ဥပသမာနုဿတိ	နိဗ္ဗာန်၏ ငြိမ်းအေးပုံကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန်အောက်မေ့ ဆင်ခြင်မှု။
၈။ မရုဏာနုဿတိ	မိမိ၏ သေခြင်းသဘောကို အဖန်ဖန်တွေးတောအောက်မေ့ ဆင်ခြင်မှု။ (သတိသံဝေဂရနေခြင်းမျိုးသာ၊ ကြောက်နေခြင်း မဟုတ်။)
၉။ ကာယဂဏသတိ	ဆံပင်, မွေးညှင်းစသော ၃၂-ပါးသော ကောဠာသ ထင်အောင် အဖန်ဖန်ကြည့်ရှုအောက်မေ့ဆင်ခြင်မှု။
၁၀။ အာနာပါနုဿတိ	ထွက်သက်ဝင်သက်ကို အောက်မေ့ဆင်ခြင်သော သတိ။

(၅၈)

(အနုဿတိ ၁၀-ပါးလုံး၏ တရားကိုယ်မှာ သတိစေတသိက်ပင်ဖြစ်သည်။ ဤဗုဒ္ဓါနုဿတိစသည်၌ သတိ-ကား အာရမ္မဏိကတရားတည်း။ ထိုသတိ-၏ အာရုံဖြစ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းကား ဘုရားရှင်၏ဂုဏ်တော်စသည်များတည်း။)

(ဃ) အပ္ပမညာ ၄-ပါး

တစ်ယောက်၌ဖြစ်စေ၊ အများ၌ဖြစ်စေ “ဤရွှေ ဤမျှ” ဟု အတိုင်းအရှည် ပမာဏ မထား မခွဲခြားပဲ သတ္တဝါပညတ်၌ ဖြစ်သောတရားကို “အပ္ပမညာ” ဟု ခေါ်သည်။

၁။ မေတ္တာ	သတ္တဝါများကို ကောင်းစားစေလိုခြင်း၊ ချစ်ခင်မြတ်နိုးခြင်းသဘော (အဒေါသစေတသိက်တည်း။) (အဒေါသစေတသိက်တိုင်းကို မေတ္တာ-ဟု မမှတ်ရ။ ဘုရားဖူး၊ တရား နာစသည်တို့၌ အဒေါသစေတသိက်ယှဉ်လျက်ပါသော်လည်း မေတ္တာ မဟုတ်။ မေတ္တာကား ချစ်ခင်မြတ်နိုးအပ်သော သတ္တဝါပညတ်ကိုသာ အာရုံပြုသည်။ ရိုးရိုးတန်းတန်းအကျိုးလိုလားမှုသာ “မေတ္တာ” ဖြစ်သည်။ သားချစ်၊ မယားချစ် ဆွေမျိုးချစ် သံယောဇဉ်ချစ်တို့မှာ မေတ္တာအတုသာ ဖြစ်သည်။ ယင်း၏တရားကိုယ်မှာ တဏှာပေမ-လောဘတရားဖြစ်သည်။
၂။ ကရုဏာ	ဒုက္ခိတသတ္တဝါပညတ်ကို အာရုံပြု၍ သနားခြင်းသဘော (ကရုဏာစေတသိက်)
၃။ မုဒိတာ	သုခိတသတ္တဝါပညတ်ကို အာရုံပြု၍ ဝမ်းမြောက်ခြင်းသဘော။ (မုဒိတာစေတသိက်)
၄။ ဥပေက္ခာ	သတ္တဝါပညတ်ကို အာရုံပြု၍ လျစ်လျူရှုခြင်းသဘော။ ဝမ်းလည်း မမြောက်၊ သနားလည်း မသနား၊ မေတ္တာလည်း မထားပဲ “သဗ္ဗေ သတ္တာ ကမ္မဿကာ” ဟု သင့်တင့်လျှောက်ပတ်စွာ ရှုစားတတ်သော သဘော။ (တကြမဇ္ဈတ္တစေတသိက်တည်း။)

အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်း။ ။ ဤမေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ဥပေက္ခာတို့ကား အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်း မဟုတ်ကြ။ အာရမ္မဏိက(အာရုံရှိသော)ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့တည်း။

(၅၉)

မေတ္တာ-၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား = ပိယမနာပ (ချစ်အပ်သူ၊ မြတ်နိုးအပ်သူ)သတ္တဝါ ပညတ်တည်း။

ကရုဏာ၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား = ဒုက္ခိတသတ္တဝါပညတ်တည်း။

မုဒိတာ၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား = သုခိတသတ္တဝါပညတ်တည်း။

ဥပေက္ခာ၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား = ဒုက္ခိတလည်း မဟုတ်၊ သုခိတလည်း မဟုတ်၊
မဇ္ဈတ္တ-အလယ်အလတ်စား သတ္တဝါပညတ်တည်း။

ဗြဟ္မဝိဟာရတရား ။ ။ အပ္ပမညာ ၄-ပါးတွင် တစ်ပါးပါးဖြင့် နေခြင်းသည် ဗြဟ္မာတို့နေခြင်းနှင့် တူသောကြောင့် ဤ ၄-ပါးကို **“ဗြဟ္မဝိဟာရ”** ဟု ခေါ်သည်။

ဗြဟ္မစိုရ်တရား ။ ။ မေတ္တာစသည်ကို ပွားများလျှင် သတ္တဝါတို့အပေါ်မှာ ခြောက်ခြောက်သွေ့မဟုတ်ပဲ စိုစိုပြေပြေရှိ၏။ ထို့ကြောင့် မေတ္တာစသည်ကို **“ဗြဟ္မစိုရ် ၄-ပါး”** ဟုလည်း ခေါ်သည်။

ဗြဟ္မစရိယ ။ ။ ထိုအပြင် အပ္ပမညာ ၄-ပါးသည် ဗြဟ္မာတို့၏ ကျင့်စဉ် (ဗြဟ္မစရိယ) လည်းဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် အပ္ပမညာ ၄-ပါးကို **“ဗြဟ္မစရိယ”** ဟူ၍လည်း ခေါ်သည်။

(င) အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ ၁-ပါး

ခဲဖွယ်ဘောဇဉ်စသော အစာအဟာရ၌ စက်ဆုပ်ဖွယ်ဟု ထင်မှတ်လာ အောင် ရှုတတ်သော သညာကို **“အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ”** ဟု ခေါ်သည်။ ဤ၌ ပဋိကူလသညာသည် အာရမ္မဏိကတရားတည်း။ ထိုသညာ၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား စားအပ်၊ သောက်အပ်သော အစာအဟာရတည်း။

(စ) စတုစာတုဝဝတ္ထာန် ၁-ပါး

ခန္ဓာကိုယ်၌ ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါယော-ဟူသော ဓာတ်ကြီး ၄-ပါးကို ပိုင်းခြားတတ်သောဉာဏ်ကို **“စတုစာတုဝဝတ္ထာန်”** ဟုခေါ်သည်။

ဤ၌လည်း ပိုင်းခြားတတ်သောဉာဏ်သည် အာရမ္မဏိကတရားတည်း။ ထိုဉာဏ်၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းကား ဓာတ်ကြီး ၄-ပါးတည်း။

(၈၀)

(ဆ) အာရုံပွင့် ၄-ပါး

၁။ အာကာသာနဗ္ဗာယတန	(ကသိုဏ်းကို ခွါ၍ရအပ်သော) အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်ကို အာရုံပြု၍ ပွားများခြင်း။
၂။ ဝိညာဏဗ္ဗာယတန	အဆုံးမရှိသော ပထမာရူပဝိညာဏ်ကို (အာကာသာနဗ္ဗာယတန စိတ်ကို)အာရုံပြု၍ ပွားများခြင်း။
၃။ အာကိဗ္ဗညာယတန	ပထမာရူပဝိညာဏ်၏ တစိုးတစိမျှ မရှိခြင်းဟူသော နတ္ထိဘော ပညတ်ကို အာရုံပြု၍ ပွားများခြင်း။
၄။ နေဝညာ နာသညာယတန	တတိယာရူပဝိညာဏ်၏ ငြိမ်သက်ခြင်း၊ မွန်မြတ်ခြင်းကို အာရုံပြု၍ ပွားများခြင်း။

(၂) ခရိုက် ၆-ပါး

စရိုက် ။ ။ အလေ့အကျင့် အထုံဝါသနာများခြင်းတို့ကြောင့် ပင်ကိုယ်ရိုးရာ သူတကာဖြစ်နေကျထက် လွန်ကဲပိုမို၍ အဖြစ်များခြင်း။

ခရိုက် ၆-ပါး၏ သဘောအဓိပ္ပါယ်

- ၁။ **ရာဂစရိုက်ရှိသူသည်** = လောကီအာရုံ ကာမဂုဏ်ဘက်၌ မရှက်, မကြောက် လိုက်စားလေ့ရှိ၏။
- ၂။ **ဒေါသစရိုက်ရှိသူသည်** = နေရာတိုင်း၌ ရူးရှူးရှဲရှဲနှင့် အမြဲစိတ်တို့လေ့ရှိ၏။
- ၃။ **မောဟစရိုက်ရှိသူသည်** = ထုံထိုင်းဖျင်းအပြီး အရာရာတွင် အောက်ကျနောက်ကျ ဖြစ်လေ့ရှိ၏။
- ၄။ **သဒ္ဓါစရိုက်ရှိသူသည်** = ရတနာမြတ်သုံးပါးကို လွန်စွာ ကြည်ညိုတတ်၏။ (သို့သော် အသိဉာဏ်နည်းလျှင် အလွဲအမှား အတု အယောင်ကို ကြည်ညိုမိတတ်၏။
- ၅။ **ဗုဒ္ဓိစရိုက် (ဝါ) ပညာစရိုက်ရှိသူသည်** = ထက်မြက်သော ဉာဏ်ပညာဖြင့် အရာရာတွင် စဉ်းစားဆင်ခြင်လေ့ရှိ၏။ (ပြောတိုင်းမယုံ)
- ၆။ **ဝိတက်စရိုက်ရှိသူသည်** = အကြံအစဉ်များပြီးလျှင် အလုပ်မတွင်ကျယ်ပဲ ရှိတတ်၏။

(၈၁)

သပ္ပာယ်ဘောဒဓနိး

မည်သည့်စရိုက်ရှိသူအား မည်သည့်ကမ္မဋ္ဌာန်းနှင့်လျှောက်ပတ်သည်ဟု ခွဲပြရာအခန်းကို **“သပ္ပာယ်ဘောဒဓနိး”**ဟု ခေါ်သည်။

- (က) ရာဂ, ဒေါသ, မောဟ, ဝိတက်-ဟူသော မကောင်းသော စရိုက်များကို ပယ်ရှားဖို့ရာ စရိုက်၏ အကြိုက်မဟုတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားထုတ်ရမည်။
- (ခ) သဒ္ဓါ, ပညာ-ဟူသော ကောင်းသော စရိုက်များကို တိုးတက်လာအောင် စရိုက်၏ အကြိုက်ဖြစ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းများကို အားထုတ်ရမည်။

စရိုက်နှင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းတွဲစပ်ပုံ

စရိုက်	သင့်လျော်သော ကမ္မဋ္ဌာန်း	ပေါင်း
ရာဂ	အသုဘ ၁၀၊ ကာယဂတာသတိ ၁	၁၁
ဒေါသ	နီလ, ပီတ, လောဟိတ, သြဒါတကသိုဏ်း, အပ္ပမညာ ၄	၈
မောဟ, ဝိတက်	အာနာပါနဿတိ	၁
သဒ္ဓါ	ဗုဒ္ဓါ, ဓမ္မာ, သံဃာ, သီလာ, စာဂါ, ဒေဝတာနုဿတိ	၆
ဗုဒ္ဓိ	ဥပသမာနုဿတိ, မရဏာနုဿတိ, သညာ, ဝဝတ္ထာနိ	၄
စရိုက်အားလုံး	ပထဝီ, အပေါ, ဖောဇော, ဝါယော, အကာသ, အလောကကသိုဏ်း, အဂ္ဂပ္ပ ၄	၁၀

၁။ **ရာဂစရိုက်ရှိသူသည်** = အသုဘ ၁၀-ပါး၊ ကာယဂတာသတိခေါ် ကောဋ္ဌာသ ကမ္မဋ္ဌာန်း ၁-ပါး၊ ဤ ၁၁-ပါးသော ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားထုတ်မှသာ ရာဂမီးငြိမ်း၏။

၂။ **ဒေါသစရိုက်ရှိသူသည်** = မေတ္တာစသော အပ္ပမညာ ၄-ပါး၊ နီလ, ပီတ, လောဟိတ, သြဒါတ-ဟူသော ကသိုဏ်း ၄-ပါး၊ ဤ ရှစ်ပါးသော ကမ္မဋ္ဌာန်းနှင့် သင့်တင့်လျှောက်ပတ်၏။

(ဒေါသကြီးသူသည် ဆိုးဝါးသော အာရုံများကို တွေ့မြင်နေရလျှင် သာ၍ ဒေါသ တိုးဖွယ်ရှိ၏။ နီလ-စသော အဆင်းများသည် သန့်ရှင်းကြည်လင်ရကား အာရုံပြု သူတို့အား ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ သောမနဿဖြစ်လာ၏။ မေတ္တာစသည်တို့လည်း

(၈၂)

ထို့အတူပင်တည်း။ ထို့ကြောင့် ဒေါသစရိုက်ရှိသူအဖို့ အထက်ပါ ကမ္မဋ္ဌာန်းရှစ်ပါးကို အားထုတ်ရသည်။)

၃။ **မောဟစရိုက်, ဝိတက်စရိုက်ရှိသူတို့သည်** - အာနာပါနဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းနှင့် သင့်တင့် လျောက်ပတ်၏။

(မောဟစရိုက်ရှိသူသည် ဝိစိကိစ္ဆာ, ဥဒ္ဓစ္စတို့အယှဉ်များသဖြင့် စိတ်ပျံ့လွင့်တုန်လှုပ်၏။ ဝိတက်စရိုက်ရှိသူသည်လည်း စိတ်ကူးအကြံအစည်များ သဖြင့် စိတ်ပျံ့လွင့်၏။ အာနာပါနဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းကား ထွက်သက်, ဝင်သက်ကို အချက်ကျကျလိုက်၍ အာရုံပြု မှတ်ရှုရသဖြင့် တုန်လှုပ်ပျံ့လွင့်နေသောစိတ်ကို ချုပ်၍ ဖမ်းဆွဲထားနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် မောဟ, ဝိတက်စရိုက်ရှိသူတို့သည် အာနာပါနဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပွားများအားထုတ်ရသည်။)

၄။ **သဒ္ဓါစရိုက်ရှိသူသည်** - ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, စာဂါနုဿတိ, ဒေဝတာနုဿတိ-ဟူသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၆-ပါးနှင့် သင့်တင့်လျောက်ပတ်၏။

(ပင်ကို ကောင်းနေသော သဒ္ဓါတရားသည် ဘုရားစသော အာရုံများနှင့် ကြုံတွေ့လျှင် “အတိုင်းထက်အလွန်၊ တံခွန်နှင့် ဘုရား” ဟူသကဲ့သို့ တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုး လာဖွယ်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓါနုဿတိစသော ၆-ပါးသည် သဒ္ဓါစရိုက်ရှိသူနှင့် သင့်တင့်လျောက်ပတ်၏။)

၅။ **ဗုဒ္ဓိ (ပညာ)စရိုက်ရှိသူသည်** - သိမ်မွေ့နက်နဲသော မရဏာနုဿတိ, ဥပသမာနုဿတိ, အာဟာရေပဋိကူလသညာ, စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်ဟူသောကမ္မဋ္ဌာန်း ၄-ပါးနှင့် သင့်တင့် လျောက်ပတ်၏။

(ပညာစရိုက်ရှိသူသည် သိမ်မွေ့နက်နဲသော အာရုံနှင့် ကြုံတွေ့ရသဖြင့် ကြပ်ကြပ်စဉ်းစားရလေလေ ဉာဏ်ပညာတိုးပွား ထက်မြက်လေလေ ဖြစ်သောကြောင့် ဗုဒ္ဓိစရိုက်ရှိသူသည် မရဏာနုဿတိစသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၄-ပါးကို ပွားများ အားထုတ်ရသည်။)

(၈၃)

၆။ အများနှင့်ဆိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၀-ပါး

ပထဝီကသိုဏ်း၊ အာပေါကသိုဏ်း၊ တေဇောကသိုဏ်း၊ ဝါယောကသိုဏ်း၊ အာကာသကသိုဏ်း၊ အာလောကကသိုဏ်းနှင့် အာရုပ္ပ ၄-ပါး ဤကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၀-ပါးတို့သည် မည်သည့်စရိုက်ရှိသူမဆို အားလုံးနှင့် လျှောက်ပတ်၏။

အထက်ပါ ကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၀-ပါးတို့တွင် ကသိုဏ်း ၆-ပါးအနက် -

(က) **မောဟစရိုက်ရှိနေသူသည်** ပင်ကိုယ်ကပင် တွေ့တွေ့ဝေဝေဖြစ်နေရာ ခပ်ကျဉ်းကျဉ်းကသိုဏ်းကို အာရုံပြုနေရလျှင် သာ၍ စိတ်ကျဉ်းကြပ်ဖွယ်ရှိသောကြောင့် ကောက်နယ်တလင်းခန့် ပြန့်ကျယ်သော ကသိုဏ်းဝန်းနှင့်သာ လျှောက်ပတ်၏။ ထိုထက် ကျဉ်းလျှင် မသင့်လျော်။

(ခ) **ဝိတက်စရိုက်ရှိသည်** ပင်ကိုကပင် စိတ်ပျံ့လွင့်လွယ်၍ အကြံများသောကြောင့် ဝိတက်ကို ချုပ်တည်းဖို့ရာ စကောခွက်နယ်ကျဉ်းငယ် သော ကသိုဏ်းဝန်းနှင့်သာ လျှောက်ပတ်၏။ ထိုထက် ကျယ်လျှင် မသင့်လျော်။

✓ **တတ္ထာပိ ကသိဏေသု ပုထုလံ မောဟစရိတဿ၊ ခုဒ္ဒကံ ဝိတက္ကစရိတဿေဝ။**
(သင်္ဂဟ)

ရွေးချယ်ပုံ ။ ။ အထူးလျှောက်ပတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ရွေးချယ်ဖို့ရာ ဤသပ္ပာယ် ဘောဒကို ပြဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ စင်စစ်မှာ ကမ္မဋ္ဌာန်းမှန်လျှင် ရာဂ-စသော စရိုက်ဆိုးကို ပယ်ရှား၍ သဒ္ဓါ၊ ပညာ-ကို တိုးပွားစေနိုင်သည်သာဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မည်သည့်စရိုက်ရှိသူမဆို အလုံးစုံသော ပုဂ္ဂိုလ်အား အလုံးစုံသော ကမ္မဋ္ဌာန်းများ အထိုက်အလျှောက် လျှောက်ပတ်သည်သာ။

(၈၄)

ဘာဝနာဘေဒ

ဘာဝနာဘေဒ ။ ။ ကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀-ကို ဘာဝနာ ၃-ပါးဖြင့် ခွဲပြရာအခန်းကဏ္ဍကို “ဘာဝနာဘေဒ” ဟုခေါ်သည်။

ဘာဝနာ ၃-ပါး

၁။ ပရိကမ္မဘာဝနာ ။ ။ ကသိုဏ်းဝန်းစသောကမ္မဋ္ဌာန်းကို အာရုံပြု၍ “ပထဝီ၊ ပထဝီ” စသည်ဖြင့် နှုတ်က ရွတ်ဆို၍၎င်း၊ စိတ်ဖြင့် မှန်းဆ၍၎င်း ရှေးဦးစွာပွားများမှုကို “**ပရိကမ္မဘာဝနာ**” ဟု ခေါ်သည်။
(ပရိကမ္မဘာဝနာနှင့် မည်သည့်ကမ္မဋ္ဌာန်းမှ မကင်းကောင်း၊ ပရိကမ္မဘာဝနာမှ အဆင့်ဆင့်တက်ရသည်။ အထက်ထက်သော ဘာဝနာတို့ဖြစ်ပွားရန် ပြုပေးတတ်သော ဘာဝနာသည် “**ပရိကမ္မ(ဘာဝနာ)**” မည်၏။)

၂။ ဥပစာရဘာဝနာ ။ ။ ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်တရားတည်းဟူသော အပ္ပနာဘာဝနာ၏ အနီးအပါးဖြစ်သော ဘာဝနာအစဉ်ကို “**ဥပစာရဘာဝနာ**” ဟု ခေါ်သည်။ **ပရိကမ္မဘာဝနာ**သည်ပင်လျှင် တဖြည်းဖြည်း ရင့်သန်လာသည့်အခါ “**ဥပစာရဘာဝနာ**” အမည်ရ၏။

၃။ အပ္ပနာဘာဝနာ ။ ။ ဆိုင်ရာအာရုံ၌ စွဲမြဲစွာ သက်ဝင်တည်နေသော ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်တရားများကို “**အပ္ပနာဘာဝနာ**” ဟု ခေါ်သည်။ (ဥပစာရဘာဝနာထက်လွန်ကဲ၍ အာရုံ၌ စွဲမြဲစွာသက်ဝင်တည်နေသော ဘာဝနာသည် “**အပ္ပနာဘာဝနာ**” မည်၏။)

(၈၅)

ကမ္မဋ္ဌာန်းနှင့် ဘာဝနာ တွဲစပ်ပုံ

- ၁။ ကမ္မဋ္ဌာန်းအားလုံး၌ **ပရိကမ္မဘာဝနာ**ကို ရအပ်၏။
- ၂။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိမှ မရဏာနုဿတိတိုင်အောင် အနုဿတိ ၈-ပါး၊ အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ ၁-ပါး၊ စတုဓာတုဝဝတ္ထာန် ၁-ပါး၊ ဤ ၁၀-ပါးသော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့၌ ပရိကမ္မဘာဝနာနှင့် **ဥပစာရဘာဝနာ**တို့ကို ရအပ်၏။
- ၃။ ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အသုဘ ၁၀-ပါး၊ အပ္ပမညာ ၄-ပါး၊ အာရုပ္ပ ၄-ပါး၊ ကာယဂတာသတိနှင့် အာနာပါနုဿတိ-ဟူသော ကမ္မဋ္ဌာန်းသုံးဆယ်တို့၌ **ဘာဝနာ ၃-မျိုးလုံး**ကို ရအပ်၏။

ဈာန် ။ ။ ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ၌ အထူးမြဲမြံစွာ စူးစူးစိုက်စိုက်ကပ်၍ ရှုမှတ်သော သဘော (ဝါ) ဆန့်ကျင်ဘက်နိဝရဏတရားတို့ကို လောင်မြိုက် တတ်သောသဘော။

ဈာန်အမျိုးအစား။ ။ (က) ရူပါဝစရဈာန် (ပထမဈာန်မှ ပဉ္စမဈာန်ထိ။)
(ခ) အရူပါဝစရဈာန် (ပဉ္စမဈာန် တစ်မျိုးတည်းသာ)

ဈာန်ဖြင့် ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ဝေဖန်ပုံ

- ၁။ ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အာနာပါနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းတို့သည် ရူပါဝစရဈာန် ၅-ပါးလုံး၏ အာရုံဖြစ်ကြသည်။ ဤကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၁-ပါးအနက် တစ်ပါးပါးကို အားထုတ်လျှင် ရူပါဝစရဈာန် ၅-ပါးလုံးကို ရနိုင်သည်။
- ၂။ အသုဘ ၁၀-ပါးနှင့် ကာယဂတာသတိကမ္မဋ္ဌာန်းတို့သည် ပထမဈာန် ကိုသာ ရစေနိုင်၏။
- ၃။ မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာတို့သည် ပထမဈာန်၊ ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန်၊ စတုတ္ထဈာန်တည်းဟူသော ရူပါဝစရဈာန် ၄-ပါးကို ရစေနိုင်၏။
- ၄။ ဥပေက္ခာသည် ရူပါဝစရပဉ္စမဈာန်ကိုသာ ရစေနိုင်၏။
- ၅။ အာရုပ္ပကမ္မဋ္ဌာန်း ၄-ပါးတို့သည် အရူပဈာန် ၄-ပါးကို အသီးသီး ရစေနိုင်၏။

(၈၆)

အထက်ပါစကားရပ်တို့အရ-

- ၁။ ပထမဈာန်၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ (ဝါ)ပထမဈာန်ကို ရစေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ - ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အသုဘ ၁၀-ပါး၊ မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ အာနာပါနဿတိ၊ ကာယဂတာသတိ၊ ပေါင်း ၂၅-ပါးတို့ဖြစ်သည်။
- ၂။ ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန်၊ စတုတ္ထဈာန်တို့၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ (ဝါ) ဒုတိယဈာန်၊ တတိယဈာန်၊ စတုတ္ထဈာန်တို့ကို ရစေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ - ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အာနာပါနဿတိ၊ မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ပေါင်း ၁၄-ပါးဖြစ်သည်။
- ၃။ ပဉ္စမဈာန်၏ အာရုံကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ (ဝါ)ပဉ္စမဈာန်ကို ရစေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ - ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အာနာပါနဿတိ၊ ဥပေက္ခာ၊ အာရူပ ၄-ပါး၊ ပေါင်း ၁၆-ပါး။ (ရူပပဉ္စမဈာန်အတွက် ၁၂-ပါး၊ အရူပပဉ္စမဈာန်အတွက် ၄-ပါးဟု အသီးသီးခွဲယူပါ။)
- ၄။ ရူပါဝစရဈာန်ကို ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်၊ ရစေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းစုစုပေါင်းမှာ - ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အသုဘ ၁၀-ပါး၊ အပ္ပမညာ ၄-ပါး၊ အာနာပါနဿတိ၊ ကာယဂတာသတိ-ဟူ၍ ၂၆-ပါးရှိသည်။
- ၅။ အရူပဈာန်ကို ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့မှာ-အရူပလေးပါးဖြစ်သည်။
- ၆။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိမှ မရဏာနုဿတိတိုင်အောင် အနုဿတိ ၈-ပါး၊ အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ၊ စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်ဟူသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၀-ပါးတို့သည် မည်သည့်ဈာန်ကိုမျှ မဖြစ်ပေါ်စေနိုင်။ မရစေနိုင်။ ဤ ၁၀-ပါးမှ ကြွင်းသော ကျန် ၃၀-သော ကမ္မဋ္ဌာန်းတို့ကသာ ဈာန်ကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ ရစေသည်။

(၈၇)

	ပရိက္ခရာ	ပညာ	အပ္ပနာဘဝနာ					
			ပထမဈာန်	ဒုတိယဈာန်	တတိယဈာန်	စတုတ္ထဈာန်	ပဉ္စမဈာန်	
ကမ္မဋ္ဌာန်းသရုပ်								
ဗုဒ္ဓါနုဿတိ စသောဂ၊ သညာ၊ ဝဝတ္ထာန်	၁၀	။						
ကသိုဏ်း ၁၀၊ အာနာပါနုဿတိ ၁	၁၁	။	။	။	။	။	။	။
အသုဘ ၁၀၊ ကာယဂတာသတိ ၁	၁၁	။	။	။				
မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ ဗုဒ္ဓိတာ	၃	။	။	။	။	။	။	
ဥပေက္ခာ	၁	။	။					။
ရူပဈာန်၏အာရုံစုစုပေါင်း	၂၆			၂၅	၁၄	၁၄	၁၄	၁၂
အကာ၊ ဝိညာ၊ အာကိဉ္ဇ၊ နေဝ	။	။	အာကာ၊ ဝိညာ၊ အာကိဉ္ဇ၊ နေဝ					

ကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀-ကို ပရမတ်၊ ပညတ်ခွဲပုံ

- ၁။ ပရမတ်။ ။
- ဗုဒ္ဓ-မရဏ ၈-ပါး (သီလ-သမာဓိ-ပညာဂုဏ်)
 - အာဟာရေပဋိကူလသညာ ၁-ပါး (ရုပ်+နာမ်)
 - စတုဓာတုဝဝတ္ထာန် ၁-ပါး (ဓာတ် ၄-ပါး)
 - ဝိညာဏဉ္ဇာယတန ၁-ပါး (အာကာကု+ကြိစိတ်)
 - နေဝသညာ ၁-ပါး (အာကိဉ္ဇု၊ ကြိစိတ်)
 - ပေါင်း ၁၂-ပါး။
- ၂။ ပညတ်။ ။
- ကသိုဏ်းပညတ် ၁၀-ပါး
 - အသုဘပညတ် ၁၀-ပါး
 - ကာယဂတာသတိ ၁-ပါး
 - အာနာပါနုဿတိ ၁-ပါး
 - အပ္ပမညာ ၄-ပါး
 - အာကာသာနဉ္ဇာယတန ၁-ပါး
 - အာကိဉ္ဇုညာယတန ၁-ပါး
 - ပေါင်း ၂၈-ပါး။

(၈၈)

ဆောင်။ ။ ကသိုဏ်းဆယ်ဝ၊ အသုဘနှင့်၊ ကောဠာသပါ၊ အာနာပါန၊ ဗြဟ္မဝိဟာ၊
ထိုလေးဖြာ၏၊ သတ္တဝါပညတ်၊ လေးရပ်ဟူပြု၊ အာရူပွယ်၊ နှစ်သွယ်
ပ,တ၊ ဌဗ္ဗိသ-တို့၊ မုချပညတ်၊ အာရုံမှတ်လော။ ကြွင်းလတ်ဆယ့်နှစ်၊
ပရမတ်စစ်သည်၊ ခွဲလစ်လေးဆယ် ကမ္မဋ္ဌာန်းတည်း။

(၅၉)

ဂေါစရဘောဒ

သုံးပါးသော အာရုံနိမိတ်အပြားဖြင့် ရသင့်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ခွဲပြရာ အခန်းကို **“ဂေါစရဘောဒ”**ဟု ခေါ်သည်။

ဂေါစရသဒ္ဓါနှင့် နိမိတ္တသဒ္ဓါတို့သည် “အာရုံ”ဟူသော အနက်ကို ဟောကြ ကုန်၏။

နိမိတ်တို့တွင် -

၁။ ပရိကမ္မနိမိတ်၊ ဥဂ္ဂဟနိမိတ် ၂-ပါးကို ကမ္မဋ္ဌာန်း ၄၀-လုံး၌ ထိုက်သည်အား လျော်စွာ ပရိယာယ်အားဖြင့် ရအပ်၊ ရနိုင်၏။

၂။ ပဋိဘာဂနိမိတ်တို့ကား ကသိုဏ်း ၁၀-ပါး၊ အသုဘ ၁၀-ပါး၊ ကာယဂတာ သတိ၊ အာနာပါနုဿတိ-ဟူသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၂၂-ပါးတို့၌သာ ရအပ်၏။ (ကြွင်းသော ဗုဒ္ဓါနုဿတိစသော အနုဿတိ ၈-ပါး၊ သညာ ၁-ပါး၊ ဝဝတ္ထာန် ၁-ပါး၊ အပ္ပမညာ ၄-ပါး၊ အာရုပ္ပ ၄-ပါးဟူသော ၁၈-ပါးတို့၌ မရအပ်။)

နိမိတ် ၃-မျိုး

နိမိတ္တ ။ ။ ကမ္မဋ္ဌာန်းဘာဝနာပွားများစဉ် ထင်မြင်လာသော အာရုံများကို **“နိမိတ္တ- နိမိတ်”**ဟု ခေါ်သည်။

၁။ **ပရိကမ္မနိမိတ် ။ ။** ကမ္မဋ္ဌာန်းစ၍ စီးဖြန်းသောအခါ အာရုံပြုအပ်သော ပထဝီ ကသိုဏ်းဝန်း၊ အသုဘအလောင်းကောင်စသော အာရုံ။

၂။ **ဥဂ္ဂဟနိမိတ် ။ ။** (ပရိကမ္မဘာဝနာဖြင့် အတော်အတန်ပွားများမိသောအခါ ပကတိမျက်စိဖြင့် မြင်နေရသကဲ့သို့) စိတ်ထဲ၌ စွဲမြဲထင်မြင် နေသော ပထဝီကသိုဏ်း စသော အာရုံများ။

၃။ **ပဋိဘာဂနိမိတ် ။ ။** ဥဂ္ဂဟနိမိတ်ဖြစ်ပြီးနောက် ဆက်လက်ပွားများအားထုတ် သောအခါ ထိုဥဂ္ဂဟနိမိတ်နှင့် အလားတူသော (ပရိကမ္မနိ မိတ်၊ ဥဂ္ဂဟနိမိတ်တို့ထက် အဆပေါင်းများစွာသာ လွန်သော) အလွန်သန့်ရှင်း ကြင်လင်စွာ စိတ်ထဲထင်လာသော အာရုံ။

(၉၀)

ဘာဝနာနှင့် နိမိတ်တွဲစပ်ပုံနှင့် ရှုပစ္စာန်ဖြစ်ပုံ

ပရိကမ္မနိမိတ်, ဥဂ္ဂဟနိမိတ်	ပရိကမ္မဘာဝနာ
ပဋိဘာဂနိမိတ်	ဥပစာရဘာဝနာ, အပ္ပနာဘာဝနာ

(က) ပရိကမ္မနိမိတ် + ပရိကမ္မဘာဝနာ

ကမ္မဋ္ဌာန်းစတင်အားထုတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ပထဝီကသိုဏ်း- စသော အာရုံ တစ်ခုခုကို ယူရသည်။ ထို့နောက် ၎င်းကသိုဏ်းဝန်းကို မျက်စိဖြင့် ကြည့်၍ “ပထဝီ, ပထဝီ” ဟု ပါဠိလိုဖြစ်စေ၊ “မြေ, မြေ” ဟု မြန်မာလိုဖြစ်စေ အဖန်ဖန်ပွားများရ၏။ ရံခါမျက်စိမှိတ်၍ နှုတ်က ရွတ်လျက်သော်၎င်း၊ မရွတ်ဘဲ သော်လည်းကောင်း ဆင်ခြင်ရာ၏။ ထိုသို့ မျက်စိဖြင့် ကြည့်ရှုအပ်, စိတ်ဖြင့်မှန်းဆ အပ်သော ကသိုဏ်းဝန်းအာရုံကို **“ပရိကမ္မနိမိတ်”** ဟု ခေါ်ပြီး၊ ကြည့်ရှု၍ သော်၎င်း, မှန်းဆ၍ သော်၎င်း ပွားများမှု (ဘာဝနာ) ကို **“ပရိကမ္မဘာဝနာ”** ဟု ခေါ်သည်။

(ခ) ဥဂ္ဂဟနိမိတ် + ပရိကမ္မဘာဝနာ

ဤသို့ မှိတ်တုံ, ဖွင့်တုံအဖုံဖုံဖြင့် အာရုံပြု၍ ဆင်ခြင်ပွားများဖန်များ သောအခါ ကသိုဏ်းဝန်းအာရုံသည် မျက်စိဖြင့် တိုက်ရိုက်မြင်ရသကဲ့သို့ စိတ်ထဲ၌ (မနောဒွါရ၌) ထင်ထင်ရှားရှားပေါ်လာ၏။ ဤကဲ့သို့ စိတ်ထဲ၌ ထင်ထင်ရှားရှား ပေါ်လာသောအာရုံကို **“ဥဂ္ဂဟနိမိတ်”** ဟုခေါ်သည်။ ဤဥဂ္ဂဟနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ဆက်လက်ပွားများနေသောဘာဝနာသည် ပရိကမ္မဘာဝနာပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ရှေးကထက် သမာဓိရ၍ တည်ကြည်လှသော **“ပရိကမ္မဘာဝနာ”** ဖြစ်သည်။

(ဂ) ပဋိဘာဂနိမိတ် + ဥပစာရဘာဝနာ

ထိုပရိကမ္မဘာဝနာ (သမာဓိ)ဖြင့် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ဆက်လက် ပွားများအားထုတ်သောအခါ ထိုဥဂ္ဂဟနိမိတ်နှင့် ပုံသဏ္ဍာန်ပမာဏတူသော (ဝတ္ထုဒြပ်ပရမတ်သဘောမှ လွတ်သော ဘာဝနာကြောင့်ဖြစ်ပေါ်လာသော) ပညတ်အာရုံသည် ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ စိတ်ထဲ၌ ငြိမ်သက်စွဲတည်လာ၏။

(၉၁)

၎င်းအာရုံသည် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်ထက် အဆပေါင်းရာထောင်မကသာလွန်၍ ကြည်နူး ဖွယ်ရာ၊ ကြည်လင်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ၎င်းအာရုံကို “ပဋိဘာဂနိမိတ်” ဟု ခေါ်သည်။

ထိုသို့ ပဋိဘာဂနိမိတ်ထင်လာသောအခါမှ စ၍ သမာဓိ၏ ဘေးရန်ဖြစ်သော ကာမစ္ဆန္ဒ-စသော နီဝရဏတရားများ ကင်းကွာ၍ ဝိတက်စသော ဈာန်အင်္ဂါ ၅-ပါးတို့သည် မိမိတို့ဆိုင်ရာကိစ္စတို့ကို အထင်အရှား ဆောင်ရွက်ကြလေပြီ။ ထို့ကြောင့် အားထုတ်အပ်သော ဘာဝနာအဆင့်အတန်းကို လွန်ပြီး ဈာန်၏အနီး အနားရောက်နေသော ပွားများမှု “ဥပစာရဘာဝနာ” အဆင့်သို့ ရောက်ပြီးဖြစ်၏။

(ဥပစာရ - အပ္ပနာအနီးအပါး၌ ဖြစ်သောဈာန်။)

(ဃ) ပဋိဘာဂနိမိတ် + အပ္ပနာဘာဝနာ

ပဋိဘာဂနိမိတ်ထင်လာ၍ ဥပစာရဘာဝနာသို့ ရောက်ပြီးသော ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုထင်လာသော ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ဆက်လက်ပွားများ အားထုတ်သည်ရှိသော် ထက်မြက်သောဉာဏ်ရှိသူတို့မှာ မကြာခင် “အပ္ပနာဘာဝနာ” ခေါ် ရူပပထမဈာန်ကို ရလာလေသည်။

ဉာဏ်မထက်မြက်သူဖြစ်ခဲ့လျှင် ထိုရပြီးသောပဋိဘာဂနိမိတ်ကို မပျောက် ကွယ်သွားရအောင် ကောင်းစွာစောင့်ရှောက်လျက် အဆက်မပြတ် အထပ်ထပ် အားထုတ်ရသည်။

ဒုတိယဈာန်စသည်ဖြစ်ပုံ

ဒုတိယဈာန်ကို ရလိုသောယောဂီသည် မိမိရရှိပြီး ပထမဈာန်ကို **ဝသီဘော် ၅-ပါး**တို့ဖြင့် အလွန်စွမ်းရည်သတ္တိထက်မြက်လာအောင် အဖန်ဖန်ဝင်စားရသည်။ ပြုလုပ်ရသည်။ ထိုသို့ ပထမဈာန်ကို အစွမ်းထက်အောင်ပြုလုပ်ပြီးနောက် ကြမ်းတမ်းသော ဝိတက်ကို အပြစ်ရှာ၍ ရှေးကထင်ပြီးသော ပဋိဘာဂနိမိတ်ကိုပင် ဆက်လက်အားထုတ်သည်ရှိသော် - ဝိတက် မပါ။ ဈာန်အင်္ဂါ ၄-ပါးသာ ပါရှိသော **ဒုတိယဈာန် - အပ္ပနာဘာဝနာ** ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(၉၂)

ထိုနည်းတူစွာ -

တတိယဈာန်ကို ရလိုလျှင် ဝိစာရကို ပယ်ခြင်းငှာ

(ဝိတက်ရန်သူနှင့် နီးကပ်၍)

စတုတ္ထဈာန်ကို ရလိုလျှင် ပီတိကို ပယ်ခြင်းငှာ

(မငြိမ်သက်သောသဘောရှိ၍)

ပဉ္စမဈာန်ကို ရလိုလျှင် သုခကိုပယ်ခြင်းငှာ

(ပီတိမိတ်ဆွေဖြစ်၍) အားထုတ်ရမည်။

(အောက်အောက်ဈာန်ရှိ စိတ်, စေတသိက်တို့ထက် အထက်ထက်ဈာန်၌ ရှိသော စိတ်, စေတသိက်တို့ကပို၍ သိမ်မွေ့ကြ၏။ ထိုသို့ သိမ်မွေ့သော ဈာန် အင်္ဂါများ ဖြစ်ပေါ်စေရန် အားထုတ်ရမည်-ဟူလို။)

ဝသီဘော် ၅-ပါး

၁။ အာဝဇ္ဇနဝသီဘော်	ဈာန်အင်္ဂါတို့ကို လျှင်မြန်စွာ ဆင်ခြင်နိုင်သော စွမ်းရည်
၂။ သမာပဇ္ဇနဝသီဘော်	လျှင်မြန်စွာ ဈာန်ဝင်စားနိုင်သော စွမ်းရည်
၃။ အဓိဋ္ဌာန်ဝသီဘော်	ဘွင်စိတ်ကို လွှမ်းမိုး၍ ဈာန်စိတ်အစဉ်ကို အလိုရှိသမျှ ထိန်းထားနိုင်သည့် စွမ်းရည်။
၄။ ဝုဋ္ဌာနဝသီဘော်	ရည်မှန်းထားသောကာလအပိုင်းအခြားကို မကျော်လွန် စေဘဲဈာန်မှ ထနိုင်သော စွမ်းရည်။
၅။ ပစ္စေဝေက္ခဏာဝသီဘော်	ဈာန်အင်္ဂါတို့ကို ဆင်ခြင်သော ပစ္စေဝေက္ခဏာဇောဝီထိ တို့၏ တစ်ဝီထိနှင့် တစ်ဝီထိအကြားဝယ် ဘဝင်များစွာ မခြားပဲ ဆက်ကာဆက်ကာ ဆင်ခြင်နိုင်သော စွမ်းရည်။

(၉၃)

အာရူပဗျာန် (အရူပဗျာန်) ၄-ပါးဖြစ်ပေါ်ပုံ

- ၁။ ရူပါဝစရပဉ္စမဗျာန်ကို အခြေခံ၍ အရူပဗျာန်သို့ တက်လှမ်းရ၏။
 ရူပါဝစရပဉ္စမဗျာန်ကို ဝသီဘော် ၅-ပါးဖြင့် အဖန်ဖန်လေ့လာပြီးသောအခါ
 ရုပ်ခန္ဓာ၌ စက်ဆုပ်သဖြင့် အာကာသမှ အခြားကသိုဏ်း ၉-ပါးတို့တွင်
 တစ်ပါးပါးကို ပယ်ခွါသဖြင့် ရလာသော ကောင်းကင်ပညတ်ကို **“အနန္တော
 အာကာသော - ကောင်းကင်ပညတ်သည် အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိ”**
 ဟု အဖန်ဖန်တလဲလဲပွားများလျှင် **“အာကာသာနဉ္စာယတနဗျာန်-
 ဟူသော ပထမအရူပဗျာန်”**ဖြစ်ပေါ်လာ၏။
- ၂။ ထိုပထမအရူပဉ္စာယတနဗျာန်ကိုပင် **“အနန္တံ ဝိညာဏံ - ပထမအရူပဉ္စာယ
 သည် အဆုံးအပိုင်းအခြားမရှိ”**ဟု အဖန်တလဲလဲပွားများလျှင် **ဝိညာဏ-
 ဉ္စာယတနဗျာန်-ဟူသော ဒုတိယအရူပဉ္စာယတနဗျာန်**ဖြစ်ပေါ်လာ၏။
- ၃။ ထိုပထမအရူပဉ္စာယတနဗျာန်၏ မရှိခြင်းဟူသော နတ္ထိဘောပညတ်ကို **“နတ္ထိ
 ကိဉ္စိ - စိုးစဉ်းအနည်းငယ်မျှ မရှိ”**ဟူ၍ အဖန်တလဲလဲ ပွားများလျှင်
အာကိဉ္စညာယတနဗျာန်-ဟူသော တတိယအရူပဉ္စာယတနဗျာန်ဖြစ်ပေါ်လာ၏။
- ၄။ ထိုတတိယအရူပဉ္စာယတနဗျာန်ကို **“သန္တမေတံ, ပဏီတမေတံ - ဤတတိယ
 ရူပဉ္စာယတနဗျာန်သည် ငြိမ်သက်၏၊ မွန်မြတ်၏”**ဟု အဖန်တလဲလဲပွားများ
 လျှင် **နေဝသညာနာသညာယတနဗျာန်ဟူသော စတုတ္ထအရူပဉ္စာယတနဗျာန်**ဖြစ်
 ပေါ်လာ၏။

အပ္ပနာသို့ မရောက်စေနိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်း ၁၀-ပါးတို့တွင် -

ဗုဒ္ဓါနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းကို စီးဖြန်းလိုသူသည် - အရဟံဂုဏ်တော်ကို
ပွားများလိုလျှင် အရဟံဂုဏ်တော်ကို အာရုံပြု၍ **“ဣတိပိ သော ဘဂဝါ အရဟံ”**ဟု
ပရိကံပြုရမည်။

- ဂုဏ်တော်သည် ပရိကမ္မနိမိတ်မည်၏။
- ပွားများမှုသည် ပရိကမ္မဘာဝနာမည်၏။

(၉၄)

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဂုဏ်တော်ကို ပွားများလိုလျှင် ထိုဂုဏ်တော်ကို အာရုံပြု၍ “**ဣတိပိသော ဘဂဝါ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ**” စသည်ဖြင့် ပွားများရမည်။ နောက် ဂုဏ်တော်များ၌လည်း ဤနည်းအတိုင်း သိပါ။

ထိုဂုဏ်တော်အာရုံကို ကောင်းစွာယူမိသည်ရှိသော် (ဥဂ္ဂဟနိမိတ်ထင်လာ သည်ရှိသော်) ထိုအခါ ယခင်ပရိကမ္မဘာဝနာသည် တည်ကြည်လှလေပြီ။ ထို့ထက် သမာဓိရလာသောအခါ နီဝရဏကိလေသာတို့ ကင်းကွာသဖြင့် ဥပစာရဘာဝနာ အဆင့်အတန်းသို့ တက်လှမ်းမိလေပြီ။

✓ အဝေသေသေသု စ ဒသသု ကမ္မဋ္ဌာနေသု ဗုဒ္ဓဂုဏာဒိက-မာရမ္မဏ-မာရဗ္ဗ (ပ) ဥပစာရော စ သမ္ပဇ္ဇတိ။ (သင်္ဂဟ)

အဘိညာဉ်ခန်း

အဘိညာဉ်။ ။ အလွန်အကျွံအထူးသိတတ်သော ရူပပဉ္စမဈာန်၌ယှဉ်သော ဉာဏ်ကို “**အဘိညာဉ်**” ဟုခေါ်သည်။ ထိုဉာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ရူပပဉ္စမဈာန် စိတ်ကိုလည်း သဟစရဏ(တကွဖြစ်ဘက်)နည်းအရ “**အဘိညာ-အဘိညာဉ်**” ဟုပင် ခေါ်နိုင်သည်။

အဘိညာဉ်ဖြစ်ပုံ။ ။ ရူပါဝစရပဉ္စမဈာန်ကို ရရှိထားသောသူသည် အဘိညာဉ် ရအောင်အားထုတ်လိုသည်ရှိသော် အဘိညာဉ်၏ အခြေခံ ဖြစ်သော ရူပါဝစရပဉ္စမဈာန်ကို ဝင်စား၍ ထိုဈာန်မှ ထပြီးလျှင် အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း စသည်ကို (ဝါ) အဓိဋ္ဌာန်အပ်, ဖန်ဆင်းအပ်သော အရာ, အထောင်စသော သူငယ်အသွင်စသည်ကို ဆင်ခြင်၍ “**သတံ ဟောမိ, သဟသံ ဟောမိ**” စသည်ဖြင့် အဖန်တလဲလဲစီးဖြန်းခြင်း ပရိကမ်ကို ပြုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သန္တာန်၌ အဘိညာဉ် အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ရူပါဝစရပဉ္စမဈာန်စိတ်သည် ရူပါရုံစသောအာရုံတို့၌ ထိုက် သည်အားလျော်စွာ အပွနာ၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်၏။ (အဘိညာဉ်ရလေတော့၏။)

(၉၅)

ခိတ္တဝိသုဒ္ဓိ၏ အထွတ်အထိပ်ဖြစ်သော အဘိညာဉ် (၅၆၊၇)ပါး

၁။ ကုဒ္ဓိဝိအဘိညာဉ်	တန်ခိုးအမျိုးမျိုးကို ဖန်ဆင်းနိုင်သော အဘိညာဉ်
၂။ ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်	နတ်မျက်စိကဲ့သို့ ဝေးသောအဆင်း၊ သေးငယ်သော အဆင်းကို မြင်နိုင်သော အဘိညာဉ်
၃။ ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်	နတ်နားကဲ့သို့ ဝေးသောအသံ၊ တိုးတိုးသံကိုလည်း ကြားနိုင်သော အဘိညာဉ်
၄။ ဖရုစိတ္တဝိဇာနဒအဘိညာဉ်	သူများစိတ်ကို သိနိုင်သော အဘိညာဉ်
၅။ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိအဘိညာဉ်	ရှေးရှေးဘဝများ၌ ဖြစ်ခဲ့သမျှအကြောင်းကို ပြန်ပြောင်း၍ အောက်မေ့နိုင်သော အဘိညာဉ်
၆။ ယထာကမ္မူပဂအဘိညာဉ်	ကံအားလျော်စွာ ထိုထိုဘုံဘဝတို့၌ ဖြစ်ကြရသော သတ္တဝါများကို မြင်နိုင်သည့်အဘိညာဉ်
၇။ အနာဂတံသအဘိညာဉ်	နောင်အနာဂတ်၌ ဖြစ်လတ္တံ့သော အကြောင်းအရာ များကို သိမြင်နိုင်သော အဘိညာဉ်

အဘိညာဉ် ၅-ပါး၊ ၆-ပါး၊ ၇-ပါး ဟူရာ၌ -

- (က) အဘိညာဉ် ၅-ပါးဟုဆိုလျှင် ယထာကမ္မူပဂနှင့် အနာဂတံသအဘိညာဉ် ၂-ပါးကို (ဒိဗ္ဗစက္ခုနှင့် မကင်းသောကြောင့်) ဒိဗ္ဗစက္ခုအဘိညာဉ်၌ သွင်းယူရာ၏။
- (ခ) အဘိညာဉ် ၆-ပါးဟု ဆိုပြန်လျှင်ကား အထက်ပါ ၅-ပါးတွင် အာသဝက္ခယအဘိညာဉ်ကို ထည့်ပေါင်းရ၏။

အာသဝက္ခယအဘိညာဉ် ။ ။ အာသဝေါတရားတို့ကို ကုန်ခန်းစေနိုင်သော အရဟတ္တမဂ်။

လောကီ + လောကုတ္တရာ

အာသဝက္ခယအဘိညာဉ်သည် လောကုတ္တရာ။ ကျန်အဘိညာဉ်တို့ကား လောကီအဘိညာဉ်များဖြစ်ကြသည်။

(၉၆)

ဆောင်။ ။ စ, သော, ဣဒ်, ပ၊ ပုဗ်, ယ, အ၊ သတ္တ-အဘိညာ။
၅-ဖြာဖြစ်က၊ ယနှင့် အ၊ စ-၌ သွင်းယူပါ။
ခြောက်မူ - အာသဝက်၊ ၅-ဝယ်စွက်၊ သုံးချက်နားလည်ပါ။

ပါရမီထူးသူတို့သည် မဂ်ရရုံမျှဖြင့်၎င်း၊ ရူပပစ္စမဈာန်ရရုံမျှဖြင့်၎င်း အဘိညာဉ်ကို ရနိုင်၏။ ပါရမီထူး မရှိသူတို့ကား ဈာန်သမာပတ် ၈-ပါး၊ ၉-ပါးလုံးနှင့် ကသိုဏ်း ၁၀-ပါးလုံး၌ အသားကျစွာ ပွားများအားထုတ်လေ့လာမှသာ ဈာန်တစ်မျိုးမျိုးပေါက်ကာ အဘိညာဉ်ကို ရရှိနိုင်သည်။

သမထဘာဝနာအကျိုး

- ၁။ ဈာန်ချမ်းသာခံစားခြင်း
- ၂။ အဘိညာဉ်ရခြင်း
- ၃။ ဝိပဿနာအခြေခံဖြစ်ခြင်း
- ၄။ နိရောဓသမာပတ်အခြေခံဖြစ်ခြင်း
- ၅။ ဈာန်ဖြင့် ကွယ်လွန်လျှင် ဗြဟ္မဒုဘုံ၌ ဖြစ်ခြင်း။
(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၃၆၈။)

(၉၇)

ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းနည်း

ဤဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းဝယ် သိမှတ်ဖွယ်များကား -

- ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ ၇-ပါး ၂။ လက္ခဏာ ၃-ပါး
- ၃။ အနုပဿနာ ၃-ပါး ၄။ ဝိပဿနာဉာဏ် ၁၀-ပါး
- ၅။ ဝိမောက္ခ ၃-ပါး ၆။ ဝိမောက္ခမုခ ၃-ပါးဟူ၍ ၆-မျိုးတို့တည်း။

(၁) ဝိသုဒ္ဓိ ၇-ပါး (အထူးစင်ကြယ်သောတရား ၇-ပါး)

၁။ သီလဝိသုဒ္ဓိ	သီလ၏ အထူးစင်ကြယ်ခြင်း ရဟန်းများ၌ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလလုံခြုံမှု သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်၏။ လူများ၌ ယုတ်စွအဆုံး ၅-ပါးသီလလုံခြုံမှု သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်၏။ ရှင်သာမဏေများ၌ ၁၀-ပါးသီလလုံးခြုံမှု သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်၏။
၂။ စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ	ကာမစ္ဆန္ဒနီဝရဏစသော အညစ်အကြေးတို့မှ စိတ်၏ စင်ကြယ်ခြင်း။ (ဥပစာရဘာဝနာသို့ရောက်လျှင် နီဝရဏတို့စင်ကြယ်ပြီးဖြစ်၍ စိတ္တဝိသုဒ္ဓိဖြစ်၏။ အပ္ပနာဘာဝနာသို့ ရောက်လျှင်မူကား ဆိုဘွယ် ရာ မရှိပြီ။)
၃။ ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ	နာမ်၊ ရုပ်တို့ကို လက္ခဏာ၊ ရသ၊ ပစ္စုပဋ္ဌာန်၊ ပဒဋ္ဌာန်အားဖြင့် ဆင်ခြင်သဖြင့် အတ္တ-ဟု စွဲလမ်းသော မိစ္ဆာအယူမှ စင်ကြယ်ခြင်း။
၄။ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိ	“ငါသည် ရှေးက ဖြစ်မှ ဖြစ်ခဲ့ဘူးလေရဲ့လား၊ အလုံးစုံကို အကုန် သိနိုင်သော ဘုရားရှင်ဟူသည် ရှိမှ ရှိနိုင်ပါမည်လား” စသော ယုံမှားသံသယမှ လွန်မြောက်ကြောင်းဖြစ်သောဉာဏ်။
၅။ မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏ ဒဿနဝိသုဒ္ဓိ	ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းဘေးရန်တို့ကို သိမ်းဆည်းသော အားဖြင့် မဂ်ဟုတ်သည်/မဟုတ်သည်ကို သိမြင်နိုင်သော ဉာဏ်၏ စင်ကြယ်ခြင်း။
၆။ ပဋိပဒါဉာဏ ဒဿဝိသုဒ္ဓိ	မဂ်၊ ဖိုလ်သို့ရောက်ကြောင်းဉာဏ်အမြင်၏ စင်ကြယ်ခြင်း။
၇။ ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ	နိဗ္ဗာန်ကို သိမြင်နိုင်သော မဂ်ဉာဏ်၏ စင်ကြယ်ခြင်း။

(၉၈)

(၂) လက္ခဏာ ၃-ပါး

သင်္ခါရတရားတို့၏ အမှတ်အသားကို “လက္ခဏာ” ဟု ခေါ်သည်။

၁။ အနိစ္စလက္ခဏာ	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတရားတို့၏ မမြဲခြင်း ဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း သဘောလက္ခဏာ အမှတ်အသား။
၂။ ဒုက္ခလက္ခဏာ	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတရားတို့၏ သာယာဖွယ်မရှိဘဲ အမြဲ ဖြစ်ပျက်ဒဏ်ကို အစဉ်မပြတ်ခံနေရခြင်း၊ ဆင်းရဲခြင်းသဘော လက္ခဏာအမှတ်အသား။
၃။ အနတ္တလက္ခဏာ	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတရားတို့၏ အစိုးမရခြင်းသဘော လက္ခဏာ အမှတ်အသား။

(ဤသုံးပါးကို လှည်းယာဉ်၊ လေယာဉ်အလား နိဗ္ဗာန်သို့ သွားကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် “လက္ခဏာယာဉ် ၃-ပါး” ဟု ခေါ်စမှတ်ပြုကြ၏။)

(၃) အနုပဿနာ ၃-ပါး

သင်္ခါရတရားတို့ကို အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ-ဟု အဖန်ဖန်ရှုတတ်သော ဉာဏ်ကို “အနုပဿနာ” ဟုခေါ်သည်။ ဝိပဿနာဉာဏ်ပင်တည်း။

၁။ အနိစ္စာနုပဿနာ	သင်္ခါရတရားတို့၏ မမြဲခြင်းအနိစ္စလက္ခဏာပေါ်အောင် အဖန် ဖန်ရှုတတ်သောဉာဏ်
၂။ ဒုက္ခာနုပဿနာ	သင်္ခါရတရားတို့၏ ဆင်းရဲခြင်းဒုက္ခလက္ခဏာပေါ်အောင် အဖန် ဖန်ရှုတတ်သောဉာဏ်
၃။ အနတ္တာနုပဿနာ	သင်္ခါရတရားတို့၏ အစိုးမရခြင်းအနတ္တလက္ခဏာပေါ်အောင် အဖန်ဖန်ရှုတတ်သောဉာဏ်

(၉၉)

(၄) ဝိပဿနာဉာဏ် ၁၀-ပါး = ဝိပဿနာဝုဒ္ဓိ

(ဝိသုဒ္ဓိ ၄-ပါးကို ရပြီးနောက် သင်္ခါရတရားတို့ကို သုံးသပ်ပွားများရသည့် ဉာဏ် ၁၀-ပါး။)

အနုပဿနာဉာဏ်သည်ပင် သမ္မသန-စသော အမည်ဖြင့် ၁၀-မျိုးပြား ပြန်၏။ ထို ၁၀-မျိုးကို ဝိပဿနာဉာဏ် ၁၀-ပါးဟု မှတ်ပါ။

၁။ သမ္မသနဉာဏ်	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့ကို (ခန္ဓာစသည်ဖွဲ့၍) အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ-ဟု ရှုမြင်သုံးသပ်သောဉာဏ်။
၂။ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့၏ ဖြစ်မှု, ပျက်မှု ၂-ပါးကို ရှုသော ဉာဏ်။(ဤနေရာ၌ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ရင့်သန်လာသော် အန္တရာယ် ၁၀-ပါးနှင့် တွေ့ကြုံရတတ်သည်။)
၃။ ဘင်္ဂဉာဏ်	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့၏ ပျက်မှုသက်သက်ကိုသာ ရှုသောဉာဏ်
၄။ ဘယဉာဏ်	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့သည် ကြောက်မက်ဖွယ်ရာဘေး ဆိုးကြီးပါတကားဟူ၍ ရှုမြင်သောဉာဏ်
၅။ အာဒိနဝဉာဏ်	ရုပ်နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့၌ အားကိုးရာမရှိ အပြစ်အတိပါတကား-ဟု ရှုမြင်သောဉာဏ်။
၆။ နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်	သင်္ခါရတရားတို့ကို ငြီးငွေ့ဖွယ်ဟု ရှုမြင်သောဉာဏ်။
၇။ မုစ္စိတုကမုတာဉာဏ်	ငြီးငွေ့၍ သင်္ခါရတို့မှ လွတ်ခြင်းငှာ အလိုရှိသည်၏ အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သောဉာဏ်
၈။ ပဋိသင်္ခါဉာဏ်	လွတ်ခြင်း၏အကြောင်းပြည့်စုံခြင်းငှာ တဖန်သင်္ခါရ တရား တို့ကို သိမ်းဆည်းသည်၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်သောဉာဏ်။
၉။ သင်္ခါရပေက္ခာဉာဏ်	သင်္ခါရတရားတို့၌ ကြောက်ခြင်း, နှစ်သက်ခြင်းကို ကြဉ် သောအစွမ်းဖြင့် လျှစ်လျူရှု၍ ဖြစ်သောဉာဏ်။ (သင်္ခါရတရားတို့၌ မုန်း+ချစ်မပြု လျှစ်လျူရှုသောဉာဏ်။)
၁၀။ အနုလောမဉာဏ်	ရှေးဉာဏ် ၉-ပါးတို့၏ကိစ္စပြီးခြင်းအထက်၌ ၃၇-ပါးသော ဗောဓိပက္ခိယတရားနှင့် လျော်သောဉာဏ်။ (မဂ္ဂဝိထိတွင် ပါဝင်သော ပရိကံ, ဥပစာ, အနုလုံကိစ္စတပ်သော ဉာဏ်။)

(၁၀၀)

(၅) ဝိမောက္ခ ၃-ပါး

ကိလေသာတို့မှ လွတ်သော မဂ်, ဖိုလ်တရားကို “ဝိမောက္ခ” ဟု ခေါ်သည်။

၁။ သုညတဝိမောက္ခ	အတ္တမှကင်းဆိတ်သည်ဖြစ်၍ ကိလေသာသံယောဇဉ်စသည်တို့မှ လွတ်သော မဂ်, ဖိုလ်။
၂။ အနိမိတ္တဝိမောက္ခ	နိစ္စနိမိတ်စသည်မရှိသည်ဖြစ်၍ ကိလေသာ, သံယောဇဉ်စသည်တို့မှ လွတ်သော မဂ်, ဖိုလ်။
၃။ အပ္ပဏိဟိတဝိမောက္ခ	တဏှာတည်းဟူသော တောင့်တခြင်းကင်းသည်ဖြစ်၍ ကိလေသာ, သံယောဇဉ်တို့မှ လွတ်သော မဂ်, ဖိုလ်။

(၆) ဝိမောက္ခမူလ ၃-ပါး

(မဂ်, ဖိုလ်တံခါးဝသဖွယ်ဖြစ်သော အနုပဿနာဉာဏ် ၃-ပါး)

၁။ သုညတနုပဿနာ	အတ္တမှ ဆိတ်ခြင်းကို အဖန်တလဲလဲရှုသောဉာဏ်
၂။ အနိမိတ္တာနုပဿနာ	နိစ္စနိမိတ်စသည်၏မရှိခြင်းကို အဖန်တလဲလဲရှုသောဉာဏ် (အနိစ္စာနုပဿနာဉာဏ်)
၃။ အပ္ပဏိဟိတာနုပဿနာ	တဏှာတည်းဟူသော တောင့်တခြင်းကင်းသည်ကို အဖန်တလဲလဲရှုသောဉာဏ် (ဒုက္ခာနုပဿနာဉာဏ်)

(၁၀၀)

ဝိသုဒ္ဓိဘေဒ

ဝိသုဒ္ဓိနှင့် ဉာဏ်စဉ်အဆင့်ဆင့်ဖြစ်ပေါ်လာပုံ

ဝိပဿနာဘာဝနာရှုမှတ်ပွားများသူသည် ဝိသုဒ္ဓိအဆင့်ဆင့်၊ ဝိပဿနာ ဉာဏ်စဉ် အဆင့်ဆင့်ဖြစ်ပေါ်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံး မဂ် ၄-ပါး၊ ဖိုလ် ၄-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်တိုင်အောင် ရောက်ရှိသွားကြသည်။

(၁) သီလဝိသုဒ္ဓိ = သီလ၏ အထူးစင်ကြယ်ခြင်း

- (က) လူဝတ်ကြောင်ဖြစ်လျှင် အယုတ်ဆုံး ၅-ပါးသီလလုံခြုံရမည်။ စွမ်းနိုင်လျှင် ၈-ပါး၊ ၉-ပါး၊ ၁၀-ပါး၊ သီလတစ်မျိုးမျိုးစောင့်ထိန်းရမည်။ သို့မှသာ သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်မည်။
- (ခ) ရဟန်းတော်များ၌ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ ၄-မျိုးလုံခြုံမှသာ သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်မည်။

စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ ၄-မျိုး

၁။	ပါတိမောက္ခသံဝရသီလ	ပါတိမောက်လာ အကျဉ်း ၂၂၇-သွယ်၊ အကျယ် ကုဋေကိုးထောင်ကျော် သီလစောင့်ထိန်းခြင်း။
၂။	ဣန္ဒြိယသံဝရသီလ	စက္ခုမြေ (ပ) မနိမြေဟူသော ဣန္ဒြိယ ၆-ပါး၌ အကုသိုလ် မဖြစ်အောင်စောင့်ထိန်းခြင်း။
၃။	အာဇီဝပါရိသုဒ္ဓိသီလ	အသက်မွေးမှုစင်ကြယ်ခြင်း (ဒကာ၊ ဒကာမတို့ လှူဒါန်းချင်လာအောင် သစ်သီး ပေးမှု၊ ပန်းပေးမှု၊ ဂုဏ်ထူးမရှိဘဲ ရှိသယောင် ဟန် ဆောင်မှုစသည်တို့ကိုရှောင်ကြည်၍ စင်ကြယ်စွာရ အပ်သောပစ္စည်းကိုသာ ခံယူသုံးစွဲခြင်း)
၄။	ပစ္စယသန္နိသိတသီလ	ပစ္စည်း ၄-ပါး၌ မှီ၍ဖြစ်သော သီလ (ပစ္စည်းလေးပါးကို သုံးစွဲရာ၌ ရသင့်သောအကျိုးများကို ဆင်ခြင်၍ သုံးဆောင်ခြင်း။

(၁၀၂)

ဆင်ခြင်ပုံလင်္ကာ။ ။ အသက်ရှည်ကြာ၊ ဘေးရောဂါတို့၊ ကိုယ်မှာ မကပ်၊
ပရိယတ်နှင့်၊ ပဋိပတ်ရေး၊ မြော်ထောက်တွေး၍၊ ဤဆေး၊
ဤဆွမ်း၊ ဤသင်္ကန်းနှင့်၊ ရွှင်လန်းဖွယ်ကောင်း၊ ဤစံကျောင်းကို၊ မှီအောင်း
သုံးစွဲပါသတည်း။

(၂) စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ = စိတ်အထူးစင်ကြယ်ခြင်း

သမထဘာဝနာကို ပွားများအားထုတ်သဖြင့် “ဥပစာရသမာဓိ၊ အပ္ပနာသမာဓိ” တို့ကို ရရှိသောအခါ နီဝရဏကိလေသာအနောက်အကျူတို့ အနယ်ကျသဖြင့် စိတ်အစဉ်သည် အလွန်သန့်ရှင်းသဖြင့် စိတ္တဝိသုဒ္ဓိအဆင့်သို့ ရောက်၏။ (ဝိပဿနာအားထုတ်မှု၌ ဖြစ်ပေါ်သော ခဏိကသမာဓိသည် ဥပစာရ သမာဓိနှင့် ဆင်တူ၏။)

(၃) ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ = အသိအမြင်စင်ကြယ်ခြင်း

နာမ်၊ ရုပ်တို့အပေါ်၌ လက္ခဏာ၊ ရသ၊ ပစ္စုပဋ္ဌာန်၊ ပဒဋ္ဌာန်အားဖြင့် အထပ် ထပ်ဆင်ခြင်သောအခါ “သိမှုက စိတ်၊ ခံစားမှုက ဝေဒနာ၊ မှတ်သားမှုက သညာ၊ ပြုလုပ် အားထုတ်မှုက သင်္ခါရ၊ ဖောက်ပြန်တတ်သော ခန္ဓာကိုယ်က ရုပ်။ ဤရုပ်၊ ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်တို့မှတစ်ပါး အတ္တဟူသည့်အသက်ကောင်၊ လိပ်ပြာကောင်ဟူ၍ မရှိပါတကား” ဟု သိမြင်လာ၏။ ယင်းသို့ သိမြင်ခြင်းသည် အတ္တ-ဟုစွဲလမ်းသော မိစ္ဆာအယူမှ စင်ကြယ်ရကား “ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိခေါ် သန့်ရှင်းသော ဉာဏ်ဖြစ်၏။

(၁၀၄)

သုတ္တန်လာ ယုံမှားခြင်း ၁၆-ပါး (၈၊ ၁၊ ၁၀)

(က) အတိတ်၌ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်း ၅-ပါး

ငါသည် ရှေးအခါက -

- ၁။ ဖြစ်ဘူးပြီလော။
- ၂။ မဖြစ်ဘူးလော။
- ၃။ ဘယ်အမျိုးနွယ်ဖြစ်ခဲ့သနည်း။
- ၄။ ဘယ်အခြင်းအရာဖြင့် ဖြစ်ခဲ့သနည်း။
- ၄။ ဘယ်သူဖြစ်ပြီးမှ ဘယ်သူဖြစ်ခဲ့သနည်း။

ဆောင်။ ။ ဖြစ်ဘူးသလား၊ မဖြစ်လားနှင့်၊ မျိုးကားဘယ်သူ၊ ခြင်းရာယူ၊ ဘယ်သူ ဖြစ်၍၊ ဖြစ်သနည်း။

(ခ) အနာဂတ်၌ ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်း ၅-ပါး

ငါသည် နောင်အခါ -

- ၁။ ဖြစ်လတုံလော။
- ၂။ မဖြစ်လတုံလော။
- ၃။ ဘယ်အမျိုးနွယ်ဖြစ်လတုံနည်း။
- ၄။ ဘယ်အခြင်းအရာဖြင့် ဖြစ်လတုံနည်း။
- ၅။ ဘယ်သူဖြစ်ပြီးမှ ဘယ်သူဖြစ်လတုံနည်း။

ဆောင်။ ။ ဖြစ်လတုံလား၊ မဖြစ်လားနှင့်၊ မျိုးကားဘယ်သူ၊ ခြင်းရာယူ၊ ဘယ်သူ ဖြစ်၍၊ ဖြစ်သနည်း။

(ဂ) ပစ္စုပ္ပန်ကာလ၌ ယုံမှားခြင်း ၆-ပါး

ယခု ငါသည် -

- ၁။ ဖြစ်ဆဲလော။
- ၂။ ဖြစ်ဆဲ မဟုတ်လော။

(၁၀၅)

- ၃။ ဘယ်အမျိုးအနွယ်ဖြစ်နေသနည်း
- ၄။ ဘယ်အခြင်းအရာဖြင့် ဖြစ်နေသနည်း
- ၅။ ဘယ်ဘဝမှ လာခဲ့သနည်း
- ၆။ ဘယ်ဘဝသို့ သွားရမည်နည်း။

ဆောင်။ ။ ဖြစ်ဆဲဟုတ်လား၊ မဟုတ်လားနှင့်၊ မျိုးကားဘယ်မူ၊ ဘယ်မူခြင်းရာ၊
ဘယ်ကလာလို့၊ အဘယ်သို့သွား၊ ဤ ၆-ပါး၊ ယုံမှား ပစ္စုပ္ပန်။

(၅) မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းဘေးရန်တို့ကို သိမ်းဆည်းသောအားဖြင့် မဂ်၊
ဖိုလ်သို့ ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော လမ်းမှန်နှင့် မဂ်၊ ဖိုလ်သို့ရောက်ကြောင်း
မဟုတ်သည့် လမ်းမှားတို့ကို ခွဲခြား၍ ထင်ရှားစွာ သိမြင်နိုင်သော ဉာဏ်၏
စင်ကြယ်ခြင်းသည် **“မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ”** မည်၏။

(က) သမ္ပသနဉာဏ်။ ။ ရုပ်၊ နာမ်ဓမ္မသင်္ခါရတို့ကို အနိစ္စဒုက္ခအနတ္တ-ဟု ရှုမြင်သုံး
သပ်တတ်သော ဉာဏ်ကို **“သမ္ပသနဉာဏ်”** ဟုခေါ်သည်။

(ခ) ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ။ ။ ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်း (ဥပါဒ်)နှင့် ပျက်ခြင်းဝယ
(ဘင်)တို့ကို ထင်မြင်အောင် ရှုတတ်သောဉာဏ်။

ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ရင့်သန်လာသည့်အခါ ဩဘာသခေါ် အလင်းရောင်-
စသည့် **ဥပက္ကိလေသ ၁၀-ပါး**တို့လည်း မဆိုင်းမတွ ဖြစ်ပေါ်လာကြတော့၏။

(၁၀၆)

ဥပက္ခိလေသ (၁၀)ပါး

ဥပက္ခိလေသ - ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်း အန္တရာယ် ၁၀-ပါး။

၁။	ဩဘာသ	ဝိပဿနာစိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ကိုယ်မှ ထွက်သောအလင်းရောင်
၂။	ပီတိ	ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ပီတိ
၃။	ပဿဒ္ဓိ	ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့်ယှဉ်သော ကာယပဿဒ္ဓိ, စိတ္တပဿဒ္ဓိ။
၄။	အဓိမောက္ခ	ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ၌ စူးစိုက်သက်ဝင်ယုံကြည်သော သဒ္ဓါစေတသိက်။
၅။	ပဂ္ဂဟ	ဝိပဿနာစိတ်ကို နောက်မဆုတ်အောင် အားပေးချီးမြှောက် တတ်သော ဝီရိယ။
၆။	သုခ	မွန်မြတ်သော စိတ္တဇရုပ်ဖြင့်တစ်ကိုယ်လုံးကို ထုံမွမ်း၍ ချမ်းမြ စေသော သုခဝေဒနာ။
၇။	ဉာဏ	ဝရဇိန်လက်နက်မိုးကြိုးစက်ကဲ့သို့ သွက်လက်လျှင်မြန် အမြင်သန် သည့် ဝိပဿနာဉာဏ်။
၈။	ဥပဋ္ဌာန	ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ၌ စွဲမြဲစွာတည်သော သတိစေတသိက်။
၉။	ဥပေက္ခာ	(တတြမဇ္ဈတ္တပေက္ခာ, အာဝဇ္ဇနပေက္ခာ ၂-မျိုး) (က) ဖြစ်မှု, ပျက်မှု အလွန်ထင်နေရကား မထင်ထင်အောင်ရှုဖို့ရာ ဗျာပါရမများရတော့ဘဲ အသင့်အားဖြင့် ရှုတတ်သော တတြမဇ္ဈတ္တတာစေတသိက်ကို တတြမဇ္ဈတ္တပေက္ခာ -ခေါ်သည်။ (ခ) ဖြစ်မှုပျက်မှုကို ဆင်ခြင်သည့်အခါ အလွန်လျှင်မြန်စွာ ဆင်ခြင် နိုင်သော အာဝဇ္ဇန်းနှင့်ယှဉ်သော စေတနာကို “အာဝဇ္ဇနပေက္ခာ” ဟုခေါ်သည်။ (ပီတိမှစ၍ ဤဥပေက္ခာတိုင်အောင်သော တရားတို့ကား ဝိပဿ နာဉာဏ်၏ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များတည်း။)
၁၀။	နိကန္တိ	သိမ်မွေ့သော တဏှာ။ ဩဘာသ-စသည်ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ် သော ဝိပဿနာဉာဏ်ကို နှစ်သက်နေမှုတဏှာ။ (ဤတဏှာသည် အလွန်သိမ်မွေ့ရကား တဏှာမှန်းပင် မသိသာ ချေ။ ဝိပဿနာ၌ မွေ့လျော်မှု (ဝိပဿနာဘိရတိ)ဟူသာ ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ ထင်မှတ်နေကြသည်။)

(၁၀၇)

ဥပက္ကိလေသ ၁၀-ပါးတို့တွင် - သြဘာသမ္ပ ဥပေက္ခာတိုင်အောင် ရှေး
၉-ပါးသည် အကုသိုလ်တရားမဟုတ်၍ ဘေးရန်အစစ် မဟုတ်။ နိကန္တိတစ်ခုသာ
ဘေးရန်အစစ်တည်း။

သို့ရာတွင်-သြဘာသစသည်တို့ဖြစ်ပေါ်လာသောအခါ **ပရိယတ်မကျွမ်း
ကျင်သော အချို့ယောဂီ**၌ “ငါ့မှာ ရှေးအခါက ဤကိုယ်ရောင် ကိုယ်ဝါမျိုး
မထွက်ဖူးချေ။ ဤအရောင်အဝါကို ဖြစ်စေနိုင်သော စိတ်သည် မဂ်စိတ်၊ ဖိုလ်စိတ်
ပင်ဖြစ်၏။ ငါသည် မဂ်၊ ဖိုလ်ကိုရပြီ”ဟု၎င်း၊ “ငါ့မှာ ရှေးက ဤကဲ့သို့ ပီတိ၊ ပဿဒ္ဓိ-
စသည်တို့ မဖြစ်ခဲ့ဖူးချေ။ ငါသည် မဂ်ဖိုလ်ကိုရပြီ”ဟု၎င်း ဤသို့အထင်ကြီးကာ
ဝိပဿနာလမ်းလွဲ၍ သြဘာသစသည်ကို သာယာမှု (တဏှာ)၊ အထင်ကြီးမှု
(မာန)၊ ငါဟု စွဲလမ်းမှု (ဒိဋ္ဌိ)တို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ထိုတဏှာ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိတို့သည်
သြဘာသစသည်ကို စွဲ၍ဖြစ်သောကြောင့် (လူမိုက် အားပေးဆိုသလို)
သြဘာသစသည်တို့ကိုလည်း (ဖလူပစာရ၊ ဌာနျူပစာရအားဖြင့်) ဝိပဿနာ-၏
ညစ်နွမ်းကြောင်း ဘေးရန်ဟု ဆိုရလေသည်။

ပရိယတ်၌ ကျွမ်းကျင်သော ယောဂီသည်ကား သြဘာသ-စသည်
တို့သည် တဏှာ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ-တို့၏တည်ရာဖြစ်၍ ဝိပဿနာဉာဏ်ကို ညစ်နွမ်း
စေတတ်သော ဘေးရန်များတည်း။ ထိုသြဘာသစသည်ကို နှစ်သက်စွဲလမ်း
နေမှုသည် မဂ်ဖိုလ်ရကြောင်း လမ်းမှန်မဟုတ်သဖြင့် အမဂ္ဂတည်း။ အစဉ်အတိုင်း
ဆက်လက်၍ အားထုတ်မှုသည်သာ မဂ်၊ ဖိုလ်ရကြောင်း လမ်းကြောင်းလမ်းမှန်
ဖြစ်၍ မဂ္ဂ-အစစ်ဖြစ်သည်ဟု ပိုင်းခြားသတ်မှတ်နိုင်သည်။

ဤသို့ ဝိပဿနာ-၏ ဘေးရန်ကို အမှန်အတိုင်းသိမ်းဆည်း၍
လမ်းမှန်/မမှန်လက္ခဏာကို ပိုင်ခြားတတ်သော ဉာဏ်ကို **“မဂ္ဂါမဂ္ဂါဉာဏဒဿန
ဝိသုဒ္ဓိ”**ဟု ခေါ်သည်။

ဤသို့လျှင် သမ္မသနဉာဏ်နှင့် ဥဒဗ္ဗယဉာဏ်ရှေးပိုင်းကို **“မဂ္ဂါမဂ္ဂါဉာဏ
ဒဿနဝိသုဒ္ဓိနယ်”**ဟု သတ်မှတ်အပ်၏။

(၁၀၈)

(၆) ပဋိပဒါဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

ထိုသို့သောအခြင်းအရာအားဖြင့် ဩဘာသစသော ၁၀-ပါးသော ဝိပဿနာ ညစ်ညူကြောင်းဘေးရန်တို့မှ လွတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်မှစ၍ သစ္စာနုလောမဉာဏ်တိုင်အောင် လက္ခဏာယာဉ် ၃-ပါးကို ဝိပဿနာ အဆင့်ဆင့်အားဖြင့် ကျင့်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ၉-ပါးသော ဝိပဿနာဉာဏ် တို့သည် “ပဋိပဒါဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ” မည်၏။

✓ တထာ ပရိပန္နဝိမုတ္တဿ ပန (လ) နဝ ဝိပဿာဉာဏာနိ ပဋိပဒါ- ဉာဏဒဿန ဝိသုဒ္ဓိနာမ။ (သင်္ဂဟ)

ဆောင်။ ။ ဥဒယဉာဏ်၊ အခြေခံ၍၊ ကိုးတန်ဉာဏ်များ၊ ကျင့်ကြံပွား၊ မှတ်သား ပဋိဝိသုဒ္ဓိ။

(၇) ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ (မဂ်ရခါနီးခိတ်အစဉ်ဖြစ်ပုံ)

ဤဆိုခဲ့ပြီးသောနည်းဖြင့် ကျင့်သောယောဂီပုဂ္ဂိုလ်အား ဝိပဿနာ- ဟုဆိုအပ်သော သင်္ခါရပေက္ခာဉာဏ်ရင့်ခြင်းကို စွဲ၍ မဂ်ဖြစ်ခါနီးတွင် မဂ္ဂဝီထိအစဉ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ဖြစ်ပေါ်ပုံမှာ - ဘဝင်္ဂစလန၊ ဘဝင်္ဂပစ္စေဒ၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူ၊ မဂ်ဇော ၁-ကြိမ်၊ မဂ္ဂါနန္တရဖိုလ်ဇော ၂-ကြိမ်၊ ၃-ကြိမ်။ ထို့နောင် ဘဝင်ကျသည်။

မဂ္ဂဝီထိပုံစံ ။ ။ န-ဒ-မ-ပ-ဥ-န-ဂေါ-မဂ်-ဖိုလ် ၂/၃-ကြိမ်၊ ဘဝင်။

အနုလောမဉာဏ်နှင့်အာရုံ

မဂ်ရခါနီး မဂ္ဂဝီထိတွင် ပါဝင်သော ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ-အမည်ဖြင့် ဖြစ်သော ဝိပဿနာဇောစိတ် ၂-ကြိမ်၊ ၃-ကြိမ်ကို “အနုလောမဉာဏ်”ဟု ခေါ်သည်။ ယင်းဝိပဿနာစိတ်များသည် အနိစ္စစသောလက္ခဏာကို (အနိစ္စာဒိ လက္ခဏာဟူသော တေဘူမကသင်္ခါရ)ကို အာရုံပြုသည်။

ဆောင်။ ။ မဂ်ဖြစ်နီးလာ၊ အနိစ္စာဒိ၊ အာရုံရှိ၊ ပရိ-ဥ-န၊ ဝိ ၃-ခု။

(၁၀၉)

✓ တသေဝံ ပဋိပဇ္ဇန္တဿ ပန (ပ) ပရိကမ္မောပစာရာနုလောမနာမေန ပဝတ္တန္တိ။ (သင်္ဂဟ)

ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ ။ ။ (မဂ်သို့ရောက်ကြောင်း (ဝါ) မဂ်နှင့် နီးကပ်သော ဝိပဿနာ)

ဝိပဿနာဉာဏ် ၁၀-ပါးတွင် အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်သော သင်္ခါရု ပေက္ခာဉာဏ်နှင့် အနုလောမဉာဏ်။ ဤ ၂-ပါးကို “ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ”ဟု ခေါ်သည်။

မှတ်ချက်။ ။ သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏ်ကို စ, လယ်, ဆုံး သုံးပိုင်းပိုင်းပြီးလျှင် အနု လောမဉာဏ်နှင့်ကပ်နေသော အဆုံးပိုင်းကို “အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်သော သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏ်”ဟု မှတ်ပါ။

အနုလောမဉာဏ်ဟူသည်ကား - ပရိကမ်, ဥပစာ, အနုလုံ အမည် ရသော ဝိပဿနာဉာဏ်များပင်တည်း။

ဂေါတြဘူဉာဏ် ။ ။ ပုထုဇဉ်အနွယ်ကို လွှမ်းမိုး၍ အရိယာအနွယ်ကို ဖြစ်ပွား စေတတ်သောကြောင့် “ဂေါတြဘူ”မည်၏။ ယင်းဂေါတြဘူ ဉာဏ်(စိတ်)သည် နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၏။

(၇) ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ = မဂ်ဉာဏ် ၄-ပါး

ဂေါတြဘူ၏ အခြားမဲ့၌ မဂ်စိတ်တည်းဟူသော အပွနာဇောဖြစ်သည်။ မဂ်စိတ် တစ်ကြိမ်ဖြစ်ရုံဖြင့်ပင် ဆိုင်ရာကိလေသာပယ်သတ်မှုပြီးပြည့်စုံသောကြောင့် တစ်ကြိမ်သာ ဖြစ်ရိုးထုံးစံရှိသည်။

(၁၁၁)

မဂ်ကိစ္စ ၁၆-ချက်

ဆီမီးသည် အမှောင်ခွင်းခြင်း၊ အလင်းဆောင်ခြင်း၊ ဆီကို ခန်းစေခြင်း၊ မီးစာကုန်စေခြင်း-ဟူသော ကိစ္စ ၄-ချက်ကို တစ်ပြိုင်နက်ပြုသကဲ့သို့ (ဥပမာ) မဂ်စိတ်သည်လည်း - ၁။ ဒုက္ခသစ္စာကို ပိုင်းခြား၍ သိခြင်း

၂။ သမုဒယသစ္စာကို ပယ်ခြင်း

၃။ နိရောဓသစ္စာကို မျက်မှောက်ပြုခြင်း

၄။ မဂ္ဂသစ္စာကို ပွားများခြင်း ဤကိစ္စလေးချက်ကို

တစ်ပြိုင်နက် ပြီးစေနိုင်သည်။

မဂ်စိတ်တိုင်း ဤ ကိစ္စ ၄-ချက်ကို ပြုကြသဖြင့် မဂ် ၄-ပါးအတွက် ကိစ္စ ၁၆-ချက် ဖြစ်ရသည်။

ဆောင်။ ။ သိ၊ ပယ်၊ ဆိုက်၊ ပွား၊ ကိမ် ၄-ပါး၊ ကျယ်ကား ၁၆-ချက်။

မှောင်ပယ်၊ လင်းပြု၊ ဆီခန်းမှု၊ မှတ်ရှု မီးစာကုန်။

ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ။ ။ သီလဝိသုဒ္ဓိစသော အောက်ဝိသုဒ္ဓိ ၆-ပါးကို အစဉ် အတိုင်း အားထုတ်ပြီးနောက် ဖြစ်ပေါ်စေထိုက်သော မဂ်ဉာဏ် ၄-ပါးကို (ကိလေသာမှ စင်ကြယ်၍ သစ္စာလေးပါးကို တိုက်ရိုက်သိတတ် သောကြောင့် “ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ”ဟု ခေါ်သည်။

✓ **ဆဗ္ဗိသုဒ္ဓိကမေနေဝံ၊ ဘာဝေတဗော စတုပ္ပိဓော။
ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ-နာမ မဂ္ဂေါ ပဝုစ္စတိ။ (သင်္ဂဟ)**

အရိယာခခန်း တက်လှမ်းပုံ လို့ရင်းအကျဉ်းချုပ်

၁။ မိမိဆိုင်ရာ သီလများကို လုံခြုံစွာ စောင့်ထိန်းခြင်းဖြင့် **သီလဝိသုဒ္ဓိ** ဖြစ်နေရမည်။

၂။ မိမိစိတ်သန္တာန်၌ နီဝရဏကိလေသာအညစ်အကြေး ကင်းစင်စေရန် ဥပစာရသမာဓိ၊ အပ္ပနာသမာဓိတိုင်အောင် ထူထောင်ခြင်းဖြင့် **စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ** ဖြစ်နေရမည်။

(၁၁၁)

- ၃။ “ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ ငါသူတပါးဟူသည်မရှိ၊ နာမ်ရုပ်သာလျှင် ရှိ၏”ဟု နာမ်နှင့် ရုပ်ကို ပိုင်းခြားသိမြင်သော နာမရူပပရိစ္ဆေဒဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းဖြင့် သက္ကာယဒိဋ္ဌိအယူမှ စင်ကြယ်ခြင်း **ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ**ဖြစ်ရမည်။
- ၄။ နာမ်ရုပ်တို့ကို ပိုင်းခြားသိမြင်ပြီးနောက် ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်နည်း၊ ပဋ္ဌာန်းနည်းတို့ဖြင့် ဆင်ခြင်ကာ နာမ်ရုပ်တို့ဖြစ်နေခြင်းအကြောင်းရင်းကို သိမြင်သော ပစ္စယ ပရိဂ္ဂဟဉာဏ်ဖြစ်ပေါ်လာသောအခါ ယုံမှားခြင်း ၈-ပါး/ ၁၆-ပါးနှင့်တကွ အဟေတုကဒိဋ္ဌိ၊ ဝိသမဟေတုဒိဋ္ဌိတို့မှ လွတ်မြောက်စင်ကြယ်ခြင်းဟူသော **ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိ**ဖြစ်လာမည်။
- ၅။ ၎င်းနောက် နာမ်ရုပ်တို့ကို လက္ခဏာယာဉ် ၃-ချက်တင်၍ ရှုမှတ်ဆင်ခြင် ရမည်။
- ၆။ ဤသို့ သမ္မသနဉာဏ်ဖြင့် ရှုဆင်ခြင်၍ သမာဓိအားကောင်းလာသောအခါ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကိုသာ မြင်သော ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ဖြစ်လာမည်။ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ရင့်သန်လာသောအခါ သြဘာသ-စသော ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း အန္တရာယ် ၁၀-ပါးနှင့် ကြုံရတတ်သည်။
- ၇။ ယင်းသို့ အန္တရာယ်ကြုံတွေ့သောအခါ နောက်မဆုတ်ဘဲ ဆက်လက် အားထုတ်လျှင် မဂ်စစ်၊ ဖိုလ်စစ် မဟုတ်သေး-ဟု ပိုင်းခြားသိမြင်သော **မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ**ဖြစ်လာမည်။
- ၈။ သို့ဖြစ်၍ မဂ်ဖိုလ်သို့ ရောက်ကြောင်းအကျင့်ကောင်းများဖြစ်သော ဝိပဿနာဉာဏ်စဉ် ၉-ပါးအစဉ်အတိုင်း ပြန်လည်ထူထောင်အားထုတ်ခြင်း ဖြင့် **ပဋိပဒါဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ**နှင့် ပြည့်စုံလာမည်။ (ဤသင်္ခါရပေက္ခာ ဉာဏ်အဆုံးပိုင်းနှင့် အနုလောမဉာဏ်တို့သည် မဂ်သို့ မချွတ်ဧကန် ရောက် စေတတ်သောကြောင့် **ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီဝိပဿနာ**အမည်ရကြသည်။)
- ၉။ ၎င်းနောက် ပုထုဇဉ်အနွယ်ကို ဖြတ်တောက်၍ အရိယာအနွယ်သို့ သက် ဝင်သော **ဂေါတြဘူဉာဏ်**၊ မဂ်ကိစ္စ ၄-ချက်ကို တစ်ပြိုင်နက် ဆောင်ရွက် နိုင်စွမ်းရှိသော **သောတာပတ္တိမဂ်ဉာဏ်**နှင့် ကိလေသာတို့ကို ငြိမ်းအေးစေ သော သောတာပတ္တိဖိုလ်ဉာဏ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာ သောအခါ **“သောတာပန်အရိယာအစစ်အမှန်”**ဖြစ်လေပြီ။

(၁၁၂)

ဝိသုဒ္ဓိ ၇-ပါးနှင့် ဉာဏ်စဉ် ၁၀-ပါးတွဲစပ်ပုံ

- ၁။ သီလဝိသုဒ္ဓိ, စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ, ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ, ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိစခန်းတို့၌ နာမ်ရုပ် တရားတို့ကို အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ-ဟု မသုံးသပ်ရသေးသေကြောင့် သမ္မသနဉာဏ် မဖြစ်သေး။
- ၂။ မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိစခန်း၌ကား သမ္မသနဉာဏ်နှင့် ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ရှေ့ပိုင်းတစ်စိတ်ဖြစ်၏။
- ၃။ ပဋိပဒါဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိစခန်း၌ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်, နောက်ပိုင်းတစ်စိတ်နှင့် ဘင်္ဂဉာဏ်, ဘယဉာဏ်, အာဒိနဝဉာဏ်, နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်, မုစ္စိတုကမ္ပတာဉာဏ်, ပဋိသင်္ခါဉာဏ်, သင်္ခါရပေက္ခာဉာဏ်, အနုလောမဉာဏ်တို့ဖြစ်ကုန်၏။
- ၄။ ဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိစခန်း၌ နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြုရကား သင်္ခါရတရား၌ အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ-ဟု မရှုသောကြောင့် ဝိပဿနာဉာဏ် မလိုတော့ပြီ။

ဆောင်။ ။ ၁။ သီ, စိတ်, ဒိဋ္ဌိ, ကင်, ဤလေးအင်၊ ဉာဏ်စဉ် မဆိုင်သင့်။
 ၂။ မဂ္ဂါမဂ္ဂ၊ စခန်းကျလျှင်၊ သမ္မသန၊ ဉာဏ်အစနှင့်၊
 ဥဒယဗ္ဗယံ၊ ရှေ့ပိုင်းဉာဏ်၊ အမှန်ပါသဖြင့်။
 ၃။ ပဋိပဒါ၊ စခန်းကျသော်၊ ဥဒယလှိုင်း၊
 နောက်အပိုင်းမှ၊ စ-၍ နုလုံ၊ တိုင်အောင်ခြုံ၊
 ဉာဏ်ကုန် ၉-ပါးဆင့်။

မဂ် ၄-ပါးနှင့် ပယ်သော အကုသိုလ်

- ၁။ **သောတာပတ္တိမဂ်**သည် ဒိဋ္ဌိ, ဝိစိကိစ္ဆာကို အကြွင်းမဲ့ပယ်သတ်သည်။ ကြွင်း ကိလေသာတို့သည်(အပါယ်သို့ လားစေတတ်သော) အပါယဂမနိယသတ္တိ ကိုလည်း ပယ်သည်။ ထို့ကြောင့် သောတာပန်ပုဂ္ဂိုလ်သည် အပါယ်မသွား တော့ပဲ (၇)ဘဝထက်ပိုပြီး ကာမဘုံ၌ ပဋိသန္ဓေမနေတော့ပါ။
- ၂။ **သကဒါဂါမိမဂ်**သည် ရာဂ, ဒေါသ, မောဟ-တို့ကို နည်းပါးအောင် ခေါင်းပါးအောင် ပြုလုပ်၏။ အကြွင်းမဲ့ မပယ်။ ဤလူ့ဘုံသို့ (တနည်း) ဤကာမဘုံသို့ ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် တစ်ကြိမ်သာ လာရောက်မည့် သူဖြစ် သောကြောင့် **“သကဒါဂါမ်”**ဟု ခေါ်သည်။

(၁၁၃)

- ၃။ **အနာဂါမိမဂ်**သည် ကာမရာဂနှင့် ဗျာပါဒကို အကြွင်းမဲ့ပယ်၏။ ယင်းသို့ အကြွင်းမဲ့ပယ်ပြီးဖြစ်၍ ကာမဘုံသို့ ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ပြန်မလာသောကြောင့် **“အနာဂါမိ”**မည်၏။ ဒေါသပယ်ပြီးဖြစ်၍ ကြောက်ခြင်း၊ စိတ်ဆိုးခြင်းလည်း မရှိတော့။
- ၄။ **အရဟတ္တမဂ်**သည် ကြွင်းကျန်သည် ကိလေသာအားလုံးကို အကြွင်းမဲ့ပယ်သည်။ ကိလေသာ၊ အာသဝေါကင်းရှင်းကြသဖြင့် လောက၌ အမြတ်ဆုံး အလှူခံပုဂ္ဂိုလ် **“ရဟန္တာ”**ဖြစ်လေ၏။

“ဥပေျာဇဉ် = ပတ္တနာ”

သာသနာ ၃-ရပ်

- ၁။ **ပရိယတ္တိသာသနာ** - ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်ရရှိရေးနည်းလမ်းစည်းကမ်းများ။
- ၂။ **ပဋိပတ္တိသာသနာ** - ပရိယတ်နည်းလမ်းစည်းကမ်းအတိုင်း ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်ရရေး၊ ရောက်ရေးအတွက် ကျင့်ကြံပွားများမှု။
- ၃။ **ပဋိဝေဓသာသနာ** - ဈာန်၊ မဂ်၊ ဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်အရသာခံစားမှု။

- (က) **သမထဘာဝနာ**ကို ပွားများအားထုတ်ခြင်းကြောင့် ဈာန်အဘိညာဉ် အရသာကို ခံစားရမည်။
- (ခ) **ဝိပဿနာဘာဝနာ**ကို ပွားများအားထုတ်ခြင်းကြောင့် မဂ်၊ ဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန် အရသာများ ခံစားရမည်။ ထို့ကြောင့် သမထ၊ ဝိပဿနာ ၂-ဖြာသော ဘာဝနာကို ပွားများအားထုတ်ကြသဖြင့် သာသနာတွင် ရပိုင်ခွင့် အခွင့်ရေးကို လက်မလွတ်တန်း ရယူနိုင်ကြပါစေကုန်သတည်း။

“ဣဒံ မေ ပုညံ ဗောဓိဉာဏဿ ပစ္စယော ဟောတု”

